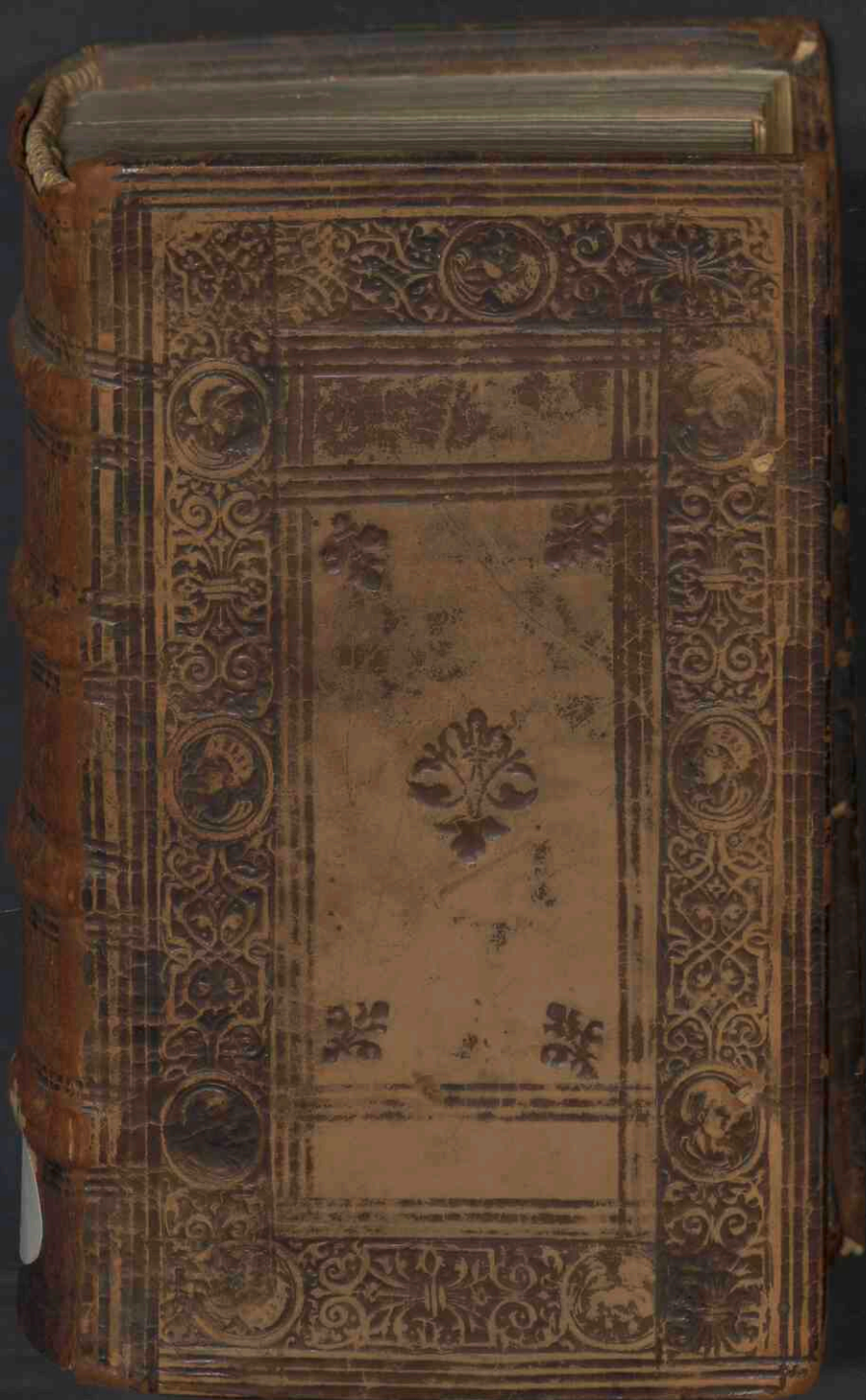

Nicolai Machiauelli Princeps.

<https://hdl.handle.net/1874/433902>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
  - de kopsnede
  - de frontsnede
  - de staartsnede
  - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

K oct.

70

U.B.U.

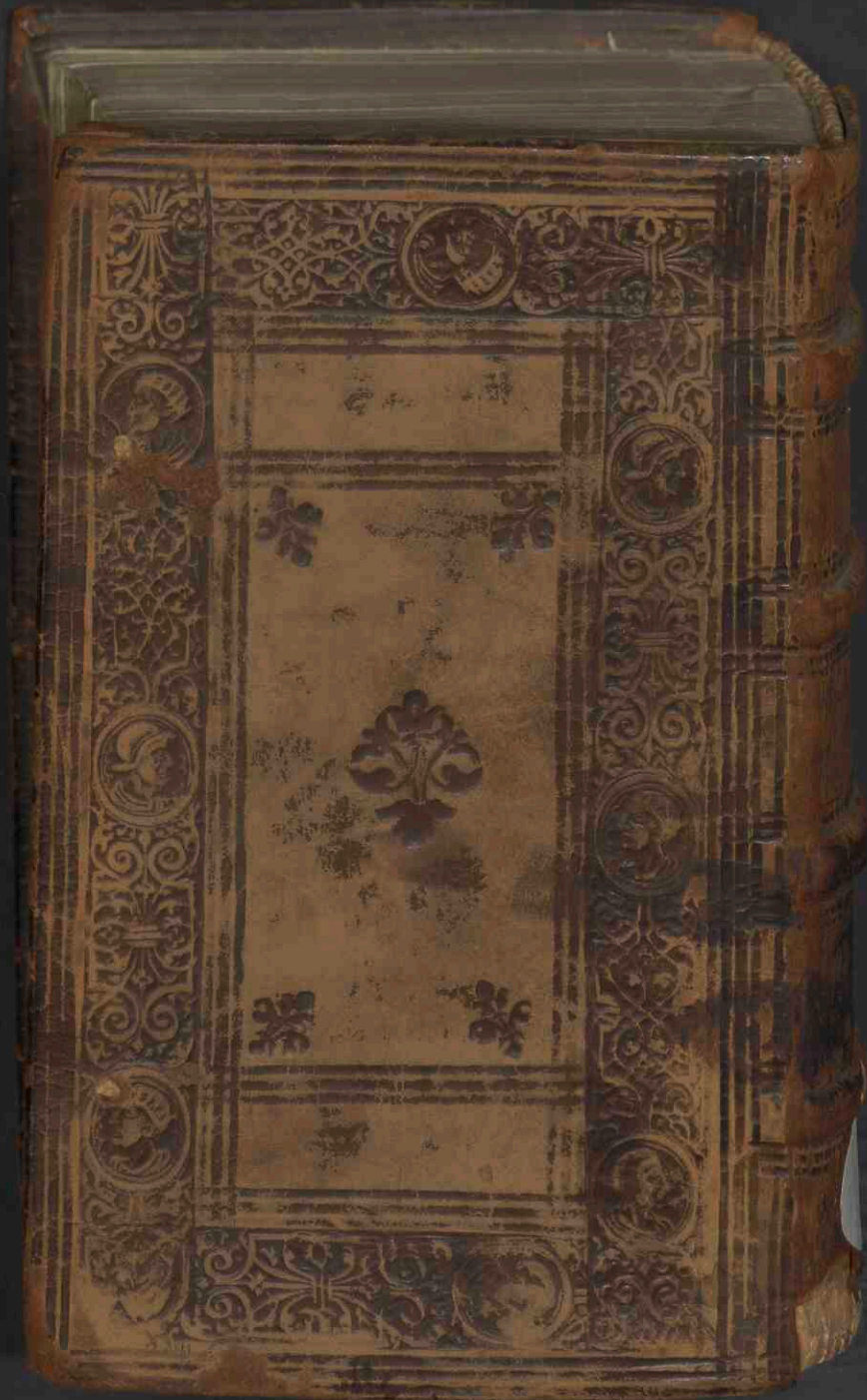
96

7

Michael
Smith

70
U. p. 1.

70
iuxta. quia qd haec dicitur. Peius in dicitur. nris.
Sanctus aduenient: vni quisq; scdm me.
fidei et agnitione filii dei que ideo agnos-
diatur. qz prius nouerat. et postea nosse

Jurisprudentia Theoretica

Octavo n°. 70.

ex dono Buchely
NICOLAI
MACHIAVELLI
PRINCEPS.

EX

Sylvestri Telii Fulgi-
natis traductione diligenter
emendata.

ADIECTA SVNT EIVSDEM
Argumenti aliorum quorundam con-
tra Machiauellum Scripta de
potestate & officio Prin-
cipum contra Ty-
rannos.

clō Is xxcix.

NICOLA
MACHAVELLI
PRINCIPES

LIBER PRIMUS
DE PRINCIPATU

AD IUSTITIAM
RESTITUTAM
SIVE DE
REPUBLICA

MDLXXIX

TYPOGRAPHVS
Humano Lectori

S.

RECTE Salustius pro-
fecto, Lector humanissi-
me, inquit: Maiorum
splendorē posteris quasi
lumen esse: & neque eo-
rum benefacta: neque
malefacta in occulto pa-
ri. Nam quorum virtus singularis aliqua
fuit, eorū quoq; recens memoria quā di-
tissimè solet conseruari: Cuius respectu di-
iudicari postea solent omniū illorū facta at-
que dicta, quos scimus ab illis excellentibus
viris esse prognatos. Id ipsum quoque euenit
omnibus in vniuersum rebus magnis, illu-
striū presertim virorū dictis factisque, in-
primis verò iis q̄ à summis ingenis inuenta
& excogitata fuerunt: que nequeunt vl-
la ratione in occulto contineri, sed palam
proposita sunt vniuerso orbi, ceu scopus qui-

PRAEFATIO.

dam, in quem multi tela sua iacturi, collimant. Quamobrem nemini mirū videri debet, si de Nicolao Machiauello tam varie atque multiplices spargantur sententiae: & de eodem tam varia sint hominum iudicia. Fuit enim is summo ingenio: usque adeo ut post hominum memoriā, nullum extitisse tantum existimem, cum quo Machiauellus suo quodam modo conferri nequiverit. Historiarū omnium tantam cognitionē habuit, ut ceu rebus omnibus gerendis interfuisset, causas, consilia, progressus euentusq; omnium, in animo promptos haberet: quae res illi unā cum acutissimo ingenio coniuncta, ad Reipublicae administrationē, uniuersūque vite Politicæ usum, tantū momenti attulit, quantum ratio cum experientia coniuncta, unquam alicui in aliqua arte aut exercitatione prodesse potuerit. In consiliis capiendis, ac rerum suscipiendarum deliberatione solus videtur Historia usum intellexisse: tanta scilicet fuit eius solertia & industria in conferendo domestica exempla cum peregrinis praesentia cum futuris atque praeteritis: similia cum similibus: ut ex praeteritis, rerum futurarum euentus praenipere

P R A E F A T I O.

dere per sepe potuerit. Et quid multis opus est? Vnū sufficit nobis argumētum, eius disputationes nempe, quas Discursus appellauit de rebus à T. Lilio prima Decade scriptis. In quibus antiquissimam illam veterum Romanorū virtutem, tanquā in compendio comprehensam expressit, ad imitandum proposuit, & ob quas causas nostra etate, huiusmodi praeclara facinora nulla patrētur tam euidenter demonstrauit, ut totius Historiae succum in iis comprehendisse videatur. Adeo scilicet, ut ex earum lectione indistinctius Lector qui vir bonus esse velit, ad vitae politicae usum, plus utilitatis, cognitionis ac experientiae, breui temporis spatio sibi comparare possit, quā si multos annos in euoluēdis libris de Republica, ab aliis quibuscunque authoribus scriptis, sese macerauerit. Quae cum ita sint, tantūque fuerit Machiaueli ingenium atque virtus: quid mirum si aliqui eius errores deterioraque consilia, à toto propemodū mundo reprehendātur, omnesque clamitent, si quid callidiori consilio, aut perfidia in orbe Christiano gestum esse videatur: artes illas esse Machiaueli? Equidem omne vitium tanto conspectius in se

PRAEFATIO

quãtò maior qui peccat habetur: atque hinc fit, ut Magistratus omnes in uniuersum, cū cetera vitia, tum crudelitatem maximè euitare ac fugere debeant. Sed idem ego cōtendo, posse etiam fieri, ut subditi magis intueantur Principum ac Magistratuū errores, quàm eorū impellentes causas: quae non nunquã etiam ab ipsismet possunt dependere. Non dico subditorum delicta, quamuis maxima Principum ac Magistratum tyrãnidem aut crudelitatem excusare. Nam debet omnis Magistratus talis esse, qualẽ describit Homerus Agamemnonẽ suum, Ποιμένα λαῶν, id est, pastorem Populi. Ut sicuti Pastor omnes suas cogitationes atque consilia eò dirigit, ut pascantur rectè greges, & tuti sint à lupis ceterisq; feris animantibus: Ita Magistratus ad subditorum pacem, tranquillitatẽque conseruandam, & utilitatem promouendam noctes atque dies intentus sit. Sed interim tamen hoc assero: quod sicuti Medici neque igni neque ferro utuntur, quamdiu spes est, per leniora medicamenta morbum posse curari: Cum id desperant, misericordia potius quã crudelitate ad vrendum & secandum permouentur. Qua
in re

PRAEFATIO,

*in re, etsi quid vehementius aliquando fit
quàm necessitas postulare videbatur: tamen
totum id attribuimus humane imbecillitati.
Quod si quid tale igitur, etiam in admini-
stranda Republica, euenit, cùm delicta pu-
niuntur: ignoscendum est perinde ut Me-
dicis, ac humane imbecillitati tribuendum:
quacunque aliter, aut alio animo institutó-
que patrantur, crudelia sunt, & abominan-
da meritò. Neque verò in eum finem istaec
à nobis hìc dicuntur, quòd Machiaueli viri
clarissimi laudes ex professo persequi cupia-
mus, multòque minus ut errores ipsius, quos
in libro de Principis Viri institutione habet
non paruos, defendere aut excusare ullo
modo velimus: aut Antagonistas eius refu-
tare in animum vnquã induxerimus, sed
tantummodo, ut instituti nostri reddamus
rationem. Constitueramus, Lector humanis-
sime, ante aliquot annos, Virorum quorun-
dam eruditissimorum instinctu & opera,
Nicolai Machiaueli scripta omnia, que
sunt partim politica, partim historica: par-
tim denique de ratione bellum gerendi, in
Latinam Linguam ex Italica transferre. Et
cùm sumptu non paruo, precipuam ferè e-*

PRAEFATIO.

ius operis partē absoluissemus, & in reliquis pergeremus, visi sunt viri quāplurimi, & ex ijs quoq; aliqui doctissimi editis libris, omnium calamitatum, quibus hodie Christianus Orbis afficitur, causas in unū Machiauellū trāsferre: quod is solus ad huiusmodi malas artes & astuta perfidāque consilia instituat, quibus Principes & Magistratus quosdam vti contendunt, ad huiusmodi turbas, bella & alias calamitates in orbe Christiano excitandas. Nos vero, etsi ex doctissimorum virorum (quorum opera in edendis libris utimur) institutione, existimemus summam illius viri prudentiam fuisse, longo rerum usu comparatam: eamque scripta ipsius legendo non admirari nequeamus; praesertim in Disputationibus de Repub. quarum prius fecimus mentionem: Interim tamen errores ipsius, praesertim quos habet in libro de educatione Principis, nullo modo excusamus neque defendimus. Sed interim tamen sepe venit in mentem, quod alijs in rebus accidere solet, hic quoque permultis hominibus evenire: ut nempe antequā videant, legant, lectāque iudicent: sententiam pronuntient, vulgi famam potius sequentes, quā certā
 vario-

PRAEFATIO.

rationem & argumenta. Nam quã prompti
sint homines, praesertim hoc nostro seculo ad
calumniandum & maledicendum, notius
est, quã ut multis argumentis cõprobari
oporteat. At oportebat, ut Caius Caesar apud
Salustiũ rectè docet, eũ qui de re aliqua sen-
tentiam ferre velit, ac rectè iudicare, ab om-
ni odio & amicitia, itẽmque ab omni inui-
dia esse alienum. Nunc verò cernimus, in-
uidia multos bonos viros opprimi, maledictis
lacerari & traduci tantopere, ut admiratio
ne dignum sit: eos qui nihil iniuste patra-
runt, sola malorum hominum inuidia &
calumnijs, in magnas saepe calamitates inci-
dere. Quae cum sint nostro hoc seculo admo-
dum vulgaria: non existimauimus ab ince-
pto opere desistendum: quoniam speramus,
si vel omnia, vel praecipua huius scriptoris
opera in publicum prodierint, fore ut qui
nunc pauca quaedam certis de causis vitu-
perant: ò postea laudent quã plurima. Cum
igitur hoc tempore, tam multa variãque in
hunc scriptorem, vltro citroque iactaren-
tur, hunc modum esse putavi longè opti-
mum, ad parandam editionẽ omnium Ma-
chiauelli operum, si eam partem illorum, de

PRAEFATIO.

qua maxima est concertatio inter eruditos, coniectam cum disputationibus contrariis eorum, qui illum maximè oppugnarunt, primò omnium in lucem ederemus videlicet Principis viri institutionem, qua controuersa est maximè, & proinde ipsi Machiauello, apud plurimos eruditissimos homines, maximam peperit inuidiam atque odium. Edimus ergo illam nunc, non quidem ex noua quã paramus, omnium Machiauelli operum translatione, sed ex antiqua & accuratè emendata Syluestri Tely Fulginatis translatione. Et ut omnes intelligant, nos hinc nihil aliud spectare, quã ut Machiauelli scripta diiudicanda proponamus: huic operi maximè controuerso, coniunximus quaecunque inuenire licuit eiusdem argumenti scripta doctissimorum virorum cum Machiauello in hoc Doctrinae genere dissentientium, videlicet ut ingeniosus Lector vtriusque partis argumenta ponderans, commo diùs de hac controuersia totòque Principum ac Magistratuum in suos subditos iure sententiam suam ferre ac dicere posset. Atque haec res eo pertinet, ut calumnijs locus nullus esse possit: sed iuste tantummodo accusationi simul

P R A E F A T I O .

mul & defensioni. In qua accusatione & defensione, si euincere causam Machiauellū intellexerimus: Doctrinā ipsius siue vniuersā siue partem illius aliquā amplectemur. Sin causa cadere eū videamus: eandē repudiabimus. Idque in Republica semper obseruandum, quantum fieri potest, ut accusare quidem legitimè liberum sit: calumniae verò impediuntur. Differunt autem accusationes à calumniis, quòd calumniari potest vnusquisque quēcunque & vbiunque voluerit: neque ad id probandum quod impingit Aduersario, probatione vlla aut testibus vtitur. Legitimè accusare difficile est, neq; id ab vnoquoq; prestari potest: nā in legitimis accusationibus requiruntur testes & probationes. Præterea non possunt legitimæ accusationes institui, nisi coram Magistratibus aut concione Populi. Calumnia nullum certum locum habent: quòd vel in foro vel hinc inde per plateas, per constrinas & inter comessationes de hominibus spargantur: Et locum habent plerumque in Rebus publicis malè institutis, in quibus non extat ordinata quedam ratio accusandi. Quo fit ut q. Rempub. rectè instituere velit, in id

P R A E F A T I O.

*pre ceteris incumbere debeat quò liberum
 tutumque sit, legitime ciuem quemcunque
 accusare: atque id ubi legibus institutum
 fuerit: ferri nullo modo debent calumnia:
 sed puniendi sunt calumniatores, quòd cum
 liceret, cum quem calumniatur, legitime &
 sine suspitione accusare: id non faciat calum
 niator, sed clandestinas calumniis spargat.
 Quòd si hisce rebus in Repub. non rectè pro
 spectum sit, multa mala patrantur: quoni
 am locus datur calumnys, & ciues ob deli
 cta non castigantur: sed tantummodo per
 turbantur & ad calumniatores odio prose
 quendos incitantur: unde seditiones & turbae
 in Republica ortum habent. Et in Republica
 quidem Romanorum huic rei optimè erat
 prospectum, quò factum est, ut quandoq; ma
 gna pericula, quae Reipublica impendebant,
 propter calumnias excitata: iusta accusatio
 ne & defensione, auersa fuerint. Exemplum
 proponam ex lib. 6. Liuij. Furij Camilli vir
 tus, liberata vrbe à Gallorum obsidione, a
 pud ciues Romanos tantopere innotuerat,
 ut ceterorum nemo esset, qui illi non hono
 rem quouis loco & tempore deferret. So'us
 Manlius Capitolinus hunc honorem illi
 atque*

PRAEFATIO.

atque gloriam inuidebat: putabátque se conseruato Capitolio, aequè bene de Repub. meritum: neq; etiam virtute bellica illo esse inferiore. Ea inuidia cōmotus, cū apud Patres illum in odiū trahere non posset, ad plebem se cōuertit, & apud eam de Camillo ceterisq; Patribus varia cōqueri cœpit. Inter cetera autem assererebat, aurum quod ciuitas contri buisset, ut se à Gallis redimeret, Gallis rursus ademitū, apud primores Patrum conseruari: quod quidē si recuperaretur, sufficere ad liberandā eam alieno plebem. Quibus verbis fides à multitudine habebatur, augebatúrque Manly. existimatio tantopere, ut ad illum iam concursus fierent, liberéque per urbem tumultuari inciperet. Quibus rebus cum Patres vehementer commoti essent, ac suspi- carentur, ne quid inde grauius oriretur, creant Dictatorem, eique mandāt, ut cognita ea causa Manly impetū coerceret. Dictator viatore ad Manlium misso, illi diem dicit. Comparuit ille ad tribunal ingenti plebis agmine comitatus. Cūque iam conuenisset Senatusque Dictatorem, Plebs Manlium ut ducem suum in comitio intuerentur; Dictator silentio factō, ex Manlio quaesuit, apud quem ex patribus thesaurus ille custodi-

PRAEFATIO.

retur? Senatum enim aequè atque Plebem
 id cognoscere velle. Ad id verò cum Man-
 lius nihil certi responderet, sed subterfugia
 querendo, assereret, non esse opus, ut ea quæ
 ipse sciret, publicè aperiret; à Dictatore in
 vincula duci iussus est: atque ita ipsius calū-
 nias compefcens, tumultus excitatos sedauit,
 & insōtes Patres suspitione liberauit. Quod
 certè non tam facile præstitisset, si non fuisset
 Romæ hoc libera accusationis præsidium.
 E contra autem, in Florentinorum Repub.
 quæ olim & libera & præpotens fuit, nunc
 Ducū Florentinorū Imperio paret, neglecta
 isthæc liberè accusandi præsidia, & calūnijs
 cōcessa libertas, teste eodē hoc nostro Machia-
 uello, plurimū semper nocuit, & eam Rēpub.
 tandē etiā euertit: Nam quicumq; è ciuibus
 Florētinis aliquid magni pro patria gessissent
 ij omnes propter inuidiā inimicorū, calum-
 nijs obnoxij fuerūt: Et de vno spargebatur, qd
 pecuniam publicam in suos vsus conuertis-
 set: De alio quòd corruptus muneribus hostē
 non vicisset: aut quòd ambitionis causa hoc,
 aut illud perpetrasset. Ex quibus clandesti-
 na odia, & ex odio inimicitie, factiones, &
 tandē seditiones atq; tumultus orti, quibus
 tandem

PRAEFATIO.

tandē euerſa fuit Reſpublica. Quae omnia e-
 uitari potuiſſent, ſi Florentia ſtatuta quae-
 da atque leges exiſtiſſent per quas legitimè
 accuſare reos & calumnias vitare licuiſſet.
 Nam quicumq; accuſati rei, ſiue dānati, ſiue
 abſoluti fuiſſent: Rēpub. certè nō euerſiſſent:
 neq; tutū fuiſſet tot inſtituere accuſationes,
 quot calūnia de variis ciuibus ſparſa fuerūt:
 Exemplū vnū, idem Machiauellus adducit
 de Ioanne Guicciardino, qui copiarū Florētē
 narum duōtor, Lucā obſedit, eāmq; re malè
 aut imprudenter geſta, nequiuit occupare.
 Quò factum eſt, ut de eo ſparſa fama fuerit,
 quòd à Lucenſibus corruptus urbē expugna-
 re lubēs noluerit. Quae calūnia ab eius ad-
 uerſarijs auōta atq; approbata, Guicciardinū
 propemodū furius exagitauit. Nā etſi ſeipſū
 in vincula tradere vellet, ut ſe purgaret à crī-
 mine quod impingebatur, tamē eam ſuſpicio-
 nē à ſe remouere nō potuit: ob eam ſcilicet cau-
 ſam, quòd Florētia nō eſſet ratio quadā legiti-
 ma audiendarū accuſationū & deſenſionū,
 & calumnias puniendi. Itaq; orta indignatio-
 nes & odia inter ipſius familiares, qui erant
 totius Reſpub. potentiffimi, & eos qui tales
 calumnias ſpargebant, eò uſq; proceſſerunt

PRAEFATIO.

ut cum ob hanc rem, tum ob alia quedam Reipub.
ruina subsequuta sit. Itaque orandus Deus op-
timus Max. ut nos à calumniatoribus conser-
uet & custodiat vole.

I
QVOT SINT PRIN-
CIPATVS FORMAE, ET
quibus modis acquirantur.

Caput I.

V AECVNQVE
fuit vnquam, aut
est imperandi ra-
tio, qua homines
hominibus do-
minari consueue-
re, ea, aut Respu-
blic. aut principa-
tus appellatur.

Principatus, aut iure hæreditario obue-
nerunt, quorum maiores eiusdem generis
diu principatum tenuerunt, aut noui sunt:
hiq̄ue aut prorsus noui, vt Mediolanensis
Francisco Sfortiæ, aut veluti pars principis
occupantis hæreditariæ ditioni adiuncta,
vt regnum Neapolitanū Hispaniarum Re-
gi. Hi sic quæsti rerū status, vel assueti sunt
sub principe vitā degere, vel immunes sua
libertate frui, quiq̄; acquiruntur alienis ar-
mis, aut propriis, vel fortuna, vel virtute.

DE IIS QUI HAEREDITARIO
iure obueniunt principatibus. Cap. II.

Q Mittam de Rebuspublicis differere:
De his aliàs fufius diximus, nunc

A

2 NICOLAI MACHIAV.

duntaxat orationem ad principatum conuertam, & quæ superius iam orsus eram retextens (qua ratione scilicet principatus hî gubernari ac retineri possint) narratione institutam disputationem persequar.

In iis igitur imperiis, quæ hæreditario iure obueniunt, quæq; iam eidem familiæ parere ante didicerunt, minus difficultatis inesse dico, quàm in iis, quæ recenter adepti sumus. Satis est enim ne princeps suorum maiorû instituta trãsgradiatur: deinde tẽpo ri ad rerû nouos casus inseruiat, sic vt si princeps huiusmodi communi sit, & vulgari saltem præditus in agẽdo industria, semper in principatu se cõseruabit: at si hac vulgari careat, & vi summa ex eo deturbetur, postquã eo fuerit spoliatus, & si incommodum habeat occupantem, recuperat tamen.

Huius rei nobis in Italia princeps Ferrariensis exemplo esse potest, qui nullis aliis de causis An. 1484. Venetorum, & 1510. Iulij Põtificis aggressionem sustinere potuit, quàm quòd in eo genere dominatus, temporis diuturnitate consenuisset. Qui enim natura est princeps, minus causæ & necessitatis habet, vt lædat, quo fit, vt etiam plus ametur: & nisi extraordinariis, & præualidis vitiis in odium offensionemque populi incurrat, meritò naturali quodã iure à suis diligitur, & in ipsa vetustate cohærentis, &

con-

continuati dominatus, obruta iacet memoria omnium mutationum & cōuersionum causæ. Semper enim quæ præcessit mutatio, latera ædificij proiecta, apraq; ad alterius ædificationem adnectédam relinquit.

DE IIS QUI MIXTI DICUNTUR principatibus. Cap. III.

Sed in eo qui recēs accessit principatu, difficultates continetur, tum maximè, si veluti pars adiuncta (vt sic in vniuersum mixtus dici possit) non penitus est nouus. Eius vicissitudines & mutationes ex ea primùm difficultate nasci videntur, quæ in vnoquoq; nouo principatu cernitur. Spe enim meliora consequèdi illecti homines, libèter statum rerum præsentium sui principis mutatū volūt, eaq; opinione adducti, arma in eum, qui rerum potitur, capere student. Qua in re fallūtur maximè. Nam re ipsa demum sentiunt in peiora se esse delapsos consilia. Et hoc ipsum item vt fiat, ex alia quæ à natura est & peruulgata accidit, quæ nouo principi, eos ad quorū procurationē est euectus, tum copiis alendis, tum variis incommodis, & quas noua adeptio secū trahit infinitis iniuriis semper ledendi causam affert: sic vt & eos, quos in occupando imperio prius læseras, infensos habeas, & qui te in illud inuexerunt, in amicitia retinere non possis. Nā quomodo sibi ipse animo conceperant,

4 NICOLAI MACHIAV.

eis sufficere non potes, & quæ acriora fuissent in eos adhibenda remedia, tibi eis deuincto haudquaquam permittitur. Quamuis enim in copiis munitissimus sit quis & præpotens, prouinciam tamen ut aliquam lubeat, ope indiget prouincialiū, & fauore.

His de causis Ludouicus Galliarum rex xij. Mediolanum à se occupatum statim amisit, & Ludouici Sfortiæ priuatæ vires, ut ab eo adimeretur, satis superque fuerunt. Qui enim ut paterent ei ingressus authores fuerunt, iidem populi (quod opinione, & futuri boni, quam animo cõceperant spem frustratos se esse intelligerent) noui principis molestias ferre non poterant.

Illud tamen haud obscurum est, populos iam semel ad defectionem prolapsos, ubi iterum sub imperio fuerint redacti, maiori cum difficultate amitti. Princeps enim defectionis occasione arrepta, liberius sui propugnationem & defensionem suscipit, pœnas de defectoribus sumens, suspectos prodens, & sibi debiliora loca præmuniens: sic, ut si vnus Ludouici principis autoritas in confiniis arma strepentis, tum primùm satis superque fuit, ut à Gallo Mediolanense imperium adimeretur, ut deinde iterum auferretur, vniuerso penè orbi fuit in eum conspirandum, & eius copiæ tum fundendæ, tum ex Italia propulsandæ. Quod sanè ex

his causis profectum esse constat, quas commemorauimus: nihilominus tum semel atque iterum fuit illi ademptum.

Expendimus prioris difficultatis communis causas, nunc reliquum est, ut eas etiam, quæ posterioris sunt, videamus, ac explicemus, quæ remedia tum ille, & quæ quis nunc in eo statu si esset, habere posset, quo melius quàm Galliarum rex sese in adempto imperio tueretur.

Eius generis, inquam, rerum status, qui sic comparati, auito cuipiã alteri adfociantur, qui sit eius principis, qui eum est ademptus, vel sunt eiusdem prouinciæ & linguæ societate coniuncti, vel non. Si primum facile admodum fuerit eos retinere, præsertim si eorum vitæ ratio ad libertatem non fuerit assueta, & ut tuto possideantur, satis est principis, qui in eos imperium tenuit, stirpem extinxisse. Nunc cæteris in rebus, modò auitæ leges non immutentur, tum morum diuersitas absit, quietè sibi viuunt homines, uti Burgundos, Armoricos, Aquitanos, & Neustrios vidimus cū Gallia diu cõsociatos. Etsi enim linguarum inter eos nonnihil discriminis cernitur, facile tamen moribus & vitæ consuetudine, non absimiles sese in ea re mutuò ferre possunt.

Verùm imperia, quum comparantur in prouincia, quæ lingua moribus, institutis

6 NICOLAI MACHIAV.

discrepat: hinc adiunt difficultates, hinc labores, hinc magna felicitate, summaque industria, quo retineantur opus est. Præcipuum verò illud & viuidioris remedij est, ut is qui ea est adeptus, sua præsentia & domicilio fulciat. Id enim & securiorem possessionem, & diuturniorem efficeret: Quemadmodum Turca ipse in Græcia faciendum censuit, qui omnibus legibus ad illud imperium retinendum seruatis, non potuisset tamen illud retinere, nisi eò demigrandum, atq; ibi inhabitandum statuisset. Præsens enim & quæ perturbatè fiunt, & confusè cernit, statimq; remedium afferre potest: se verò absente, audit quidem, & certior fit de eorum magnitudine, ad id eo scilicet tēpore, quum omnis remedij facultas penitè est adēpta. Nec præterea ministrorum direptioni patebit vnquam exposita prouincia. Tum sibi satisfactum putant subacti populi, vbi ad præsentis principis perfugiū proximus eis patet accessus, quo maiorem etiam (si boni viri esse in eum videri velint) amandi occasionem habent. Sin minus timendi. Si quis exterorum huiusmodi principatum cogitaret inuadendum, id maiori cautione tentabit: sic denique, ut si ibi maneat, summa cum difficultate eum sit amissurus.

Alterum, quod huic rei affertur ex præsentioribus remedijs est, ut in vnum, aut alterum

rerum locū ditionis adeptæ, veluti clauēs, coloniæ mittantur. Necessarium est enim vel hoc fieri, vel vt multum tum equitum ibi alatur, tum peditum copiarum. In coloniis non multum impendit princeps, & nullo aut exiguo sumptu eas deducit & retinet: eos autem duntaxat offendit, à quibus agros aufert & domos, nouis colonis assignandas, quique ad totius ditionis rationem, minima pars cùm censeantur, etiam dispersi, & rerum egentes dimissi nocere non possunt. Reliqui verò omnes, partim iacturæ immunes (& propterea facile conquiescūt) partim veriti, ne quid stultè committant, timent ne idem sibi accidat, quod & aliis dispoliatis.

Quapropter comprehensum atque conclusum velim, colonias, quæ nihil impendij secum ferunt, fideliores esse, minus lædere: læsos verò, cùm sint inopes & vagi, obesse (vt dixi) non posse. Quoniam animaduertendum est homines, aut blanditiis delinendos esse, aut prorsus extinguēdos. Nam leuiiores vlciscuntur iniurias, grauiores vlcisci nequeunt. Ob id, quæ homini affertur iniuria, talis esse debet, & quæ vindictam non reformidet.

Sed si coloniarum loco militum copiæ substituantur, maiorem in ea re princeps sumptum faciet, cùm in præsidiis id

8 NICOLAI MACHIAV.

totum sit illi absumendum, quod ex ea ditione fuerat prouentus: sic ut partum quod illi erat, dispendio, commutetur. Offenduntur præterea multò plures: nam tota prouincia castris mutandis læditur, cuius incommodo cæteris omnibus affectis, in omnium etiam odium & offensionem incurrit: & eorum scilicet, qui verberibus excepti, nocendi facultatem (cùm dõmi sint relicti) habent. omni iccirco ex parte huiusmodi præsidia æquè utilia sunt, atque coloniarum præsidia.

Impotentiorum præterea vicinorum caput & defensorem se constituere debet, qui huiusmodi prouinciam, ut dixi, lingua dissimilem incolit, studereque, ut ij qui in ea sunt potentiores infirmentur: tum caueat, ne vllò rerum euentu, exterorum quispiam se viribus non minus pollens, in eam irrepat. Semper enim vsu veniet, ut ab iis, qui nimia ambitione illi sunt offensi, eò inducatur. Quemadmodum Romanos in Græciam ab Aetolis olim inductos esse constat, & quamcunq; prouinciam sunt ingressi, in eam à prouincialibus fuerunt inducti.

Natura enim ita comparatum est, ut vbi primum alienigenarum quis potens prouinciam aliquam subit, omnes in ea qui minus potentia valent, ei statim sese adiungant, odio quodam nimirum in eum adducti,

cti, qui in se potentiores sunt experti, sic ut ad tenuiorem eiusmodi rationem minus sit laborandum, ut eos in suas partes trahat: nam pacto cum imperio vniuersi ita tim libenter coeunt. Id ei duntaxat cogitandum est, ne maiores accipiant vires & auctoritatem: sua namq; præcipua vi, atq; eorum studio facile eos deprimere potest, qui potentia valet, ut prorsus arbiter totius prouinciæ euadat.

Hac autem parte non commodè tractata, id totū perit, quod fuerat quis adeptus: quandiu verò id retinetur, infinitis penè difficultatibus ac molestiis laborabit. Romani sanè in prouinciis subactis, probè obseruarunt has partes, coloniis deductis, debilio-ribus seruatis, potentia pollētibus deiectis, nulla dignatione, auctoritatēue, exteris præpotentibus ibi permessa.

Vnico Græciæ exemplo contentus ero: Achæi atq; Aetoli fuerunt ab eis seruati. Macedonum regnum, deiecto Antiocho, attritum: Nec Achæorum merita, vel Ætolorū vnquam effecerunt, ut aliqua sibi imperij fieret accessio: nec Philippi suasionibus adduci potuerunt, ut eum non demissum in amicitiam reciperent: Nec Antiochi potentia fuerunt inducti, ut suo ipsorum consensu aliquam in eā prouincia potestatem haberet.

In his deliberandi occasionibus id Romani egerunt, quod prudentes principes sibi agendum putāt, qui non modò præsentium lapsuum occasiones cernūt, sed & futurorum prospiciunt, illisq; omni industria occurrunt. Longè enim si prouideantur, facile aliquo remedio præcaueri possunt: verum, ut dum te propius appetant cuncteris, nulla (morbo incurabili iam factò) opportuna curatione sanantur.

Accidit autem de hac re, quod in hecetica febris aiunt medici: ubi scilicet primum aliquem inuit, facilem esse curatu, sed cognitu difficilem: progressu verò tēporis non percepta nec curata, facilem esse ut cognoscatur, at ut quis eam sanet perdifficilem. Sic in rebus imperij, si in posterum quàm longissimè prospiciantur (quod non nisi prudenti viro conceditur) quæ in eo suboriuntur incommoda, illis expedita patebit curatione: verum ea non comprehensa, si crescere permittantur, quo omnibus perspecta pateant, nullus amplius est illis medendi locus. Quare Romani in posterum longè prospicientes aduersos casus, semper remedia adhibuerunt, nec vnquam passi sunt, quo bellum aliquod detrectarent ut ea euenirent. Sciebant enim non submoueri bella, sed potius cum aliorum accessione trahi. Propterea bellum cum Philippo & Antiocho

cho in Græcia gesserunt, ne quid in Italia cum illis esset agendum: potuissent sanè tunc temporis vtrunque vitare, quod tamen noluerunt.

Nec id vnquam probatum est illis, quod omni omnium nostri temporis sapientum ore effertur, temporis liberalitate fruendum esse: at propriæ sanè, quod erat ipsorum, & virtutis, & prudentiæ. Tempus enim omnia præ se agit, æquè bonum ac malum, & malum æquè ac bonum secum ferre potest.

Verùm redeat oratio vnde digressa est ad Galliam, & nunquid ex his, quæ dicta sunt, aliquid præstiterit, examinemus. Nec quid Carolus ipse Galliæ rex egerit, dicam, tantùm de Ludouico loquar, cuius consiliorum rationes, cum diuturniorem possessionem in Italia retinuerit, melius perspicere potuerunt: tunc facilè quis intelliget eum, quæcunque agenda erant ad imperium retinendum, quod linguæ dissimilitudine discreparet, neglexisse, diuersumque abesse. Ludouicus Venetorum ambitione in Italiam fuerat inuectus, qui eo aduentu dimidiam Cisalpinæ Galliæ possessionem sibi desumere voluerunt. Hunc accessum eiusque consilij rationem improbatam nolim. Nam cum in Italia pedem inferendi initium facere vellet, nec in ea

prouincia ullos haberet amicos, imò verò ex rerum gestarú ratione Caroli regis, præclusas sibi omnes cerneret vias, quas potuit amicitias coactus est comparare. Et breui utiq; ex animo cecidisset consilium, si in reliquarum administratione rerum nõ errasset. Parta itaq; Cisalpina Gallia ab ipso rege, statim eam existimationem & dignitatem recuperauit, quam Carolus sibi detraxerat. Genua cesserat: Florentini in eius amicitiam venerant: Mantuanus & Ferrariensis principes, Forumliuij domina, Bentiuolus, Fauentiaë, Arimini, Pisauri, tum Ca mertium, & Traiani portus reguli: Lucenses item, Pisani, Senëses: hi omnes obuiam ei processerāt, in eius amicitia futuri. Tum Veneti sui initi consilij temeritatem facile perspicere potuerunt, qui vt duas in Cisalpina Gallia vrbes sibi adiungerent, regem maioris Italiaë partis dominũ constituerūt.

Nunc igitur animo quis perpédât, quàm potuisset minimo labore suam rex dignitatem in Italia retinere, si quas supra posuimus administrandi leges seruare voluisset, & quos habebat amicos securos reddidisset, eosq; defensos curasset: qui numerosiores & imbecilles. cum essent, pertimescentes nonnulli pontificios, alij Venetos, cogebantur perpetuò ab ipso stare, eorumque opera facile ab illis, qui potentiores reliqui

liqui essent, securiorem se reddere.

Verùm ipse vbi primùm Mediolanum venit, totus his contrarius iuit, Alexandro pontifice à se, vt Flaminiam occuparet adiuto. Nec animo præsenserat, hoc consilio, sublatis amicis, & iis qui in illius sinum confugerant, se debilitatum iri. Sacricolas autem tanta rerum profanarum ad iurisdictionem pontificiam, qua tanta eis deferitur auctoritas, accessione maximè prouehi: atq; hoc pacto, cum labi cœpisset, pergendum fuit vsque adeò, vt ad Alexandri ambitioni finem imponendum, ne totius Etruriæ dominus fieret, in Italiam sibi contendendum fuerit. Nec satis habuit pontificios eò potentiae euexisse, atq; amicos ab se alienasse, nisi etiam regnum Neapolitanum à se expectitum, cum Hispaniarum rege partitus esset, & arbiter totius Italię cum esset, socium sibi adhibuit, vt illius prouincię viri ambitionosi, & sibi offensi haberent quò confugerent. Adhęc cum tributarium quempiam regem in eo regno dimittere posset, ipse eum pepulit, altero inuecto, qui se inde deturbare posset.

Res sanè è natura est maximè, maximeq; peruulgata, studium nimirum acquirendi: idq; homines cum faciunt (modò possint) dabitur eis laudi, vel saltem vitio non vertetur. At quum non possunt, & in id tamen

14 NICOLAI MACHIAV.

incumbunt, hîc vitium, hîc error inest. Si Gallia suis viribus Neapolim inuadere poterat, id sibi faciundum erat: sin minus, non erat cur illud regnum diuideret. Atqui si Cisalpinæ Galliæ cum Venetis facta distributio, quod per eam in Italiam pedem intulisset, excusationem promeruit, hæc (quod ea excusatione haud excusaretur) quominus esset in crimine non est promerita.

Prolapsus itaque fuerat in hos quinque errores Ludouicus rex: debiliores extinxerat, potentioris potentiam in Italia auferat, & extero potentissimo in eam illato, coloniis item non deductis, eò non demigrarat ad habitandum. Qui errores poterant eo superstitè non lædere, nisi & sextum peccasset peccatum, à Venetis imperium auferendo. Nam si pontificios non promouisset, nec Hispanos in Italiam inuexisset, eos deprimere necesse fuisset. Verùm susceptis, quæ primùm intenderat, consiliis, non erat cur ipse in eorum ruinam conueniret. Nam quum illi potentes essent, facilè reliquos omnes à Cisalpinæ Galliæ expeditione auertissent: tum quod Venetorum ad id habuissent (nullo ibi quæsito ab illis imperio) assensum: tum quod reliqui omnes à Gallis eam prouinciam non ademissent, illis tradituri. Ut autem uterq; in eos impetum facerent, non satis habuissent

sent animi. Rationibus autem præarratis responderem, si quis regem diceret, Flaminiam Alexandro, Hispanis verò regnum Neapolitanum vitandi belli occasione cessisse. Non est mirum quòd quis, quid confusè factum permittat euenire, quòd bellum refugiat: non enim vitatur, sed suo magno malo differtur. Si qui essent præterea qui afferrent Pontifici datam fidem à rege, de ea expeditione in eius gratiã facienda, quòd suum matrimonium, & Rotomagensis gallerus statueretur: Respondeo eo in loco, ubi de principum fide, & illius obseruatione infra tractatur.

Amisit igitur Cisalpinam Galliam Ludouicus rex, quum ad ea præscripta non egerit, ad quæ cæteri, qui sibi in adiungendis prouinciis, eisq̄ue retinendis egerunt. Nec hoc mirũ est, sed rationi maximè consentaneum, maximeq̄ue peruulgatam. De hac autem, quam habui subiectam materiam, colloquutus sum Condiuinci cum Rotomagensi cardinale, Valentino (hoc enim nominis erat Cæsari Borgiæ Alexandri Pontificis filio) Flaminiam occupante. Italos enim afferenti belli imperitos esse, Gallos respondi, regnandi rationem non tenere. Ea enim ab eis si probè fuisset intellecta, sacerdotum potetiam ad eam magnitudinem non fuissent euehendã. Et sanè

re ipsa patuit, illam, & Hispanorum in Italia potentiam à Gallia esse profectam: eius denique casus ab ipsis sic euectis ortum habuisse.

Quare generalis elicitur sententia minime fallax: AVTHOREM ALIENAE POTENTIAE SEIPSUM PERDERE. Nam eam potentiam, aut industria, aut vi ipse author protulit, quarum vtranq; is suspectam habet, qui eò processit potentiae.

CVR DARI REGNUM AB

Alexandro occupatum, à successoribus post eius mortem non defecit.

Cap. IIII.

Ad miratione quis duci posset perspectis difficultatibus, quæ haberi videntur, quo nuper partum imperium retineatur, unde ortum habuerit, Alexandrum Asiae paucis annis potitum esse, vixque illo occupato diem obiisse: unde meritò videri poterat, totum illud imperium ad defectionem fuisse prolapsurum, quum tamen eius successores sibi illud conseruarint? Nec vlla alia difficultate ad illud tuendū laborarunt, quàm quæ inter ipsosmet præcipua eorum ambitione orta fuit. Respondeo, principatus, quorum memoria adhuc extat, duplici, eaq; diuersa ratione administratos inueniri: aut vnus principis arbitratu, cuius gratia

tia & permiffu reliqui omnes, qui conditione sunt ferui, ad regni procurationem veluti adminiftri opem ferunt: aut principis & procerum cōfilio, qui non gratia, fed sanguinis vetuftate, illum gradum obtinēt. Huiusmodi proceres ditiones habēt, & qui fibi fubiiciuntur populos, qui eos in dominos agnofcūt, & quodam naturali erga eos afficiuntur amore. Qui vnus principis ductu, feruorumq; ministerio reguntur principatus, illis princeps præft maior cum auctoritate. Nemo enim in tota prouincia eft, qui præter illum superiorem alium agnofcat, & ficui alij morem gerit, id tanquã adminiftro, adfcriptitioq; facit, nec sunt illi vllò peculiari amore affecti. Horum duorū regni procurandi generum exempla in hac noftra tempora incidunt: Turcæ & Galliarum rex. Turcæ tota imperij fuma potestas, vnus principis nutu regitur, cæteri conditione ferui: atq; in præfecturis diftributo regno, diuerfos allegat adminiftratores, & pro animi fui voluntate abrogat, fubrogatq;.

Verum Galliarum rex pofitus eft in medio antiquæ multitudinis dominorū, quos agnofcunt populi eis fubiekti, & beneuolentia complectuntur: retinent fuam auctoritatem, quam ab eis rex fine periculo auferre non potest. Quocirca vtrunq; eius

generis statum, qui animo reputat, is Turcæ imperium occupaturus difficultates offendet: sed eo devicto, nulla est difficultas, quomodo retineatur.

Difficultatum causæ, quominus Turcæ imperium occupari possit, in eo vertuntur, quodd qui illud occupare molitur, haud potest à principibus illius regni eò vocari, nec in spem adduci eorum qui illum circumstant defectione, inceptum facilius reddere: quod ex his, quas attigi superius rationes proficisci videtur. Nam quum omnes sint eius mancipia, eiq; devincti multo difficilius corrumpi possunt: & siquidem corrumpere, parum inde tamen utilitatis sperari posset, cum ipsi ex allatis superius rationibus, populos secum traheri non possint.

Quapropter Turcam impetituro, illum sese collectum cogitandum est se esse inuenturum, & magis propriis viribus, quam aliorum studiis, & seditionibus superadum. eo autem debellato, acieque fuso, sic ut exercitum reficere nequeat, nihil est, quod præter principis stirpem, sit præterea timendum: qua extincta, nemo est (cæteris apud populos fide & autoritate carentibus) de quo quis quem timeat reliquum. Et quemadmodum ante partam victoriam nullam in eis sibi asciscendis poterat victor spem collocare,

collocare, ita secundum illam, non est quodd
 amplius de illis reformidet. His contra-
 rium accidit in regnorum (vti Galliarum
 est) procuratione. Facilis enim tibi asciscen-
 ti aliquem ex primariis regiis patebit in illa
 accessus: in eis enim nunquam non inue-
 niuntur, qui animo offensi res nouas mo-
 liri studeant. Hi ob eas, quas supra dixi-
 mus rationes, ad illud regnum viam tibi a-
 perire, atque victoriam expeditiorem red-
 dere possunt, ad quam postea tuendam dif-
 ficultates iam adsunt penè infinitæ, non
 modò cum eis, qui tibi fuerunt auxilio, ve-
 rum & cum illis, quos oppressisti. Non sa-
 tis habet principis sanguinem extinxisse,
 supersunt etiam primarij illi, qui nouarum
 status conuersionum authores sese consti-
 tuunt, quibus quum sufficere non possis
 nec extinguere, illud quodocunque sese
 occasio obtulerit, amittis.

Nunc si spectes quo in genere admini-
 strationum fuerit illud Darij regnum, Tur-
 cæ admodum simile inuenies. Hac de cau-
 sa Alexandrum oportuit in illud totum im-
 petum facere, eumque castris exuere. A
 qua victoria mortuo iam Dario, secu-
 rum illud imperium, ex his quas supra col-
 legimus causas, ad eum concessit. Suc-
 cessores verò eius, si concordessent,
 planè otiosi eo frui planè poterant: nam

nihil tumultus in eo subortum est, quàm quod ipsimet inter se excitarunt.

Verùm qui instar Gallici regni sic constituti sunt dominatus, fieri nō potest, vt tam pacatè possideantur. Hinc crebræ Hispaniarum, Galliarum & Græciæ à Romanis defectiones, quòd frequentiores essent in illis principum ditiones, quarum memoria quandju viguit, de earum possessione Romani semper incerti fuerunt. At potentia & diuturnitate imperij deleta earum recodatione, securum ius possidendi securi habuerunt. Atque deinde secundum quam quisq; illorum sibi in partis prouinciis peperisset auctoritatē (etiam inter se bellum gerentes) illarum quoq; partem secum trahere potuerunt, idq; propterea, quòd veteris principis sublata stirpe, quàm Romanos agnoscebant neminem.

His itaq; perspectis, nemo Alexandri explicati commodi in retinendo Asiæ imperio admiratione capietur, neque difficultatum, quas complures principes habuerunt (vt Pyrrhus & alij multi) in retinèdo quod esset illis partum. Id enim non victoris aliqua exigua vel summa euenit, sed pro rei subiectæ dissimilitudine &

varietate.

QVO.

QVOMODO CIVITATES,

*aut principatus regi debeant, qui suis
legibus & libertate viuant.*

Cap. V.

PArti dominatus, si ex veteri consuetudine libera fuerit, & sui iuris viuendi ratio, in eo, vt ius tuum retineas, triplex affertur modus. Primus, vt illum penitus euertas: alter vt eò ipse demigres ad habitandum: postremus, vt suis legibus & libertate (annuam duntaxat pensionem exigens) sinas illum vitam degere. Paucorum item ibi, qui illum dominatum tibi in amicitia conseruatum curet, constituas: qui dominatus cum à principe sit ibi locatus, nouit sine eius amicitia & potentia se non posse consistere, obnixeq; omnia propterea sibi facienda existimabit, quò illi illi tueatur.

Spartiatæ atq; Romani exemplo nobis esse possunt. Athenas Spartiatæ obtinuerunt, & Thebas: ibiq; paucorum dominatu constituto, amiserunt tamen. Romani Capuam, Carthaginem & Numantiam censuerunt delendas, non amiserunt. Græciam ferè ad Spartiatarum modum retinere uoluerunt, nec abrogatis eius legibus, eorum votis respondit: sic, vt ad eam retinendam coacti sint multas in ea prouincia vrbes euertere. Quocirca nullum consilium tutius afferri potest, quo securè possideantur,

quàm euersio. In cuius enim potestatem venit ciuitas, suis legibus quæ sit assueta vitam ducere, nec is euertendam putat, illam se euersuram expectet. Semper enim descendi tempore habet, quò confugiat, ad suos nempe illos priscos ordines, qui nec temporis diuturnitate, nec beneficiorum collatione vnquam obliuioni tradi possunt, & vt quibus fiat, quicquid prospiciatur (non distractis ac dissipans habitatoribus) nunquam illud libertatis nomen, institutaq; ex eorum animis excidunt, & ad omnem rerum euentum statim eò fit reditio: veluti à Pisanis post tot annos à seruitute illa, ad quam Florentini eos adegerant, factum vidimus.

Verùm ciuitates, aut prouinciæ, quæ sub principe, cuius stirps tota perierit, parere sunt assuetæ, liberam viuendi rationem non norunt, vt ad arma capienda tardiores habeantur, faciliusque princeps eos sibi conciliare, & ab eis se securiorem reddere potest. Partim enim obedire consueuerunt, partim amisso veteri principe, in eius locum, quem alium sufficiant, inter se conueniunt.

At in Republ. vita est diuturnior, odium maius, maior vindictæ cupiditas, nec veteris illius libertatis memoria finit, aut eas sinere potest, vt conquiescant, ita vt securior

mor sit ratio, qua aut excitantur, aut ibi resideatur.

DE NOVO PRINCIPATV,
qui propriis armis & virtute acquiritur.

Cap. VI.

NE quem capiat admiratio, si eaquam sum de principatu prorsus nouo instituturus orationem, illustria cum principum tum principatuum proferam exempla. Cum enim homines aliorum peruagatas vias incedant, & imitatione in suis actionibus procedant, nec prorsus tamen aliorum vias tenere, aut quorum imitatis virtutem consequi possis, viri prudentis est, semper præstantium virorum iter ingredi, & qui excelluerunt eos maximè imitari: ne si virtus propria eò non accedit, aliquid saltem odoris affletur, prudentium sagittariorum exemplo, qui quò ad feriendum intendunt, longius esse coniectantes, suiq; arcus vi quousq; feriat cognita, altius sibi scopum proponunt, quàm vt sit meta ad hoc destinata: non quoad tantam altitudinem suo robore, aut sagitta eò impellât, sed vt ductu altioris scopi quò collimarunt, peruenire possint.

Principatum propterea omnino, qui in ditionem noui principis, cui iam procuratio eius est dolata, concessit, plus minusue

difficultatibus ad eius cōseruationem perinde conflictari dico, pro vt qui illum est adeptus, plus minúsue virtute est cumulatus. Et quoniam talis reieuentus, quo quis ex priuata status sui conditione ad imperium erigitur, præ se fert virtutem quandã, aut fortunam, vtraq; harum duarum non nihil ex difficultatibus, quibus afficitur mitigari videtur: tamen qui minus fortunæ insedit fauori, is diutius sese in principatu cōseruatum tenuit.

Parit etiam expeditiorem facultatem, quòd princeps cum alibi ditionem vllam non habeat, adigitur, vt eò demigret præsens adfuturus ad habitandum. Verùm vt ad eos, qui non fortuna, sed singulari virtute in principes sunt euecti, veniamus: excellentiores dico fuisse Mosen, Cyrum, Romulum, Theseum, & id generis alios. Etsi de Mose non est quod loquamur (vt qui duntaxat, quæ sibi diuinitus fuerunt à Deo præscripta, purè fuerat exequutus) nihilominus ob eam gratiam, qua Dei colloquio dignabatur, meritò quis eum admiretur. At qui Cyrum & reliquos, qui regna sibi pepererunt, & constituerunt, si quis consideret, omnes admiratione dignos inueniet: si quæ eorum cum Mosis, cui tantus contigit præceptor actionibus & peculiaribus institutis conferantur, haud dissimilia videbuntur.

Atque

Atq; eorum rerum gestarum, & vitæ ratione perpenſa, nihil quàm occaſionem à fortuna eis fuiſſe oblatam ſentiemus, quæ occaſio facultatem præbuerit, quo eam formam inducerent, quam ſibi fore aptam iudicarunt. Qua occaſione ſemota eorum animi virtus extineta iacuiſſet, & ſine virtute occaſio, fruſtrà ſeſe obtuliſſet. Neceſſarium itaq; fuerat, Iſraeliticum populum Moſi captiuum in Ægypto teneri, ab ipſisq; Ægyptiis opprimi, vt duro ſeruitio ſi leuari uoluiſſent, ad illum ſequendum eſſent animo iam affecti. Peropportunum fuerat Romulum vna Alba non capi, & recens à partu proiici & exponi, quo Romano imperio potiretur, & tantæ ciuitatis haberetur conditor.

Cyrum, nec eſſe fuit Perſas Medorum imperio inſenſos, Medosq; ipſos diutina pace & ocio, tum molles, tum effœminatos offendiffe.

Exerere animi ſui virtutem Theſeo non dabatur, niſi vagos diſperſosq; Athenienſes inueniſſet. Felices igitur hæ occaſiones, hos viros effecerunt: ipſa autem occaſio eorum animi virtute præſtanti, fuit perſpecta & cognita, ex quo eorum patria, tum nominis amplitudinem, tum ſummam felicitatem eſt conſequuta.

Qui horum exemplo virtutis ductu ad

imperij procuracionem euehantur, labore rerum potiuntur quidem, at partum summa facilitate possident. Ex nouarum etiam legum sanctione, & constitutionum modis aliqua ex parte suboriuntur, quæ habentur in acquirendo principatu difficultates, quòd scilicet ipsis principibus necessitas illarum inducendarum affertur, quo eorum ditio & securitas confirmata nitatur.

Considerandum quidem est, nihil difficilius ad tractandum, nihil incertius ut obtingat, nihil denique periculosius ut seruetur, quàm inducendarum legum nouarum sese authorem constituere. Qui enim primus eas sancit, inensos omnes illos habet, qui ex antiquis institutis cōmoda capiunt. Quibus verò noui rerum ordines vtilitati forent, frigidi defensores apparent. Qui tempor, tum aduersariorum metu, quibus leges fructuosæ ac beneficæ habebantur, tum ex hominum incredulitate, qui nunquam nouæ rei fidem habent, nisi firmam experientiam inde profectam videant. Hinc ortum habet, ut quoties aduersariis intadendi occasio sese offert, id factiosè agunt: illi verò frigide defensionem suscipiunt, sic, ut simul omnes periclitentur.

Expendendum est iccirco, si probè hanc partem discussam volumus, an isti noui legum

gum conditores, seipsis tantum nitantur, an ex aliis pendeant: id est, an ut possint quod instituunt, effectum reddere: an alios rogare sit opus, an possint cogere. Si primum, nunquam non pessum abeunt, nec quicquam ad effectum deducere possunt. Verum ubi à se ipsis pendent, atque cogere possunt, iam tum est, quum raro periclitantur. Hinc factum est, quos prædiximus armis instructos, eos omnes victoriam reportasse. Porro inermes, domitos periisse. Nam secundum ea, quæ dicta sunt, populorum etiam ingenium est varium & inconstans, & ut aliquid persuadeatur, nihil est negocij: at in recepta persuasione ut persistent, difficile est. Propterea ita instructum esse oportet, ut ubi eorum fides conciderit, hanc ipsam necessitas illis exprimat, visque extrudat. Moses, Cyrus, Theseus, Romulus nunquam inermes sua constituta tandiu seruanda curare potuissent, uti nostra tempestate Hieronymo Sauonarolæ accidit, qui statim à multitudine fidem deserente, cum non haberet quò illam in accepta fide retineret, nec nondum persuasos adigere posset, in ipsis legibus innouandis periit.

Quapropter huiusmodi homines conando, agendoque maximis conflentur difficultatibus. Porro eorum pericula

(quæ tamen animi virtute sunt superanda) in administratione consistunt: verum illis exantlatis, ac veneratione digni haberi cœpti, extinctis tandem iis, qui sua natura inuidia flagrabant, potentes permanserunt, omni periculo vacui, honorati & felices.

His tam sublimibus exemplis vnum humiliter adiuciam, sed quod cum illis sit proportionem habiturum. Id eret Hieron Syracusanus. Is ex priuato in Syracusarum principatum fuerat euectus, nec quicquam tamen habuit, quod fortunæ acceptum ferret, præter occasionem. Syracusani enim oppressi, ducem illam crearunt, id causam attulit, vt mereretur eorum decerni princeps. Qui etiam in priuata ita virtute excelluit, vt qui de eo scripserunt, nihil ad regnandum illi defuisse præter regnum asserat. Hic veterem militarem disciplinam aboleuit, nouam instituit: antiquas amicitias deferuit, nouas complexus. Atq; vbi & amicitiam, & militum manum se habere in potestate cognouit, potuit his iactis fundamentis quicquid vellet extruere. Sic vt adeptio, magno: possessio, nullo ei steterit labore.

DE IIS QUI NOVI SVNT

principatibus alienis viribus, & fortuna quæsitis. Cap. VII.

QVI duntaxat fortunæ afflatu posita priuata conditione, in principes er-

eriguntur, nullo, vt eò perueniant, at plurimo negotio fit sese vt in principatu sustineant, ac in ipso progressu nullam incurrunt difficultatem, quãdoquidem eò aduolant: at vbi assederint, tunc & laboris & negocij multum adnascitur. Hi sanè sunt, quibus aut pecunia, aut donantis cuiuspiam liberalitate, aliqua obuenit iurisdicção, vti compluribus in Græciæ, in Ioniæ & Hellepontici ciuitatibus accidit: vbi Darius ad ipsius salutem & gloriam, multos donasse principatu constat. quo etiam modo imperatores, olim per sordes militibus corruptis, ad imperij procurationem erigebantur. Hi sanè arbitrio, & eorum fortuna simpliciter pendent, qui eos in eum honoris gradum adduxerunt. Vtrunq; planè res est, perquam volubilis & inconstans, nec præterea illum gradum tenere, aut sciunt aut possunt: quandoquidem nisi quis summo ingenio, summaq; virtute sit præditus (priuata fortuna semper cum vixerit) è ratione non est, vt imperare sciat. Nec inquam potest: nam viribus, quæ amicæ sint, & fide peritus caret.

Ad hæc, rerum status, qui sic repenti & subito erumpunt, vt naturæ cetera omnia, quæ ortu & repentino quodam incremento fiunt, nec radices agere, nec quæ eò respondere habere possunt, quo minus pri-

30 NICOLAI MACHIAV.

mo quoque aduerso tempore extinguan-
tur: nisi iam, vt dictum est, qui sic in prin-
cipatum sunt elati, tanta virtute excellent,
vt statim norint sese ita comparandos, vt
quod fortuna eis in sinum demisit comple-
tendum, tueri ac sustinere possint: atque,
quæ alij ante delatum principatum funda-
menta posuerunt, ea ipsi tandem postea cu-
rent iacienda.

In hunc duplicem modum, quo quis for-
tuna, aut virtute in principem erumpit, du-
plex exemplum memoriæ nostræ tempo-
ribus excerptum proferam: Franciscum
Sfortiam scilicet, & Cæsare Borgiam Fran-
ciscus omnes modos persequutus ad eam
rem idoneos summa etiam virtute, è pri-
uata conditione ad Mediolanensis imperij
fastigium peruenit, quodque tot curis fue-
rat adeptus, minimo negotio tueri ac susti-
nere potuit. Cæsar verò Borgia (cui vulgò
cognomen Valentino fuit) etiam omnem o-
peram adhibuit, & ea omnia curasset fa-
cienda, quæ à prudenti fortiq; viro expe-
ctari poterant, vt in iis ditionibus, quas ar-
ma & aliena fortuna concesserant, radices
affigeret, nihilominus cum paterna fortu-
na, qua ad principatum fuerat euectus, v-
nà & ipse concidit. Qui enim initio (vt di-
ctum est) fundamenta non ponit, posset
quidem (licet non sine architecti incom-
modo

modo & discrimine) singulari quadam virtute in posterum iacere. Si itaque principis Valentini progressus considerentur, facile perspicietur, quàm optima ad futuram potentiam ipse fundamenta substruxerit: quæ nequaquam superuacaneum est examinare. Quæ enim meliora nouo principi præcepta tradi possent, quàm eius actionum exempla equidem non video. Atqui si eius dispositio rerum ei nihil adiumenti attulit, id non eius culpa accidit, sed extraordinaria quadam, & extrema fortunæ malignitate.

Aliis ex aliis tum præsentibus, tum futuris difficultatibus Alexandri Sexti animus distinebatur, cum sibi potentia auctum filium percuperet. Primum non videbat, quæ ratione ille aliquo principatu, qui pontificiæ iurisdictioni non subesset, ornari auge-rique posset: si verò, quæ pontificij iuris essent, ad ea surripienda se conuerteret, sciebat, nec Mediolanensem principem, nec Venetos id esse passuros: iamque Fauentia, atque Ariminum in Venetorum ditionem concesserant.

Perspiciēbat præterea Italica arma, & quæ priuatim suis commodis subseruire poterant, in eorum manu esse, quibus Sacerdotum potentia, quominus illis fideri posset, formidabilis erat: in Vrsinorum

nempe, & Columniorum familia, nec non eorum sectatorum posita. Turbandi propterea fuerant ordines illi, atq; Italicæ res confundendæ, quo aliquarum partium in ea prouincia dominus fieret: quod quidem nullius fuit negotij. Reperit enim Venetos, qui aliis de causis impulsæ, animum eò uerterant, ut Galli in Italiam iterum transmitterent: quod tantum abfuit ut Alexander sit auersatus, ut Ludouici regis constitutione matrimonij, facilius reddiderit.

Auxilio itaq; Venetorum atq; Alexandri consensu, rex Italiam repetiit: nec Valentinus primum Mediolanum appulit, quod ad Flaminiam expugnandam ei authoritate regia adiudicatum, copias ab Rege obtinuit. Parta demum Flaminia, Columniisq; attritis, cupiens Valentinus illam tueri atq; ad maiora, si qua posset progredi, duo illum interturbabant: tum propria arma, quæ infida iudicabat, tum Galliarum regis sibi dubia uoluntas. Timebat nimirum Urfinorum arma, quibus hætenus usus erat, ne subtraherentur: nec solum impedirent quod sibi adiungi moliebatur, sed & quod esset partum, auferrent, Regemque ipsum, ne idem faceret, verebatur. De Urfinis iam specimen ceperat, cum expugnata Fauentia Bononiam est adortus: tunc enim illos frigidè se gerere conspexit. Porro quid animi esset
Regi,

Regi, iam inde tunc præferat, cum Vrbinatum principatu occupato, Etruriam inuaserat: à quo incepto Rex eum reuocauit.

Hac de causa Valentinus animo statuerat non amplius à fortuna, aut ab alienis armis sibi esse pendendum. Quocirca Vrfinorum ac Calumniorum parteis Romæ attriuerat. Nam omnes qui illis adhærebant, nobiles Romanos ad se pertractos, vberioribus stipendiis ac rerum gerendarum munis, pro cuiusq; conditione excepit: vt paucis interiectis mensibus illa animi eorum propensio partium refrixit, totaque ad Valentinum sese conuertit.

Ad hæc occasionem, qua Vrfinos perderet (Columniis iam dispersis) expectauit, qua feliciter oblata, felicius in rem suam est usus. Cognito nanque (sed serò) ab Vrfinis Valentini, atque Pontificis potentiam sibi excidio fore, concilium Magione in agro Perusino indixerunt. Quæ res Vrbinatum defectionem, Flaminiae tumultum, ipsi verò principi Valentino infinita excitauit pericula: quæ omnia Gallorum auxilio superauit. Verùm ubi ad illum existimatio se retulisset, Galliae exterorumque diffusus opibus, ne amplius illas experiri cogeretur, totus ad fallacias, fraudesq; struendas se conuertit: ac eò usq; animum simulatum gessit, vt Vrfini secum, authore Paulo, in gratiam

redierint : erga quem Paulum nullum officiorum genus, nullum necessitudinis ius, quibus illum securum redderet, omisit, vestibus, pecunia, equis donatum : sic, vt eorū imperita simplicitas in illius potestātē, eos Senogalliam occidendos attraxerit.

His igitur primariis deletis, eorum partium sectatoribus in suam amicitiam adductis, satis firma fundamenta ad potentiam comparandam substruxerat, Flaminia occupata, Vrbinatium principatu subactō, eorumq; populis, quōd nonnihil felicioris status (vt eis videbatur) degustassent, ad suam amicitiam adiunctis.

Et quoniā hic locus dignus est, vt quem quis obseruet ac imitetur, prætermissum nolim. Postquam Valentinus Flaminia rerum est potitus, eamq; à nonnullis tenuioribus tyrannis teneri offendisset, quiq; subiectos populos dispoliatos citius, quā emendatos dimisissent : discordiarum præterea quā concordia maiorem præbuisserent licentiam, vt iam totam prouinciam latrociniiis, rixis, & omnis insolentia genere refertam cerneret, iudicauit aliquem ibi legitimum rerum statum constituendum: quo illam pacatam regiaq; veluti potentia morigeram redderet. Ob id Remerum Orcum virum crudelem ac promptum, penes quem esset summa potestas, illi præfecit.

cit. Hic breui tempore prouinciæ tranquillitatem, concordiamq; summa cum existimatione restituit. Ad hæc visum est principi in rem suam non esse, immodicam illam sui præfecti authoritatem. Timebat enim illa in odiû incurreret: ea de causa in media prouincia, iudicium quoddam rerum ciuilium constituit, cui iuris & vsus fori peritissimus præesset aliquis, quo in loco singulæ totius prouinciæ ciuitates suum haberent aduocatum & causarum actorem.

Cùm autem seueritatem illam non nihil odij sibi conflasse animaduerneret, vt illud ex animis multitudinis detergeret, seque purgaret, atque in primis omnes sui studiosos efficeret, ostendit, siquid sæuitiæ in prouincia fuisset admissum, id non se auctore, sed administri acerbioris natura fuisse factum. Atq; ad hanc rem ornandam occasione arrepta iudicem illum in duas partibus discissum summo quodam mane frusto ligni, ac cruento gladio ad eius latus aptato, in Cæsennatum medio foro stratum deponendum curauit. Ferum istud spectaculum momento temporis effecit, vt sibi populi fuisse satis factum putarent, & in stuporem verterentur.

Verùm vt eò redeat oratio, vnde digressa est, princeps ipse cùm se satis magna potentia auctum cerneret, & periculis præsen-

tibus (quòd ex animi sententia probè armis sese instruxerat, & quæ proximè sibi nocitura videbantur extincta iacerent) aliqua ex parte liberatum, reliquus erat (si cùm his, quæ sibi partæ essent opes ad maiora progredi vellet) qui habebatur ad Gallos respectus. Animaduvertebat enim Regem, qui serò erratum suum agnouerat, id non concessurum. Nouas iccirco amicitias comparare: sub Gallorum aduentu in regnum Neapolitanum contra Hispanos, qui tunc Caietam obsidione premebant, cum Gallis vacillare, ac illud animo obseruare suo, quo pacto se tutum ab illis præstaret. quod sanè ex voto cecidisset, si Alexander vitam cum morte non commutasset. Hæc autem ad res præsentès fuerunt eius rerum gestarum consilia & administrandi rationes. Quæ verò ad futuras spectabant, illud ei dubium erat, an nouus pontificiæ dignitatis successor ei futurus esset amicus: & quæ pater Alexander concesserat, is adimenda tentaret. Vt autem hoc se metu liberaret, quadruplici id ratione moliri cogitabat. Primum omnium, quos dispoliaffet nobiles, vt eorum totam stirpem excinderet: quo omnes lædendi sui occasiones futuro pontifici præriperet: præterea, vt omnibus Romanis patritiæ gentis sibi amicitia deuinctis, eorum ope pōtificis animum fræno compesceret:

deinde

deinde Sacerdotum collegium ad se omni qua posset ratione pertraheret, sibiq; conciliaret: tum demum tantum imperij antea obitum patris sibi adiungeret, quanto suo Marte primæ cuiq; impressioni posset resistere. Ad finem vsque, horum tria, cum Alexander mortem obiret, perduxerat: quartum penè confecerat. Quandoquidè quotquot potuit nobiles assequi, paucis elapsis, omnes trucidauit. Iamq; patritiam gentem Romæ sibi deuinctam tenebat: tum Collegij maximam partem habebat sibi suffragaturam. Porro animo statuerat, quo noua sibi imperij fieret accessio, totius Etruriæ principatum occupare. Iamq; Perusini in suam ditionem concesserant, & Traianus portus Pisani autem in eius fidem & clientelam sese contulerant, & tanquam nullam esset habiturus amplius Gallorum rationem (nec enim debebat illis iam spoliatis regno Neapolitano ab Hispanis, sic vt vtriq; adigerentur illum sibi conciliare) protinus Pisas insiliret. His peractis, Lucenses, Senensesq; statim cedebant, tum ob in Florentinos odium, tum ipsius principis metu. Cæterùm Florentinis nullus dabatur elabendi locus. Quòd si euenisset, vti re vera eo ipso anno, quo Alexander è vita discessit, eueniebat, tantum virium sibi adiunxisset & authoritatis, vt sua ipsius potentia se susti-

here: ac tueri potuisset: nec fortunæ, nec aliorum opium, sed suæ virtutis, & potentiaë auspicia sequuturus.

Sed quintum post annum, ex quo gladium distringere cœperat, Alexander naturæ concessit, illo duntaxat in Flaminiaë imperio probè firmato, cætera dubio, lethali morbo correpto, inter duos potentissimorum regum exercitus sibi infensos relicto. Inerat principi tanta animi ferocia & elatio, & vsque ad eò probè tenebat, quibus artibus homines cõciliandi, quibusue perdendi essent, tamq; firma erant, quæ breui temporis spatio iecerat fundamenta, vt nisi in se illos ingruentes exercitus habuisset, vel saltem aduersa valetudine non fuisset detentus, omnem difficultatem fuisset superaturus. Quod autem eius fundamenta firma essent, illud perspicuum facit, quod ad mensẽ totum Flaminia illum expectauit: Romæ admodum securus mansit: aduentantibus item eò Balionibus, Vitelliis & Vrsinis: nemo tamen in eum iam moribundum est repertus, qui se illis coniungeret. Potuit sanè, si nõ quem vellet, at saltem pontificem non creari, quem ipse nollet. Atqui si cùm Alexander è vita discederet, ipse prospera fuisset valetudine, omnia explicata, omnia plana reddidisset. Iamq; eo tempore, quo Iulius secundus pontifex Maximus

ximus fuerat creatus, mihi dixerat, se ad omnem rerum euentum, quem à patris morte futurum putaret, longè in posterum prospexisse, atq; remedia comparasse: illud vnum duntaxat se præteriisse, quòd scilicet nūquam putarat sub eius morte, sibi etiam cum morte esse confligendum.

Omnibus itaque principis Valentini harum rerum gestarū rationibus in summam adductis, non video, qua in re eum reprehendam: imò omnibus potius imitandum proponi illis existimo (vt ego feci) qui ad imperia, fortuna duce, & alienis armis sunt prouecti. Aliter enim cū magnos & elatos animos gereret, illum animi propositis ad altiora impellentibus, rem suam administrare non poterat. Vitę duntaxat Alexandri breuitas, eiusq; ipsius infauista valetudo illius consiliis est aduersata. Quamobrem qui in eo, quem recens est adeptus principatu, necessarium ducit se ab hostibus tutū asserere, amicos parare, vi aut fraude victorem esse, populi vel beneuolētiam allicere, vel eidem metū incutere, milites vt sequantur, simulque vt obseruent eos qui possunt, aut sunt nocituri perdere: nouis artibus veteres ordines & instituta inuertere: seuerum esse & grauem, magnanimum & liberalem, infidam militiā extinguere, nouam instituere: Regum & principum amicitiam

conseruare, sic vt gratè te beneficiis cumtulerent, vel saltem timidè offendant, recentiora exempla, quàm huius principis rerum gestarum consilia & arteis, certè inuenire non poterit. Illud duntaxat ei crimini dari posse videtur, quòd in cooptatione ad summum pontificatum Iulij II eligendi optionem arripuit non bonam. Nam si electionis pontificiæ, quam expetebat, compos esse non poterat, id saltem sibi integrum relinquebatur, vt impedire posset quem ipse nollet. Nec vnquam in eam sententiam adduci debuit, vt quisquam ex eo Cardinaliũ numero in Pontificem Max. assumeretur, quem ipse aliquando aliqua affecisset iniuria: quiq; in eam dignitatem euectus, ab eo sibi timendum putaret. Existunt enim hominum in homines iniuriæ, aut metu, aut odio quodam.

Quibus verò inter alios ipse iniurium se præstiterat Cardinalis Titulo diui Petri ad vinçula erat, & Columnius, Cardinalis itè Titulo diui Georgij & Ascanius: cæteris omnibus id dignitatis fastigium assequutis timendus relinquebatur præter Rotomagensi atq; Hispanis: his quidem ex officio, & sanguinis coniunctione: illi verò propter potentiam, quòd esset Galliarum regi affinitate coniunctus. Ob id Valentinus Hispanorum quempiam ad pontificium illud

munus obeundum creare debuerat: id autem si minus dabatur, in Rotomagensem suffragiis inclinandum erat, nusquam verò gentium in Cardin. T. D. Petri ad vincula: quandoquidem qui in ea est sententia, vt existimet magnorum virorum inueterato odio nouis beneficiis obliuionem induci posse, is vehementer fallitur.

In errorem igitur delapsus fuerat Valentinus in eo ipso electionis genere, causamque attulit, qua omnibus tandem bonis & fortunis suis euerteretur.

DE IIS QUI SCELERE

ad principatum sunt prouecti.

Cap. VIII.

IAm verò cum duabus etiam rationibus è priuato quis ad principatum prouehatur, quæ non prorsus aut fortunæ, aut virtuti sunt acceptæ ferendæ, haud illæ præteriti posse mihi videntur, & si de altera diffusius differi posset, vbi de Rebusp. esset tractatio. Hæ autem sunt cum aliquo scelerato consilio, & nefario ad imperium ascenditur: vel cum ciuis suorum ciuium fauore, patriæ principatum occupat. Atq; de prima ratione differens, duplici ea exemplo, ne id iubeamus laboris, vt de dignitate, aut huius rei indignitate nobis sit differendum, explicabitur: primo ex veteribus, ex recen-

tioribus altero desumpto. Imitari enim cupientibus (si rei necessitas ad id adegerit) ea satis esse iudico.

Agathocles Siculus, non modò è priuata, sed abiecta & infima fortuna in Syracusarum regem euasit. Is figulo patre natus, per omnes suæ fortunæ gradus semper flagitiosam vitam, ac fœdissimam degit: sua tamen scelera tanta cum animi & corporis virtute consociauit, vt animum cum ad rei militaris disciplinam appulisset, eò per eius gradus deuenit, vt Syracusarum prætor fuerit, creatus. In qua dignitate constitutus, cum iam in animû induxisset suum vt principatum iniret, ac id, quod omnium consensu fuerat illi concessum, vt retinere nemini deuinctus statuisset, suo consilio cum Amilcare, qui tum in Sicilia cum copiis stipendia merebat communicato, populum, Senatûq; Syracusanum die quodam coegit tanquam aliqua, quæ è Republica essent, deliberaturus: ac ad nutum ad id constitutum iussit, à suis militibus omnes senatores, omnesq; è populo ditiores ad vnum interfici: quibus trucidatis, principatum illius ciuitatis occupauit: ac sine vlla ciuili controuersia illum retinuit. Et licet à Carthaginensibus bis fuerit bello fractus, ac demum obsidione inclusus, ciuitatem tamen suam non modò defensam conserua-

uit,

uit, sed suarum copiarum parte ad eius propugnationem relicta, cum altera Africam est aggressus, ac breui temporis spatio, Syraculas obsidione exemit, & ipsos Carthaginenses in extremam adduxit rerum difficultatem: sic vt pace facta, Africa essent contenti, Agathocli verò Siciliam relinquentiam decernerent. Qui itaque huius viri rerum gestarum rationes animo reputaret, nihil, aut parùm in eis, animaduerneret, quid fortunæ foret adscribendum: quandoquidem, vti iam dictum est, non alienis auspiciis, sed militaris disciplinæ gradibus, quos infinitis penè incommudis ac periculis conscenderat, ad principatum peruenit: eumq; postea incolumem vt conseruaret, tot animosa consilia, totq; rerum discrimina subire non recusauit.

Cæterùm virtutis nomine haudquaquã cohonestandum videtur suis ciuibus mortem attulisse, amicorum proditorem egisse: nulla fide, nulla pietate, nulla religione teneri. Imperia hæ rationes parare quidem possunt, at gloriam nõ item. In adeundis enim periculis, atq; ipsis exantlandis: si Agathoclis virtus spectaretur, ac eius animi inperferendis, rebusq; aduersis superãdis magnitudo, nõ videtur cur inferior quouis ducũ excellentissimorũ haberi possit. Nihilominus eius animi essera sæuitia & inhumana

nitas, cum infinitis penè ac scèdissimis eius flagitiis coniuncta, non patitur, vt inter viros virtute præstantes celebretur. Quare fortunæ aut virtuti acceptum ferri non potest, quod ipse sine earum auspiciis est consequutus.

Ætate nostra Alexandro VII. Pont. Max. Oliuerottus Firmanus cum superioribus annis ætate puer esset relictus, à materno patruo, cui Ioanni Fogliano nomen erat, educandus suscipitur: ac ab ineunte adolescentia Paulo Vitellio in re militari instituendus traditur, vt illius disciplina cumulatus, ad aliquem militiæ præstantiorem gradum perueniret. Paulo deinde vita functo, auspiciis Vitelloccij eius fratris stipèdia meruit, atq; breuissimo temporis spacio, quòd ingenio solerti esset, & corpore & animo acer, inter primarios suæ militiæ, locum obtinuit. Verùm cum illiberalis & seruilis animi esse existimaret, sub alieno imperio stipèdia facere, subiit eius animum ea cogitatio, vt subsidio nõnullorum ciuium, quibus patriæ seruitus libertate charior esset, ac Vitelliorum fauore Firmum urbem occuparet, ac literas ad Ioannem Foglianum dedit, se complures annos alienum à patria fuisse cupere & illum & patriam suam, atq; etiam aliqua ex parte, quæ sibi obtigissent patriæ bona obire ac reuisere. Cumq; non
alio

alio consilio labores suscepisset, quàm honoris causa adipiscendi, vt ciues intelligerent à se nec trãmissum, nec vllum tempus vacuum prætermisum: desiderio teneri, eò honorificè centum suorum amicorum, seruatorumque equitibus comitatum remeare: Rogare itaque, vt cum Firmanis agere ne grauaretur, quo illum honoratè exciperet. Id enim non solùm sibi, sed & illi præcipuè, vt qui fuerit alumnus, honori futurum.

Quamobrem Ioannes nullum erga nepotem prætermisit, quod illi deberet officium: ac à Firmanis summo cum honore eius opera exceptus, ad proprias ædes diuertit: vbi aliquot interiectis diebus, iisq; omnibus, quæ ad futurum facinus patrandum forent necessaria, diligenti cura structis, laudissimum conuiuium instituit: ad quod Ioannem Foglianum, vnà cum ciuitatis primariis omnibus inuitauit, ac epulandi cum iam finis esset, cæterisq; omnibus, quæ in conuiujs oblectamenti causa adhiberi solent, lætitiæ irritamētis semotis, sermones Oliuerottus astu quodam intulit graues de Alexandri Pont. Max. deq; eius filij potentia, atq; de eorum rebus gestis: quos excipiens Ioanne, & reliquis omnibus, asurgit ille statim. Hæc sunt, inquit, de quibus in secretiore loco est differendum: atq; in cubiculum sese recepit, quò Ioannes &

reliqui omnes illum sunt sequuti. Necdum confederant, cum ecce è cubiculi secretioribus locis profilientes milites, qui Ioannē & quotquot ibi aderant trucidarunt. Post patraram cædem, equum Oliuerothus conleudit, ac urbē totam excurrit, supremum que magistratum in curia obsidione cinxit: sic ut metu adactus eius imperia detretare haud potuerit, ad eiusq; voluntatem rerum statum, cuius ipse principem se constituit, ordinauit. Interfectis autem omnibus, qui aut læsi, aut offensi ei nocere possent, nouis legibus ciuilibus ac militaribus sese muniit: sic ut interiecto duntaxat anni spatio, quo principatum tenuit, non solum securus agebat in Firmana ciuitate, verum omnibus, qui circumstabant, populis factus est formidabilis. Eius autem expugnatio difficilis admodum fuisset æquē ac Agathoclis, nisi in fraudem à Valentino fuisset illici, cum Senogalliæ, ut dictum est, Vrsinos cepit, & Vitellios: vbi annum post patraram parricidium, & ipse captus vnā cum Vitelloccio, quem suarum virtutum & scelerum præceptorem habuit, fracta gula interiit.

Posset quis in dubitationem venire, qui factum sit, Agathoclem & eius generis alios, post tot prodiones, & immania facta, securam vitam degere in patria potuisse, ac

se, ac ab exteris inimicis defensos sese seruasse, nec vnquam à ciuibus suis fuisse in eos conspiratum? cùm alij complures propter crudelitatem, nunquam potuerint, ne pacis quidem, ne dum belli tempore anticipi rerum statum tenere. Arbitror hoc vsuuenire ex crudelitate, qua quis rectè vel perperam est vsus. Rectè eam adhibitam esse dici posset (si quod malum est, de eo quid boni pronounciari daretur) cùm quis necessitate adactus semel tantùm, quò securum se reddat, crudelitatem exerceat: nec amplius in posterum in ea insistendum ducit, sed in subiectorum maiorem vtilitatem vtcunq; fieri possit, commutat. Quæ autem perperam adhiberi dicitur, ea est quæ initio, & si rara est, multiplicatur tamè temporis progressu citius quàm extinguitur. Qui priorè rationem seruadam iudicabit, is tum penes Deum, tum homines aliquid remedij, vti Agathocles, habere cõceditur: reliqui verò, vt sese sustineant, haudquaquã possunt. Quapropter in occupando principatu, illud animaduersum occupanti esse debet, vim omnem sæuendi semel tantùm modo effundendam, ne perpetuò eò sit recurrendũ, & ipsa ab immanitate cessatio homines ad securitatem alliciat, & beneficiorum collatio in amicitiam adducat. Qui autem hoc vel timiditate, vel inconsultò faciũdum refugit,

in eam semper necessitatem incurrit, qua
 eductum gladium nunquam è manu depo-
 nat: nec vllum in iis, quos subiectos habet,
 populis fundamentum stabiliat: cum nec
 illi ex recentioribus iniuriis securi esse poss-
 sint. Quandoquidem iniuriæ, simul omnes
 & semel sunt effundendæ, quominus gu-
 statu perceptæ, minus etiam feriant. Bene-
 ficia verò sensim sunt instillanda, quo me-
 lius sensu capiantur. Eam quum primis in-
 stitutionem vitæ apud suos princeps com-
 plestendam iudicet, qua nullus rerum for-
 tuitus euentus, siue ad voluntatem fluat,
 siue aduersetur, de gradu deiiciat fluctuan-
 tem. Nam si turbida tempora necessitatem
 in illum deriuent, sæuendi iam tempus ab-
 erit: benignè verò si quid fecerit, nihil pro-
 dest: id enim inuito animo fecisse ducetur,
 ut nihil inde gratiæ sit relaturus.

DE CIVILI PRINCIPATV.

Cap. IX.

VERUM ad alteram partem accedentes,
 cum princeps, qui ciuis cum sit non
 scelere aliquo, nec quapiam non fe-
 renda violentia, sed suorum ciuium fauore
 in patriæ principatum abit, qui ciuilibus appel-
 lari potest, neq; item vt eò perueniat neces-
 sarium est, vt ipsa omnino virtus vel fortu-
 na deducat: sed potius fortunata quædam
 astutia,

astutia, in eum, inquam, principatum, vel populi, vel optimatum favore ascenditur. In omni enim ciuitate hæc duo inter se dissidentia studia insunt, suboriunturque, quod populus scilicet cupit sibi non imperatum, neq; à potentioribus opprimi: potentiores verò id cum primis obnixè student, quo imperitent, populumq; deprimant: atque ex his inter se pugnantibus cupiditatibus, id horum trium in ciuitatibus surgit, aut principatus, aut libertas, aut licentia. Principatum, vel populus vel optimates, ex oblata alteri harum partium occasione, inducunt. Cum enim optimates vident se populo resistere nõ posse, omnem existimationem in aliquem sui ordinis deriuant, atque eum in principem attollunt, quo eius obtentu suos animi imperus efflare possint. Populus itè nusquam perspecta, qua possit potentioribus ratione occurrì, deuoluta ad vnum quempiam ex suis auctoritate, ad principatum illum euehunt, cuius potentia se defensum iri sperant.

Qui optimatum subsidio principatum subit, difficilius, quàm qui populi suffragiis eò euehitur, sese sustinebit: quoniam cum multis, qui se circumstant Principem agit, qui se ei pares esse existimant. Quapropter in eos, nec plenam, vt esset in votis, administrandi potestatem, nec imperandi habet.

At qui populari favore ad principatum accedit, rerum summam in se vnum verti cernit, nec vllum habet, vel pauciores, quibus se circumfessum videt, qui non prompto animo eius imperata sint facturi.

Ad hæc, potentioribus, nec dignè satisfieri potest, neq; sine aliorū iniuria: at multitudini potest quidē maximè. Honestior enim finis est populi, quàm quum sibi statuunt optimates: cùm ij opprimere, illi ne opprimantur obnixè contendant.

Accedit etiã, quòd aduersante populo nihil securitatis polliceri sibi potest Princeps, cùm nimium multi sint: de optimatibus verò, cùm pauciores habeantur, sanè potest. Quod omnium incommodorum grauissimū à populo sibi insensò expectare potest Princeps, est, ne se desertum negligant: at à potentioribus, qui hostes sint, non solum ne se destitutum patiantur, sed etiam ne illi ipsi in se impetum faciant. Cùm enim perspicacia maior sit in illis, & astutia, semper auertunt tempus, quò se tutos fore sperèt: ac eos gradus apud illum querunt, quem spes subindicat superiorem fore. Cum eodem præterea populo cogitur Princeps perpetua vitæ consuetudine vitã traducere, cum optimatibus nō item: cùm in eo genere multos subrogare & abrogare, eisq; dignitatē deferre, eãq; auferre quando cūq; velit possit.

Verum

Verùm vt pars hæc melius explicetur, duobus modis potentiores in cōsiderationem cadere posse videtur: an scilicet in eorum rerum administrandi ratione penitùs principis fortunæ se committunt, an non. Qui ita principis fortunæ sunt addiçti, nec rapinis inhiant, ij digni sunt, qui honorètur ac diligàtur. Qui verò sese haud obstringere volunt, ij in duplicem cōsiderationem veniunt: aut enim animi quadam deiectione, & naturæ vitio ducuntur, vt hoc faciant, & tunc eorù opera in rem suam tutò Princeps vti potest, tũ præsertim si consilio polleant. In rebus enim quæ ad voluntatem fluunt, sunt sibi honori: in aduersus verò, non est quod ab illis sit timèdum: aut astu, & ambizioso cōsilio sese obligari nolunt: quod quidem planum facit præmeditados animos gestare, quibus sui magis, quàm principis rationem habendã iudicarunt. Ab istis Princeps sibi cauendum putet, ac inter eos, qui iam aperti sunt hostes, ducat accensendos. Semper enim cùm quid aduersi accidat, ope ferent, quò illum præcipitem agant.

Qui igitur populi ad principatũ erigitur, æquum est, vt illum in amicitia retineat: quod quidem (cum nihil is quàm ne opprimatur in votis habeat) sine vllò negocio fiet. Verùm optimatũ studio (populo aduersante) cui defertur principatus, in id curæ

omnium maximè est incumbendum, vt populum sibi adiunctū habeat: id quod etiam factu est perquam facile, si illum defendendum suscipias. Et quoniam homines cum de se eos benemeritos videāt, à quibus damnum aut malum se accepturos putabant, propensior in eum fit qui subiectus est populus, quam si suis maximè studiis ad principatum fuisset euectus. Multis porrò modis eum sibi Princeps conciliare potest: qui cum pro subiectæ rei natura maximè varient, non potest de eis certa tradi regula. Omittentur itaque: duntaxat illud comprehensum velim, principi nimirum maximè fore omnium necessarium, vt populum retineat in amicitia sibi deuinctum, alioquin in perturbatis reb. nullum habet perfugium.

Nabides inter Spartiatarum Princeps, totius Græciæ, & inuictissimi Romani exercitus in se obsidionem sustinuit, ab illis quæ, & patriam, & rerum suarum statum defensum tenuit: atq; ingruenti periculo, illud vnum ei satis fuit, paucorum insidias cauere: quòd si populum habuisset inimicum, id sane non fuisset satis.

Nec verò meæ huic opinioni quis contrarius eat illo iam trito sermone prouerbio, QUI POPULARI innititur aura, domum in luto extruit. Illud enim locum habet, vbi ciuis, qui priuatae sit conditionis, populo

populo nititur: atq; sibi persuasum habet, cum ab hostibus, aut magistrarui ipse foret opprimendus, populum se habiturum liberatorem. Hoc modo sæpenumero se deceptum sentiet: quemadmodum Romæ Gracchis, Florentiæ Georgio Scalæ factum accidit. At si principatum iam possidet, qui eo innititur, atque penes illum sit imperandi facultas, quiq; vir sit ingentis animi, ac nullis rebus aduersis exanimetur, nulloq; aliarum rerum careat apparatu, & animi magnitudine, nec non suis institutis multitudinem vniuersam retineat animatâ, haud se deceptum intelliget, sentietq; quæ iecerit fundamenta stabili in loco locasse.

Periclitari quidē solent eius generis principatus, cum è civili ad absolutum imperandi gradum altius euolare contēdunt. Quoniam hi Principes, aut per se imperium exercent, aut magistratu administro. Hoc posterius imbecilliolem, & magis periculis obnoxium reddit eorum principatum. In eo enim gradu consistunt voluntate omnino eorum ciuium, qui cum potestate sunt: quiq; tum maximè cum difficilia tempora incidunt, illos ab imperio nullo negotio summouere possunt, vel eis aduersando, vel eorum iussa detrectando.

Princeps verò, cum res iam in discrimen venit, in tempore adesse non potest, vt ab-

solutum occupet imperium. Ciues enim, quicq; magistratum iussa capessere solent, haud sunt in ea rerum perturbatione & turbata parituri. Summa etiam laborabit perplexis illis temporibus eorum penuria, quibus tutò fidere possit. Ná quod pacatiore tempore Princeps videt, haud eo inniti potest: cum ciues indigeant, qui Rempub. regat. Tunc enim omnes adcurrunt, omnes promittunt, omnes pro eo, cum mors longius abest, volunt oppetere. Cæterum tempestatibus contra sæuientibus, cum Respub. ciuium opera indiget, tunc eorum mira est paucitas: eoque magis harum rerum experientia est periculiosior, quo semel duntaxat experiri licet. Eam igitur, Princeps, qui sit vir prudens, incundam rationem cogitet, qua ciues semper, quouis modo, quouis temporum cõditione, sua administrandi opera indigeant. Tunc sanè eos in se animo fideli futuros intelliget.

QVA RATIONE PRINCIPALIA
tuam vires metienda sint.

Cap. X.

Illud etiam imperiorum naturam exanimanti in considerationem cadit, tantumne Princeps ditionis possideat, qua necessitate premente suis viribus se sustinere possit, an ad alienas opes sit ei perpetuo con-

confugiendum. Verùm vt hæc pars magis
perspicua fiat, eos suis viribus se tueri posse
existimo, qui aut multitudine hominum,
aut pecuniæ vi, iustum exercitum collige-
re, atq; in quo suis se armis impetum factu-
ros prælium committere potest. Eis con-
trà, semper aliena iudicio inuocanda subsi-
dia, quibus credita campo, ac producta in
acie prodire nõ datur, sed intra mœnia con-
fugere, atq; ea defendere coguntur. Primum
illud iam expendimus, plura, quæ occur-
rent infra, dicturi: sed ad hoc postremum ni-
hil etiam adiici potest præter id, quod ad
hortandi sunt Principes, vt suam ipsorum
præcipuam urbem muniendam atque fir-
mandam statuant nulla reliqui agri, aut re-
gionis habita ratione. Quicumq; enim ur-
bem suam probè munitam habet, atque
cum iis, qui suo parent imperio, ita se in cæ-
terarum rerum (vt iam dictum est) admini-
stratione præstiterit, nunquam nisi sui ma-
xima habita ratione quis adoriri tentabit.
Semper enim homines ea auersantur assu-
mere tractanda, quæ pericula secum & dif-
ficultates afferunt. Nec sanè vlla certa agen-
di ratio cerni potest, vbi quis aliũ, qui præ-
munitam urbem possideat, quiq; apud mul-
titudinem inuidia non laboret, aggrediun-
dum putet.

Germaniæ ciuitates, maximè liberæ sunt,

agri parum admodum possidentes, & tamen ubi volunt imperatori parent: nec illum, nec alium quempiam, qui propius se circumstet, timent: quoniam ita munitæ sunt, ut nemo sit, qui earum expugnatione difficilem, tædiisq; plenam fore non existimet: fossis idoneisque muris cum sint circumseptæ. Quod satis est etiam habent æneorum tormentorum, atq; in annum totum in publicis cellis penariis asseruât com meatum, & ad focum paratam materiam. Ad hæc, quo multitudinem sine Reipub. dispendio refectam teneant, ex publico habent, quo artificum opere in iis rebus impendantur, quæ illarum ciuitatû nerui sint, & vita, quarumq; industria multitudo ipsa alatur, ac sustentetur. Rerum præterea bellicarum studia summo habentur in honore: in quibus retinendis, multæ sunt leges, multæ institutæ rationes.

Proinde Princeps, qui ciuitatem egregie munitam habet, nec odij in se conciliandi materiam præstat, nõ est quod quis in eum impetum facere velit: & si quis esset, ignominia affecto discedendum foret. Quæ enim in rerum natura, totoq; hoc mundo constant humanæ res, tanta varietate, atq; inconstantia commutantur, ut vix fieri possit, ut aliquis suis copiis annum totum possit eum interclusum habere.

Siquis

Siquis excipiat, cùm populus suos agros extra urbem incendio absumi videat, fracto animo patientiam abrumpet, longaque obsidione, & rerum suarum amore principis cogetur obliuisci. Ego verò principem qui sit vir potens, & animi magnitudine acer, omnes illas difficultates semper iudico esse superaturum, partim spem, quod non forent diuturniora mala, eis, qui suo subiiciuntur imperio, afferendo. partim ex hostium sæuitia timorē incuriendo, tum quadam in agendo dexteritate, ab iis, qui paulò plus videntur animi confidentiores, se tutiorem afferendo. Ad hæc incendia & vastitates, sub ipso aduentu, obsidionisq; initio, cùm adhuc ardent animi, & ad defensionem sunt accessi (vti belli ratio postulat) inferri solent: quò minus propterea principis erit dubitandum. Aliquot enim dies postquam ardor ille animi est restinctus, detrimenta sunt illata, damna accepta, cum malis nulla ratione remedium afferri iam potest: ac tum maximè sese cum Principe coniungunt, vt quem (quòd sua ipsius causa ædes incensas, omnesq; eorum fortunas euersas intelligant) sibi deuinctâ existimant. Ita enim fert hominum natura, vt beneficiis vtrò citroq; datis, æquè hominibus inter se deuinciantur homines atq; acceptis. Quapropter rei natura diligenter perspe-

sta, minimi negotij fuerit principi suorum
 ciuium animos constantes, confirmatosq;
 tum ante, tum post obsidionem retinere,
 commeatu modò, & reliquis quæ ad de-
 fensionem spectare videntur, non interclu-
 datur.

DE PONTIFICIO ET
sacerdotum principatu.

Cap. XI.

NVnc de pontificio sacroq; principa-
 tu nobis duntaxat reliquum est, vt
 differamus: quæ difficultates omnes
 priusquam possideâtur circumstant. Aut
 enim virtutis, aut fortunæ fauore quæritur:
 harum tamen neutrius opera conseruâtur.
 Institutis enim, quæ iam in religione ipsa ve-
 tustate consenuerunt, cõtinentur, quorum
 omnium vis & natura tâta est, vt suos prin-
 cipes, quomodocunq; se gerant, aut vitam
 instituunt, in imperio tueantur. Hi vni om-
 nium dominatum habent, nec illum defen-
 dunt. Habent & qui subiiciuntur populos,
 quorum tamen regendi cura nulla tangun-
 tur. Eorum prouincias, indefensæ cum sint,
 qui ab eis auferat nemo est. Populi item sub
 eorû administratione cum se neglectos sen-
 tiant, nihil morantur. Vt autem ab eis sese
 subtrahant aut explicent, tantû abest vt co-
 gitent, vt ne possint quidê. Hi vni omnium
 itaq; dominatus securi sunt & felices.

Verum

Verùm cùm cœlesti quodam numine regantur, ad quod hominum mentes non attingunt, de illis loqui super sedebat. Deus enim ipse eos cùm sul limes ferat ac sustineat, arrogantis ac temeritatis foret, si quis de iis disquirere tentaret. Attamen si quis meroget, vnde nam pontificatus eo magnitudinis in profanis rebus euectus sit, cùm ante Alexandri quidem tempora omnes, qui in Italia essent potentatus: nec solùm qui hoc nomine dicerentur, sed & quæcunque minora regna, & reguli omnes nullius ferè authoritatis in iis rebus, quæ profanæ essent, parui eius rationem pendebant? quem tamè hoc quidem tempore Galliarum tantus rex, extimescat? & quem ex Italia exturbare, & Venetis excidium inferre potuerit: quod sanè omnibus, & si perspicuum est, aliqua tamen ex parte, eius memoria si renouetur, superuacuum fore non puto.

Antequam Galliarum rex in Italiã transmississet, Pontificis imperio, Venetorum, Neapolitani Regis, Mediolanensis principis, tum Florentinorum tenebatur Italia. Hi dominatus in eam omnium maximam curam omnes incumbere debebant, ne exterorum cuiquam in Italiam armato ingressus pateret: deinde ne eorum inter se quisquam maiores opes sibi vendicandas tentaret. In quos autem acriter animo

intendendum erat, ij Pontifex erant & Veneti. Rem Venetam auertissent, si vna omnium inter se facta in eam coniuratione, omnes, vti in Ferrariensi defensione, conspirassent. Quo autem Pontifex auocaretur, Romanorum procerum opera maximo sibi vsui fuisset. Illis enim in duas factiones diuisis, Vrsinorum scilicet, & Columniorum, semper inter eos turbarum causæ, & offensionum excitabantur: atq; cum ob oculos Pontificis illi arma inter se ferrét, rem Pontificiam imbecillam atq; infirmam reddebant. Et quanquam Pontificum quis suscitaretur, qui acer (vti Xystus) & animi ingentis esset, nihilominus neque fortunæ fauor, neq; rei gerendæ vlla peritia ab his incommodis illum liberare potuerunt. Huius autem rei causa erat, Pontificum vitæ breuitas. Decennium enim vitæ, qua superstites erant, æquatum, vix ad alteram factionum deprimendam satis erat. Atqui eorum quis (exempli causa) Columnios ferè si extinxisset, alter statim prodibat Vrsinis infensus, qui eos erectos curabat, nec in tempore aderat, quo penitus illos extingueret. Id itaq; causæ erat, cur Pontificum vires in iis rebus, quæ profanæ essent, parui apud Italicos Principes pendebantur.

Emersit postea Alexander v r. qui vnus omnium, qui vnquam fuerunt pontifices, ostendit

ostendit quatum & pecuniarum & virium potentia sacerdotum Respub. valeret, effecitq; Valentinus tanquam instrumento & Gallorum in Italiam opportuna transmissione abusus, ea omnia, quæ in eiusdem Valentini rebus gestis superiori oratione examinanda suscepimus. Et licet Alexandri consilium non eò spectaret, quò pontificiam iurisdictionem proferret: nihilo secius quicquid gestum fuerat à principe Valentino, id totum ad amplificationem pontificij regni redundavit. Quòd regnum post eius mortem, Valentino extincto, in eius labores omnes successit hæres.

Subiit deinde pontificatum Iulius, reperitque Rempub. pontificiam (quòd tota ei subacta esset Flaminia, & qui Romæ essent primarij extincti iacerent, atque Alexandri verberibus factiones illæ essent attritæ) mirum in modum euectâ. Nactusq; est etiam aditum rationis congeredæ pecuniæ, quæ ante Alexandri quidem tempora erat inuasitata & noua: quæ omnia Iulius non solum sequutus est, verum etiam obnixè curauit augenda, atq; animo statuit Bononiam suo imperio adiungere, Venetos delere, Gallosque ex Italia protrudere. Quæ omnia illi pulchrè cessere ex sentetia, ac maiore cum laude, quòd non ad priuatum quempiam, sed ad Remp. pontificiam locupletandam,

id totum curauit agendum. Parteis etiam Vrfinas, atq; Columnias, in quo inuenerat statu, retinuit: inter quas licet esset, factio- num ad res nouas, qui se caput constitue- ret, tamen duo eos in officio retinebant: quorum alterum amplitudo sacrae Reip. e- rat, qua deterrebatur: alterum, quod in am- plissimi sacerdotij senatum nemine ex suis inter pontificios purpuratos haberent: qui quidem omnium inter ipsos motuum au- thores esse consueuere: nec vnquam hæ fa- ctiones conquiescent, dum purpureo gale- ro insignes habebunt. Hi enim Romæ, fo- risq; partium studia fouent, quos defende- re ac tueri eius generis proceres adiguntur. Ab horum igitur ambitione, discordiæ, tu- multusq; inter illustres viros enascuntur.

Leo itaq; Pont. Max. hunc dominatum nactus est potentissimum, de quo spes om- nibus subiit, vt si armis illum extulerunt alij, ipse tum morum integritate, tum penè infi- nitis virtutibus sublimè ferat, ac inter mor- tales augustum constituat.

QVOT SINT MILITARIS

*discipline formæ, deq; militibus merce-
nariis. Cap. XII.*

Disquisitis singulorum principatum rationibus, de quibus initio differen- dum proposuimus, eorumque tum boni,

boni, tum mali causis, aliqua ex parte perspectis: explicatis denique modis, quibus multi eos consequi ac retinere sunt conati, id mihi dūtaxat sit reliquum, vt generatim ea perlustrem, quę vel ad offendendum, vel ad sese defendendū spectare videntur, quęque in eorum quemlibet cadere possunt.

Dictum est supra necessarium fore, vt qui principem agit, probè firma habeat fundamenta, alioquin vt corruat necesse est: præcipua verò fundamenta, quibus imperia tū nuper, tum olim parta, & ex his quę mixta sunt, continentur, sunt bonę leges, & bona arma. Bonę autem leges esse non possunt, vbi bona non sunt arma: ac vbi bona vigent arma, ibi necesse est, vt bonę etiam sint leges: quibus in præsentia præteritis, de armis orationem instituam.

Arma igitur, quibus Principes ditionem suam tuentur, dicuntur esse vel propria, vel mercede conducta, auxiliaria aut mixta. Mercenaria & auxiliaria, inutilia sunt prorsus & periculosa. Imperio enim in armis mercenariis constituto, qui præest, nihil firmitatis, nihil securitatis habet: disiecta enim sunt, ambitiosa, nullius discipline, nullius fidei, inter amicos acerrima, in hostes inertia, & ignaua, nullo Dei metu, nulla hominum fide tenentur: tandiu ruina proferatur, dum impressio prorogatur. Pacis quidē

tempore illi ipsi, belli verò, hostes tui te dispoliant. Huius rei causa est, quòd neq; benevolentia, neque vlla causa in castris retinentur, quàm supèdiola quodam, in quod satis non est ad eos impellendos, vt tua causa mortem sibi oppetendâ putent. Cupiunt sanè in tuum exercitû allegi: at vbi est cum hostibus congregiendum, tunc aut fuga, aut discessu (te deserto) sibi consulunt, id sanè nullo negotio persuadere possem. Nam Italiae præsens excidium aliunde patet non esse inuectum, quàm quòd mercenaria arma sequuta, in ipsis iam multis annis spem suam collocauerat: quæ quidem non nihil retroactis téporibus vsui fuisse quibusdam, atq; valida inter se videbantur quidem: at præpotente extero aliquo aduentâte, tunc apertum fecerunt, quid virium haberent. Quapropter Carolo regi integrum fuit Italiam gypso occupare. Qui autem hominû errata eius mali causam fuisse asserabant, ij, quod res erat, affirmabant: sed tamen non illa erant, quæ credebantur, verùm ea de quibus iam dixi. Et quoniam principum errant errata, luerunt & ipsi pœnas.

Infelicitatem adhuc huius generis armorum, melius ostensam volo. Mercenarij duces aut sunt viri virtute præstâtes, aut non: si virtute excellant, iam eorum te fidei tutò committere neutiquâ potes. Semper enim
vel

vel tui, cuius sub imperio degunt, vel aliorum præter animi tui propositum opprefione, ad suam ipforum amplitudinem augendam aspirabunt: fin vulgares & ignaui, tunc te proculdubio in ruinam trahent.

Si quis excipiat hoc idem esse facturos quicumq; iam arma tenent, siue ij mercenarij sint, siue non: Responderem arma vel trahantur à Principe, vel ab aliqua Republ. Principis est ipsum præire, atq; imperatoris obire parteis: Reipubl. verò suos ciues mittere: quorum si quem industria & virtute parum respondere videat, illum submouendum curet: si expectatione explet, tum legibus illum, ne officij fines transfiliat, cohibeat. Atqui re ipsa cernitur, Principes, ac Respublicas duntaxat armis instructas, maximos fecisse progressus: mercenaria autè arma, aut damnum aut malum semper dedisse. Ad hæc, maiori cum difficultate Respubl. suis armis munita adigitur, vt sui ciuis admittat imperium, quam quæ extero milite vtitur. Roma & Sparta per multa secula armis instructæ floruerunt, & liberæ manserunt: Heluetij armatissimi sunt & liberrimi.

Cuius naturæ antiquitus fuerunt arma conductitia, Carthaginenses nobis exemplo esse possunt: qui statim à primo contra Romanos confecto bello, parū abfuit quin à militibus, quos mercede conduxerant,

fuerint oppressi, licet suos ciues copiarum haberent præfectos. Philippus Macedo à Thebanis post Epaminondæ mortem creatus imperator, parta ex hostibus victoria, eorum libertatem sustulit. Mediolanenses, mortuo Philippo principe, decreuerunt stipendium contra Venetos Francisco Sfortiæ, qui ad Carauagium deuictis hostibus adiunxit se illis, vt Mediolanenses suos dominos opprimeret. Eius pater Sfortia cum Ioannæ Neapolitanorum reginæ stipendia mereret, repente illam inermem deseruit, sic, vt ne regnum amitteret, in Aragoniorum regis sinum coacta fuerit sese conicere. Si quis obiiciat, Venetorum atque Florentinorum imperium his armis retroactis temporibus fuisse propagatum, nec illud eorum præfecti in suam potestatem redegerint: respondeo Florentinos suam quandam fortunam in ea re fautricem habuisse. Quandoquidem ex eorum ductoribus qui strenui essent, & à quibus sibi metuendum fuisset, nonnulli auersis præliis sunt vsi, nonnullis fuit: repugnatum, reliquos ambitio aliò deuoluerat. Qui infeliciter bellum administravit, is fuit Ioannes Aucuthus: cuius fides amissa victoria cognosci non potuit: at nemo non fatebitur si victoriam reportasset, Florentinorum rem suo arbitratu fuisse administratu-

rum. Sfortiæ perpetuò Brachiani sunt aduersati mutuo sese obseruantes. Franciscum ambitio totum in Galliam Cisalpinam pertraxit: Brachius verò contra sacerdotum Rempub. atq; Neapolitanorum regnum se conuertit.

Verùm ad id accedamus, quod nuper contigit. Imperium belligerendi Florentini detulerunt Paulo Vitellio, viro insigni prudentia, qui ex priuata fortuna conditione, maximum sibi nomen pepererat: is si Pisas expugnasset, nemo inficias fuisset iurus, Rempub. Florentinorum eius imperium fuisse subituram. Nam si in hostium parteis stipendia facturus transisset, nullus erat euadendi locus: si verò eum retinuisent, illius iussa capeffere cogebantur.

Venetorum si progressus examinentur, facile quis intelliget eos tutissimè ac felicissimè tunc se præstitisse, cum ex Veneta gente collecti eorum exercitus, bella gererent. Qui mos eis fuit antequam ad terrestres expeditiones sua studia cõuerterent: quo quidem tempore patritiæ gentis & vrbanae plebis instructi armis, fortissimè se gesserunt. At vbi primum terra bellum gerere cœperunt, hanc virtutem neglexerunt, moresq; Italicos sunt sequuti: atque incontinenti augendi imperij initio, tum quod non ita longè Reipubl. fines protulissent:

tum etiam quòd in magna essent existimatione, non erat quod valde à suis præfectis foret sibi timendum: at propagatis imperij finibus, quòd Carnignola exercitus imperator factus est, tunc eius erroris specimen cœperunt. Nam cum illum acerrimum ductum cognouissent, postquam eius ductu, Mediolanensium regulum verberassent, illum verò remissiozem in bello gerendo factum cerneret, nullius amplius victoriæ eoductore se fore compotes sunt rati. Quare ne quod partum fuerat totum periret, eum missum facere nec volebant nec poterant. Ut tutos itaque ab eo se assererent, eum interfecerunt. Declararunt deinde suarum copiaram imperatorem Bartholomæum Bergomatem, Robertum Severinatem, Comitem item Petilianum, & id generis alios: quibus ducibus metuendum erat, ne detrimentum citius quàm emolumentum suæ Reipublicæ importaretur. Id quod in eo, quod gestum est ad Vailam bellum, accidit: vbi vnicum cum hostibus congressu, id totum periiit, quod o c c c. annis tot laboribus fuerat quæsitum. His enim armis lentæ duntaxat, seræ ac exiguæ fiunt rerum accessiones: at subitæ & repentinæ erumpunt iacturæ, & calamitates.

Et quoniam his exemplis eò deuenimus, ut de Italia nobis esset sermo, quam Italiam multos

multos annos his armis mercenariis instructam, ac procuratam vidimus, de his altius disquirendo censui: si forte eorum & origine, & progressu perspecto, consilia in melius referre discat.

Animo comprehensum velim, quod ubi primum Romanorum imperium ex Italia aliò translatum fuit, ac Pontifex in iis quæ profana erant maiorem indies auctoritatem sibi assumeret, tota Italia in plures dynastias dissecta est. Celebriores enim urbium in suos primarios, quibus antea Imperatorum favore oppressæ parebant, arma sumptant: ad quod etiam pontificij, ut inde existimationem sibi in iis quæ sacra non erant compararent, opem ferebant. Ex his etiam nonnullæ in ditionem, & dominatum suorum civium cesserunt. Ex quo cum Italia rerum procuratio in manus ac potestatem pontificiorum & nonnullarum Rerum-pub. deuenisset, cumque huius generis homines, hi quoque ciues omnino rei bellicæ expertes & ignari essent, coeptum est ab ipsis stipendia militibus persolui. Qui primus omnium huic militiae existimationem attulerit, is fuit Albericus Comensis à Flaminia. Prodierunt ex huius disciplina Brachius, & Sfortia: qui sua tempestate rerum in Italia arbitri fuerunt. Hos reliqui omnes secuti sunt, qui adhuc nostra usque tempora res bellicas in Ita-

lia procurarunt: quarum rerum bellicarum virtutem eo notabili exitu vidimus cōclusam: vt Carolus Italiam percurreret, Ludouicus dirigeret, Ferdinandus opprēsserit, Heluetij deformauerint.

In eum finem hunc militandi morem inuenerant, vt sibi id nominis atq; existimationis conciliarent, quod peditum copiis detractum volebant: idq; etiam est factum, quod nullo imperio, nullāue ditione essent ditati, militariq; duntaxat industria & conatu, foret sibi victus quæritandus: peditum paucitas nihil nominis afferebat, copiosiores exercitum alere non poterant. Quapropter tota res militaris in equitatum per eos abiit: cuius duces mediocri numero, alii poterant, ac in honore retineri. Ita demum rediit res, vt in exercitu xx. millium hominum, vix duo millia peditum inuenirentur. In illud præterea maxime incumbendum omni industria contēderant, vt à se atq; à militibus omnem laborem & metum adimerent, ne vllæ cædes fierent, capi tantummodo vtrinque liceret, & sine vllō pretio dimitti. In obiecta sibi oppida noctu tormenta bellica non emitterentur, nec item qui in oppidis essent, in tentoria iacerent. Castra præterea nullo vallo, nullāue fossa cingebantur: nec illa hybernis temporibus habebantur. Hæc autem omnia

nia in eorum militaribus, atque ab ipsis inuentis institutis permiffa erāt: in eum nempe finem (vt dictum est) quo laborem & vitæ discrimen omne deuitarent: sic, vt per eos nunc Italia captiua iaceat, ac fœdissimè deformatā.

D B A V X I L I A R I I S M I L I T I -
bus, atq; de iis qui mixti, quiq; proprij di-
cuntur. Cap. XIII.

AVxiliaria arma, quæ & ipsa inter in-
 utilia recensentur, sunt, cum præpo-
 tentem aliquem, vt suis armis nobis
 succurrat, nosq; tueatur, accimus. Quem-
 admodum proximis temporibus, à Ponti-
 fice Iulio II. est factum: qui mercenarij per-
 specto sui exercitus tristi euentu, ad auxi-
 liaria arma se conuertit, pactusque est cum
 Ferdinando Hispaniarum rege, vt suis co-
 piis sibi opem ferret. Possunt quidem id ge-
 neris arma sua natura, & utilia, & bona es-
 se: at illa in euocantem nunquam non per-
 niciofa sunt habita: quando quidem iis fra-
 ctis, euerfum: victricibus verò, eorum te ca-
 ptium senties.

His exemplis, & si vniuersæ penè histo-
 riæ antiqua monimēta sunt referta, tamen
 ab hoc Iulij exemplo, quod adhuc recens
 sit, non discedam: cuius consilio nihil in-
 consideratius ad Ferrariam occupandam

esse potuit, quàm se totum alienæ potentia committere: sed eius prospera fortuna effecit, vt tertiæ cuidam causæ nasceretur locus ne suæ temeritatis in eligendo fructum capere posset. Nam fractis ad Rauennam suis subsidiariis copiis, ac irrumpentibus Heluetiis, qui præter animi, & sui, & aliorum opinionem victores eiecerant: factum est, ne in hostium manus, qui iam in fugam se conuerterant, captiuus deueniret, nec etiam in eius auxiliarium, cum iam victoria aliis armis, non ipsorum potitus esset. Florentini penitus armis exuti Gallorum ad decem millia, ad Pisas expugnandas stipendiis conduxerāt: cuius rei consilio grauiora subierunt pericula, quàm vnquam antea in omnibus eorum aduersæ fortunæ casibus. Constantinopolitanus Imperator, vt vicinis hostibus occurreret, ad decem millia Turcarum in Græciam immisit, qui confecto bello, illinc abire noluerunt: quod sanè futuræ seruitutis totius Græciæ cū Christianæ Reipubl. hostibus initium dedit.

Cui itaq; stat sententia, vt velit non posse vincere, hæc arma in vsum adhibeat: nam iis, quæ mercenariæ sunt, copiis, longè periculosiora iudicantur. Quando quidem in iis, iam illatum omnino excidium vertitur, vt quæ in vnum sint coniuncta: atque in id maximè sint intenta, quo aliorum, non tuo
pareant

pareant imperio, Vt autem te offendat conductæ copiæ post adeptam tibi per se victoriam, longioris temporis, & maioris occasionis indigent. Non enim omnes in vnum coalescunt corpus, tum quod à te accitæ, atq; stipendio cum sint affectæ, si tertium quempiam illis in ducem præficias, non possunt tantum sibi authoritatis statim conciliare, vt offensioné tibi afferre queant. Summa illa sit, in mercenariis ignauiam, atq; negligentiam militádi periculosiorem esse, in auxiliariis autem bellicam virtutem.

Princeps igitur sapiens semper hæc arma neglexit: atq; ad propria procuranda animinum contulit, maluitq; suis armis vinci, quam alienis victorem esse: alienis scilicet armis partam victoriam haud veram existimans. Nunquam verebor in exemplum Valétiuum subiicere. Is in Flaminiam cum auxiliari exercitu, eoq; toto è Gallica gente collecto est ingressus, atq; eorum opo Forum Corneliú, & Forum Liuium cepit. Verú cum parú fida ea arma cerneret, ad mercenaria, vt quibus minus periculi inesse iudicabat, se contulit: ex Vrsinis propterea & Vitelliis copias conscripsit. Verum ex vsu & tractatione cum dubia, infida, & periculosa offenderet, opprimenda curauit, ad sua procuranda cum animum appulisset.

Quid autem discriminis hæc inter se ha-

beant utraque armorum genera, facile perspicuum fiet, cognita differentia inter eam Ducis Valentini existimationem, quam habuit cum Gallicis tantum subsidiariis, aut Ursinorum & Vitelliorum mercenariis copiis instructus esset, & eam, qua floruit, cum solus propriis armis, & virtute septus remansit: hoc enim tempore nunquam non auctam reperiemus: nec ullius unquam magis nominis est habitus, nisi cum omnes eum integrum possessorem, & suarum copiarum dominum agnouerunt.

Nolebam ab Italiae sumptis exemplis, iisque recentibus discedere: nihilominus ex iis unum eorum, de quibus supra facta est à me mentio, Hieronem Syracusanum praeteritum nolim. Is (ut dixi) à Syracusanis exercitus declaratus imperator, statim sensit militarem illam pretio merentem disciplinam non fore utilem: cum iam in ea duces aequè essent comparati, atque nunc nostri Itali. Sed tamen cum videret eos se nec retinere, nec missos facere posse ad unum interficiendos curauit. Ex eo postea tempore neglectis alienis armis, suis opibus bellum administravit. Ad hoc institutum exemplum ex veteri lege in memoriam reuocatum volui. Cum in prouocatore Palestinum Goliath Saulo David dimicaturum sese obtulisset, ei ut Saulus animos ad-

deret,

deret, suis cum armis instruxit, quæ in humeros ubi Dauid sibi iniecta sensit, reiecit, nullum esse cum illis, inquit, sui corporis ad pugnam expeditum. vsu: hosti propterea, qua esset solitus funda, & gladio congregari, statuisse. Summa illa sit, aliena arma, aut ex humeris decidunt, aut sunt tibi oneri, aut te constrictum tenent.

Carolus v i i. Aloisij regis pater, cum Galliam fortuna & virtute duce ab Anglis liberasset, hanc sui muniendi propriis armis necessitatem sensit: instituitq; per totum regnum, & equitum, & peditum ordines: cuius filius Aloisius pedestrium copiarum sustulit ordinem, atq; Helueticæ genti stipendia dare cepit. Ex quo errore, quem posterius eius (vt nunc re ipsa constat) secuti sunt, omnia eius regni pericula emanarunt. Nobilitatis enim Helueticis, viliores profus omnem suam rem militarem effecit: peditatum verò in vniuersum sustulit, equitatum autè alienis armis alligauit. Militare enim cum Helueticis cum sint assueti, nūquam se vincere posse sine ipsis existimant. Hinc fit, quòd Gallis aduersus Helueticos non satis virium suppetit, & in alios sine ipsis periclitari nolunt. Gallici itaque exercitus mixti sunt ex mercenariis, & propriis. Quæ quidem arma in vnum coniuncta meliora sunt illis, quæ mercenaria simpliciter sint, aut

auxiliaria, longè tamen propriis inferiora: cuius rei exemplum satis sit, quod est superius adductum. Nam Galliarum regnum, ex Caroli aucto, vel saltem retento instituto, fuisset inuictum. At hominum minuta prudentia aliquid inceptat, quod quia boni non nihil tunc præ se ferre videtur, non aperit ibi (vt supra de hectica feбри est dictum) quod desitescit venenum. Quapropter sapiens verè dici nõ potest Princeps, qui non nisi mala cum nascuntur, agnoscit: id autem longè anteuerti posse, paucis conceditur.

Iam verò Romani imperij prior euerfio si consideretur, non aliunde initium sumpsisse quis intelliget, quàm quòd Gothi mercede conduci cœperunt. Ab eo enim principio vires Romani imperij infirmiores sunt redditæ: & quæ illi adimebatur virtus, ea Gothis tota tribuebatur. Dictum sit igitur, nullum principatum propriis armis destitutum vnquam fore securum: imò à fortunæ inconstantia (quòd virtute careat, qua protegatur) totum pendere. Atqui in ea semper & opinione & sententia fuerunt sapientissimi viri, nihil leuius, nihil ea potentiae fama infirmius, quàm quæ non propria sit suffulta virtute. Arma itaq; propria ea sunt, quæ constant aut ex iis qui tuo subiiciuntur imperio, aut ex ciuibus, clientibusue, reliqua omnia aut in mercenariis,
aut

aut in auxiliariis numerantur.

Iam verò modus ad ornandam, distribuendamque domesticam militiam facilis inuentu fuerit, perspecta ordinum, quæ à nobis suprâ posita est, distributione, atq; quo pacto Philippus Alexâdri Magni pater, nec non multæ Resp. & Principes sese armarunt ac instruxerunt, ad quam ordinum descriptionem prorsus lectorem remitto.

Q V I D A D M I L I T I A E V S V M

habere principem conueniat.

Cap. X I I I I.

Nihil aliud itaq; ob oculos sibi statuumendum ducat Princeps, nihil curæ, nihil quo se exerceat artis, quàm bellum, quàm militares ordines, quàm deniq; ipsam militarem disciplinam. Ea enim sola ars est imperantis. Est autem tantæ virtutis, vt non solum eos qui è principum sanguine genus ducunt, sustineat: verum & qui priuatæ fortunæ inter mortales habentur, ad eum gradum sublimes ferat. Contrâ verò perspicuum est, Principes, qui magis delicias, quàm bellicas artes procurarunt, principatum amisisse: eius autem amittendi prima causa est huius disciplinæ neglectus, vt acquirendi, eiusdem est professio. Franciscus Sfortia armis instructus, è priuato fortunæ statu in Mediolanensium principatum

48 NICOLAI MACHIAV.

fuit euectus: cuius filij militiae molestias atque incommoda detrectantes è principibus ad priuatam conditionem reciderunt. Nam inter alias malorum, quæ te armis denudatum circumstant, causæ, subest etiam illa, quæ tui contemptum parit. Quod sanè ex iis præcipua est turpitudinis nota, quæ sunt principi (vt dicetur) summo studio effugiendæ. Nullus enim proportionis modus inter armatum cadit, & inermen: nec etiam ratio ipsa patitur, vt qui inermis sit, securus inter armatos seruos versetur, quoniam fieri non potest, vt inter eos rectè agatur, in quorum alteris indignatio, in alteris suspicio resideat. Proinde nulla dignatione apud milites haberi potest Princeps, qui militiae sit ignarus, quod ad alias (vt dictum est) infelicitates accedit: nec tutò se illorum fidei committere. Nunquam propterea cogitationem ab hoc belli studio auertendam existimet: & pacis quidem tempore acrius in eo, quàm belli sese exercere debet. Id autem duplici ratione efficere potest, re ipsa scilicet, & animi cogitatione. Quod autem ad rei vsum attinet, præter id, quòd quibus præest ita retinere debet, vt probè sint ordinati & exercitati, tum etiam venandi studiis iugiter ipse incumbat: vt & corpus laboribus assuefaciat, & locorum naturam addiscat: tum quo modo assurgant mon-
tes:

tes: vallium item ora quo pacto aditum admittant: diffusi campi vti pandantur: fluminum præterea naturam, & paludum intelligat, atque in hoc summam iudicet adhibendam curam. Quæ cognitio duplicem affert vtilitatem, tum quòd explorata sibi pateat tota eius ditionis regio, ac meliorem notitiam præbeat, qua parte illa defendi possit: tum ex illius iudicio, & locorum vsu, facile situm alium quempiam recter speculandum sibi propositum, animo complecti potest. Nam qui in Etruria (verbi gratia) siti sunt colles, valles, camporum æquatæ planities, flumina, & paludes, habent cum iis quæ cæterarum sunt prouinciarum, similitudinem quandam: vt ex vnius prouinciæ situ in aliarum etiam cognitionem deuenire possit. Princeps autem qui hac careat, præcipua denu- datur, qua parte belli Dux instructus esse debet: Quoniam hæc hostem inuenire, castris locum capere, exercitū ducere, diem indicere pugnæ: vrbes denique docet cum vtilitate, obsidione cingere. Philopœmenis Achæorum principis, inter alias quæ à scriptoribus ei tribuuntur laudes, ea vna est, quod pacis tempore nihil quàm de rebus bellicis animo obuersaret, atque campos cum amicis peragrans, sæpius gradum sisteret, vnaque cum ipsis dissereret.

Eho quæso inquiring, si fortè collem hostes illum tenerèt, nosq; hîc cum exercitu consistere, vter nostrûm superior esset? Quo pacto seruatîs ordinibus, tutò eos aggredi possemus? cupientibus item nobis pedem referre, quo id consilio esset agendum? Contrà, si ipsi reuocare gradum vellèt, qua ratione insequi possemus? Atq; ita proficiscens, omnia quæ in exercitu casu euenire solent, illis proponebat, eorumq; sententiâs intelligebat, suam afferebat, ac rationibus confirmabat: sic, vt ex hac iugi cogitatione nunquam posset inter ductandum exercitum aliquid aduersi casus suboriri, cui ipse non haberet quo occurreret remedio.

Iam verò quod ad mentis agitationem spectat, principi euoluendæ sunt historiæ, in illisque præstantium virorum res gestas inspicere, quidq; in bello gerendo consilij tenuerint: victoriæ item, & detrimenti accepti causas disquirere, quo & has fugere, & illas imitari possit. Illud in primis faciendum curet, quod olim cuidam ex præstantibus viris factitatum est, qui si quem ante sua tēpora laudibus & gloria ornatum audiuiisset, eum sibi imitandum proposuit, illiusque semper, & res gestas & actiones apud se retinuit, quemadmodum Achillis Alexandrum Magnum, Cæsarem Alexandri, Cyri Scipionem imitatore[m] fuisse dicunt.

Atqui

Atqui à Xenophôte descriptam vitam quicumq; legerit, facile inde intelliget in Scipionis vita, quantum ei ex imitatione illa gloriæ accesserit, quamq; in castitate, comitate, humanitate & liberalitate Scipio ad ea quæ à Xenophonte de Cyro prodita sunt, sese conformauerit. Id generis modos rerum peritus Princeps obseruare debet, nec vnquam tranquillo aut pacato tempore otiosam vitam traducere: verùm summo studio eos omnes in pretio habere, vt in rebus aduersis sibi vsui esse possint, atque fortuna reflante, ad omnes eius ictus declinandos, propulsandosq; instructum se sentiat.

DE IIS REBUS, QUIBUS HOMINES, tum maxime principes aut laudantur, aut vituperantur. Cap. XV.

Reliquum est, vt videamus quæ nam instituta principis esse debeant, quæque vitæ quotidiana consuetudo est iis qui suo addicti sunt imperio populis & amicis. Et quoniam multos non ignoro in hoc genere scribendi operam dedisse, vereor ne & ipse ad scribendum animum de eisdem rebus si intendam, id arroganter esse factum dicant, alienâ præsertim, si à communi aliorum ordine de hac re disputationem instituam. Verùm cum animus sit eas scribere, quæ intelligenti utilitatē afferant,

magis consentaneum visum est, veritatem rei, quàm vel eius simulachrum vel imaginem quandam sequi. Et sanè complures Respub. & principatus quosdam animo effinixerunt, qui nunquam sub aspectum vultum venerunt, tantum abest vt re vera extiterint. Nam tantum abest ratio, qua homines viuunt, ab ea quæ æquum esset vt viuèrent, vt qui negligit quod fit, sequuturus quod esset faciendum, is sibi ruinam potius in addiscendo accersit, quàm quod suæ salutis consultum velit. Qui enim se virum bonum omnibus partibus profiteri studet, eum certè inter tot non bonos periclitari necessesse est. Necessarium est itaq; principi, vt perceptum habeat (si se saluum velit) qua ratione possit esse non bonus, idq; pro rei necessitate, in suum conuertat, vel non conuertat vsus. Qua propter posthabitis, quæ de principe duntaxat animo sunt efficta, deq; iis quæ vera sunt differens, dico omnes homines (cum de his est sermo) principes præsertim, quòd editiore in loco positi sunt, harum rerum notari aliqua solere: vt alius liberalis, restrictus & tenax alius dicatur: quidam munificus, raptor alius: nonnulli crudeles, alij clementes: aliqui foedi, molles, cōtrà alij viri fortes & feroces: multi humani, superbia tumidi alij: complures libi-

libidinosi, castitate præditi nonnulli: in non paucis vitæ integritas, fraus nocentissima in multis cernitur: moribus asperi sint quàm plurimi, facilitate & lenitate quidam ornati: nonnulli graues & seueri, ex contrario qui leues sint, dissoluti: pietatem colât multi, contrà sunt qui plurimum aduersantur, & his similia.

Nemo non fatebitur scio, fore rem summis laudibus celebrandam, si omnibus his Princeps esset ornatus, quæ ex iam dictis bona existimantur. Verùm cum nec habeantur, nec, aduersante humanæ vitæ conditione, seruari possint, necessariũ est vt ea prudentia, qua eorum vitiorum infamiam fugiat, quibus illi imperium adimi posset. Caveat etiam ab iis, si fieri possit, quæ nihilominus non auferrent: sed si effici non possint, minore detrimento omitti possunt. Nec multum sanè laboret, si in eorum vitiorum infamiam incurrat, sine quibus dominatum non facile tueri posset. Nam si diligenter animo vsquequaque reputabitur, reperientur quædam, quæ virtutem præ se ferre dicantur, quæ tamen si sequaris, id tuo magno malo fiet: contrà verò nonnulla deprehendentur aspectu vitiosa, quæ si assumas, in tuam & securitatem, & incolumitatem sint reditura.

84 NICOLAI MACHIAV.
DE LIBERALITATE, ET
parsimonia. Cap. XVI.

INitium itaq; mihi sumens ab iis, quæ inter iam dicta primum locum sunt sortita, non negarim fore optimum, ut Princeps habeatur liberalis: nihilominus ita liberalitate uti, ut metuaris, sanè obest. Nam si ex virtute, utq; par esset benignè quis cui gratificatur, id obscurum iacebit, nec contrarij vitij infamia ab eo decidet. Quapropter, ut apud homines beneficentiæ nomen quis retineat, necessarium erit, ut nullius generis luxum omittat, adeò ut qui sic fuerit comparatus Princeps nunquam non opes suas & fortunas sit profusus, adigeturg; tandem (si beneficentiæ nomen sibi conseruatum velit) ut mirum in modum in suos populos grauem ac molestum se exhibeat, nec non exactorem agat: tum demum omnia moliatur, quibus pecunias sibi congerere possit. Inde initium ducitur, ut suis, qui suo parent imperio, maximè sit infensus, atq; ad inopiam redactus, in minore apud quoscunq; habeatur existimatione, sic, ut compluribus hac sua liberalitate læsis, paucis contra beneficio affectis, ad primum quodq; incommodum permoueatur, atq; ubi primum discriminis quid sese offert, statim pereat: id quod cum ipse intelligat, & ab incepto desistere cum velit, in id confestim

stim avaritiæ crimen incurrit, vt habeatur restrictus & tenax. Proinde Princeps si hac beneficentiæ virtute (sicvt omnibus perspicua fiat) sine detrimento vti non potest, si sapiet, parsimoniæ notam non reformidabit. Nam progressu temporis, cum perspectum fuerit ex eius parsimonia abundè sibi vectigalium suppetere: eum posse rem suam ab iis qui bellum essent illaturi, tueri, non grauata multitudine res aggredi insignes, tunc, inquam, munificentior habebitur, ideò vt in omnes illos beneficus censeatur (qui penè infiniti sunt) à quibus nihil ademerit: in reliquos autem, qui pauci sunt, dicetur fuisse parcus, quòd in eos nihil contulerit. Ætate nostra nihil laude dignum vidimus esse factum, nisi ab iis, qui perparci sunt habiti, reliquos autem extinctos esse. Iulius I. Pont. Max. postquàm liberalitatis nomine ad pontificatum aucupandum satis superque cognosceret se fuisse perfunctum, illius conseruationis postea securus abiit Galliarum Regi bellum illaturus, totque bellis gestis, nihil aut tributi aut vectigalis extra ordinem quod esset, est vnquam imperatum: nam immoderatis sumptibus subministrauit eius diutina parsimonia. Hispaniarum qui nunc regnum obtinet, si magnificentiæ nomine commendari voluisset, nunquam tot res gerere, victoriisq; po-

tiri potuisset. Proinde Princeps ne suos dispoliet, utq; sese tueri ac sustinere possit, ad pauperiem item, suiq; contemptum, aut ad rapacitatem ne adigatur, auaritiæ crimen parui faciendum ducet. Nam vitiorum id est vnum, quo minimè impeditur dominandi ratio.

At si quis C. Cæsarem diceret sua liberalitate ad imperium peruenisse, aliosq; complures, quod & essent, & haberentur liberales, ad altissimos bonorum gradus fuisse euectos, dicerem te, aut esse iam principem, aut ad eum dignitatis gradum iter esse ingressum. In priore ratione hæc tua liberalitas tibi foret fraudi, in altera necessarium sane est, ut liberalis habearis. Cæsar autem ex his erat, qui ad Romanum imperium aspirabat: verum eo occupato, si superstes fuisset, nec sumptibus fuisset temperatum, totum illud imperium profudisset. Atque iterum si quis diceret multos extitisse Principes, qui suis exercitibus res magnas gesserunt, qui tamen illa beneficentia excelluerunt: dicendum est principem, vel de suis, vel de aliorum bonis sumptus facere. Si primum, parcus esse debet: si secundum, necesse est ut nullam partem liberalitatis prætermittat. Atqui principi in expeditionem exercitus educenti (qui exercitus præda, dirptionibus, tributis sint alendi) alienaque

tractanti, necessaria est hæc liberalitas, alioquin milites illum non sequerentur. Quod autem non est tuum nec tui populi, id liberalius conferri potest: uti à Cyro, Cæsare, & Alexandro factum constat. Non enim id, quod de alienis bonis infumis, tibi estimationem adimit, imò cumulatione reddit: sed à propriis opibus absumptis tibi detrimentum venit. Atq; nihil est quod magis seipsum conficiat, quàm liberalitas, qua inter utendum facultatem utendi amittis, atq; ad egestatem redigeris, aut ad tui contemptum: vel si pauperiem iudicas vitandam, tunc ad rapinas te conuertis, atque ad odium tibi conciliandum. Iam verò quod omnium maxime principi est vitandum, illud est, ne aut neglectui, aut odio habeatur, ad quorum vtrunq; beneficentia illum facile impellit. Quare sapientius est nomen perparci sustinere (quod infamiam absque odio parit) quàm ut beneficus dicaris, vel le raptoris nomine notari, quod quidem infamiam summo cum odio coniunctam contrahit.

DE CRVDELITATE ET CLEMENTIA, atq; *satiùsne sit amari quàm metui.* Cap. XVII.

IAm ad alia eorum quæ supra recensuimus deuenientes, vnicuiq; principi opta-

88 NICOLAI MACHIAV.

bile foret, vt clemens, non crudelis haberetur: nihilominus cautio adhibenda est, ne hac abutatur clementia. Valentinus immanis existimabatur: eius tamen immanitas totam Flaminiam in integrum restituit, eamque in vnum collegit, atque ad pacem & fidem redegit. Quod sanè si probè confideretur, Florentino populo deprehendetur illum mitiorem fuisse: qui vt crudelitatis nomen effugerent, siuerunt Pistoriensium urbem euerti. Parui itaq; ducat Princeps sauitiae nomen, quo concordēs suos in fide retineat. Paucissimis enim exemplis clementior eris, quàm qui nimia lenitate permittunt, vt rerum perturbationes sequantur: vnde cædēs aut rapinae nascantur. Totam enim multitudinem hæc offendere solent, vbi illæ animaduersiones, quæ à Principe proficiscuntur, præcipuum quendam, & singularem tantum lædunt. Atqui inter alios Principes, ille potissimum qui nouus est, fieri non potest vt inclementiae nomen effugiat, cum noui dominatus aded periculis sint referti. Hinc Vergilius sub Didonis persona ex nouitate regni inhumanitatem excusat.

*Res dura, inquit, et regni nouitas me talia cogunt
Moliri, et late fines custode tueri.*

Nihilominus grauitatem quandam adhibeat, quo minus temerè omnia credat, aut mouea-

moueat, aut sibi ipsi metum iniiciat: verum ita rerum administrationem prudentia & humanitate temperet, ne nimia confidentia incautum, aut diffidentia non ferendum efficiat.

Oritur ex hoc quaestio, satiusne sit amari, quam metui: an metui, quam amari? Vtrumque dici posset fore necessarium: verum difficile cum sit ambo simul coniungi, tutius est (si altero est carendum) metui, quam diligere. Nam de hominibus vniuersè hæc affirmari possunt, eos ingratos esse, incōstantes, simulatores, periculorum fugitantes, lucri cupidi: dumque de eis benemereris, ac necessitas procul abest, tui omnes sunt studiosi, sanguinem pro te effundendum offerunt, fortunas, vitam, liberos. At ea prementem, ut supra docuimus, confestim desciscunt: Princeps verò, qui omni alio apparatu nudus, eorum pollicitationibus verbotenus factis penitus nititur, in præceptum desertur: quandoquidem amicitia, quæ non animi magnitudine & præstantia, sed pretio comparantur, debentur quidem meritis: at quod eas possideas, aut in tempore in usum tuum adhibere possis, minimè habetur. Homines præterea minore respectu offendunt, qui student, ut diligantur, quam qui metuantur. Nam amor quadam officij lege continetur: at homines cum omni improbitate

relaborent, ad quamcunque proprii commodi leuem occasionem, illam perfringūt. Contrà metus, formidine perpetua instantis pœnæ, nunquam non animo obuersans retinetur: ita tamen se mutuendum exhibeat Princeps, vt inde si beneuolentia non concilietur, odium tamen vitetur. Nam satis pulchrè cohærere possunt, timeri, & in odio non esse: quod quidem nūquam non erit, si suorum ciuium, & populorum bonis abstineat, & mulierum pudicitia. Quòd si quando in vitam alicuius fuerit animaduertendum, id tunc ne vereatur facere, cum & facti ratio, & quæ deceat manifesta purgationis causa afferri potest.

Sed illud omnium maximè tenendum erit, vt fortunis alienis temperatum fuisse cognoscatur. Nam citius parentum cædem obliuioni dāt homines, quàm fortunarum suarum direptionem. Ad hæc eripiendi aliena nunquam non aderunt causæ. Qui etiam rapinis victitare incipit, perpetuò causas exquiret, quibus alienas opes occupet. Contrà, sanguinis effundendi rariores sunt causæ, citiusq; prætereunt, atq; deficiunt. At principi iam in exercitu versanti, atque multitudinis procurationem habenti statuendum omnino est, vt inhumanitatis nomen pro nihilo ducat. Nam huius nominis expers, nunquam exercitum coniunctum,

nec ad aliquid aggrediendum instructum retinere potest. Inter alia digna omni admiratione quæ gessit Annibal, illud quoq; recensetur, quòd cum copiosissimum, penèq; infinitis gentibus refertum duceret exercitum, in alienas terras militaturus, nulla vnquam aut inter se, aut in ipsum ducem fuerit suborta seditio: idq; constanter in vtraque fortunæ conditione tum aduersæ tum prosperæ fuisse factum. Quod sanè quàm ab illa eius effera sequitia aliunde proficisci non potuit: quæ vnà cum cæteris eius virtutibus, in conspectu totius exercitus augustum atq; terribilem reddidit. Ad quam quidem rem cæteræ illi virtutes sine hac satis non fuissent. Cæterùm scriptores parum consideratè has eius res gestas admirantur quidem, cum ex altera parte potissimam earum causam accusent. Cæteras autem illius virtutes ad id non suffecturas, facile est id in Scipione viro singularissimo perspicere: nec solùm eius temperate, verùm in omni rerum quæ sciuntur memoria, cuius exercitus in Hispaniis ab eo descuerunt. Quæ res aliunde non fuerat profecta, quàm ab ea quæ licentiores, quàm militari disciplinæ par esset, milites effecerat, lenitate nimirum eius nimia: id quod postea in senatu à Fabio Maximo fuit illi exprobratum, Romanæ militiæ corru-

ptorem illum appellante. Locrenses à Scipionis quodam legato euerfos non vindicauit, nec de illius legati insolentia pœnas sumpsit, quod omnino ex illius facilitate ingenij nalcebatur: adeò vt illum excusandum quidam cum suscepisset, multos, inquit, esse homines, qui melius errata vitare, quàm aliorum errata corrigere nossent. Quod quidem ingenium temporis progressu violasset Scipionis & nomen & gloriam, si cum eo in imperio retinendo perseuerasset: sed senatus decretis parenti, hæc vitiosa eius affectio non solùm latuit obscura, verùm maximæ gloriæ fuit.

Vt autem eò nostra redeat oratio, ad metum scilicet, & amorem, quo quis aut diligere, aut metui debeat, dico: cum homines ad arbitrium suum ament, metuant autem ad principis voluntatem: Princeps, qui sapientia valet, eo quod suæ est, non alienæ facultatis, niti studeat. Illud duntaxat omni diligentia curet, ne in aliorum odium, aut offensionem incurrat.

QVO PACTO FIDES A PRIN-
cipe sit seruanda. Cap. XVIII.

QVAM sit omni laude dignum in principe pactam fidem seruare, atq; vitæ integritatem sine vlllo dolo malo retinere, nemo est qui non intelligat.

Verùm,

Verùm, cum sint duo genera decertandi, vnum iure legum, alterum per vim: cumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum ad posterius, si non satis est uti superiore. Proinde necessarium est, ut Princeps rectum utriusque, & belluæ & hominis usum teneat. Inuolucro quodam hæc pars principibus est à veteribus scriptoribus tradita, asserentibus Achillem compluresque alios ex præscis illis principibus, Chironi Centauro educandos, atque in eius disciplinam fuisse creditos. In eo enim quod præceptorem mixti generis, & hominis & belluæ habuisse dicunt, nihil quam principi fore necessarium docent utriusque naturæ usum. Cum itaque principem magni referat belluinum ingenium scitè induere, ei tum vulpis, tum leonis mores assumendi erunt. Nam leo sibi à laqueis non cauet, lupos verò vulpecula reformidat. Quo itaque laquei sentiantur, vulpeculam agere oportet: lupi verò quo deterreatur, leoninum ingenium est subeundum. Qui igitur leonis vestigiis simpliciter insistent, ij sanè rem ipsam non tenent. Princeps propterea qui sapientia sit præditus, debet ea promissa vitare, quæ suis commodis contraria fore videt. Atqui homines si probi fuissent omnes, præceptum hoc planè fuisset inutile: verùm cum improbi sint, diligenter eorum improbitas perfi-

diq; erit eludenda. Iam verò nunquam hominibus defuturae sunt causae, quibus in violatam fidem colorem inducant. In hanc rem ferè infinita possent recentia proferri exempla, atq; ostendere, quot pacis foedera, quot promissa & conuenta fuerint perfidia irrita & vana: qui verò sagacior fuit, vt vulpinum ingenium melius exprimeret, ei felicius omnia ceciderunt.

Verum hanc naturam plurimum refert, vt quis rectè norit colore vestire, cum simulando, tum dissimulando: homines enim adeò simplices sunt, adeò praesentibus necessitatibus obsequentes, vt qui fallax, & simulationis artificio eruditus sit, statim sit habiturus qui se illi decipiendum tradat, quo magis tales homines cauendi erunt, eorumq; artificium arte frustrandum.

Nolim Alexandri sexti Pontif. Max. recens exemplum silentio praeteritum. Is nihil quàm mortalium impostorem egit, nihil quàm ad omnem malitiam & fraudem (quo hominem genus falleret) mentem suam exercuit. Atqui reperit subiectam quam tractaret materiam. In asseuerando autem qui magis fuerit efficax, aut qui speciosius iuravit iusiurandum, vicissimq; qui minus praestiterit, nemo vnquam fuit: nihilo secius doli nunquam non commode ei cesserunt. Hanc enim fallendi artem, mo-

resque hominum probè callebat. Pròinde non est quòd Princeps eas omnes superius descriptas virtutes ostendet: sunt enim aduersus tales dissimulandaæ sæpenumero, callideq; tegedaæ. Quocirca ad omnem ventorum & fortunæ conuersionem versatile ingenium Princeps habeat, est necesse, & (vt iam dictum est) ab eo, quod bonum est, ne discedat: at si necessitas vrgeat, edoctus sit, & malum auertere.

In id itaq; Princeps acrem curam, diligentiamque omnem adhibeat, ne quid ex eius ore excidat, quod quinq; illis iam numeratis partibus non sit refertum, atque ita conspiciendum, audiendumque exhibeat, vt pietatem, fidem, integritatem, humanitatem, religionem sanctè colere videatur. Atqui nihil est, quod magis præ se ferre oporteat, quam postremam hanc virtutem: ferè enim homines magis specie & colore rerum, quàm rebus ipsis permouentur, & iudicant. Nam videndi facultas, omnes attingit: attrectandi verò, paucos duntaxat. Nemo non videt quid præ te feras: at pauci sunt qui, quod sis, sensu percipiant. Qui quidem pauci nec audent multorum opinioni, qui defendantur imperij maiestate, aduersari. In hominum autem, præsertim principum actionibus, vbi nullum habetur constitutum, ad quod vocentur

judicium, rerum euentum pleriq; obseruantes expectant. Vitam igitur Princeps tueatur, curetq; imperium conseruare: quibus autem id fiat rationibus, eæ modò honesti speciem præ se ferant, nunquam non honore dignæ, laudibusq; existimabuntur. Ducitur nanq; captiuum perpetuò vulgus specie recti, & rerum euentu, & planè nihil quàm vulgus toto in orbe versatur. Illi verò pauci ibi locum obtinent, vbi plurimi non habent quo nitantur.

PRINCIPI TVM CONTEM-
ptum sui, tum odium esse fugiendum.

Caput XIX.

ET quoniam inter differendum de principis dotibus, quarum superius mentionem fecimus, de iis duntaxat tractatum est, quæ maioris visæ sunt esse momenti, reliquas nunc breuiter sub vniuersa quadam tractatione disquiram: vt Princeps scilicet cogitet (vt non nihil superius attigi) ea fugienda, quæ infensum & neglectum eum reddere possunt. Quoties autem hoc declinauerit, suas planè parteis absoluerit, neq; à cæteris infamiæ notis, vllum, quod sibi immineat periculū, offendet. In odium omnium maximè, vt dixi, adducunt bonorum direptio, &, quo cuiq; temperandum est, suarum raptus mulierum. Quotiescūq;
bonis

bonis parcitur multitudinis, & honori, præclare secum agi ducunt homines: & id duntaxat fit reliquum oppugnandum, ambitio nimirum paucorum, quæ multis modis, nulloq; negotio reprimi potest. Spretum deinde & contemptum reddit, si varius, si leuis, si effœminatus, si timidus, si denique habeatur animi dubius & incertus: quæ omnia tanquã scopulos fugere studeat Princeps, adnitaturque, vt in omni curatione & administratione rerum, animi magnitudo, spiritus ingens, grauitas, fortitudo eluceat: nec non apud eos qui inter reliquam suorum multitudinem digniores habentur, ita sententiam suam, quam semel pronuntiauerit, ratam ac firmã haberi velit, vt ab ea nunquam deduci aut dimoueri posse pro certo teneant: ac talem de se opinionem sustinere ac retinere studeat, vt illorum nemo eò veniat, vt illum, aut decipi, aut flecti posse cogitet.

Ille igitur Princeps, qui talem de se sententiam & existimationem in hominum mētes inserit, semper habetur maximi. Iam verò in eum, quem omnes magnifaciant, difficilis est coniuratio, difficilis oppugnatio, difficilis irruptio: modò fama ferat eum apud suos longè excellere, & summa obseruantia coli. Duplici enim metu teneri principem oportet: altero interiore & domesti-

co, eorumq; causa, quos suo moderatur imperio: altero exteriori & alieno, propter eos, qui potentes sunt, extraneos. Ab hoc se asserit bellicis armis probè instructus, & amicis. Quæ arma si adsunt, nunquam non bonos amicos habebit. Domi autem firma erunt omnia, ubi firma sint, quæ foris geruntur, nisi aliqua perturbentur coniuratione. Et tamen si quid nouarum rerum molirentur quæ foris sunt, iam ipse, si ita instructus est, & vitæ rationem talem instituit, qualem præscripsimus, semper (modò seipsum non deserat) omnem impetum feret ac sustinebit: quemadmodum Nabidem Spartiatam fecisse ostendit.

At ab iis, quibus imperat populis, si quando externa quiescant, illud timendum est, ne qua per eos cõiuratio fiat: à qua quidem se facile securum vendicabit, contemptu & odio vitato, populisque per eum cumulatè sibi satisfactum asserentibus. Quod ut sequatur (vt latius suprà patuit) necessarium est. Atqui omnium quod maximum consequi posset Princeps in cõiuratores, remedium illud vnum & præcipuum est, odij & contemptus à multitudine vitatio. Semper enim qui in aliquem conspirat, is sibi persuadet principis mortem multitudini se satisfacturum. At si in ea fuerit opinione, vt credat id fore apud eum sibi offensionem, nunquam

quam id audaciæ sumeret, vt talia aggredere-
retur moliri consilia. Coniuratorum enim
quæ sibi immineant difficultates, penè in-
finitæ sunt. Re ipsa profectò cernitur, mul-
tos quidem coniurasse : quibus verò felici-
ter cesserit, perpauci admodum fuerunt. Qui
enim coniurat, nec solus esse, nec socium
sibi asciscere potest, nisi ex iis, quos offen-
sos existimat. Verum vbi primum offenso
cuiuspiam animi tui consilium aperueris, fa-
cultatem concedis, qua sibi cumulatè satis
fieri possit : quando quidem detecto animi
tui cogitato, in eam ipse spem venit, vt om-
nia sibi inde commoda polliceri queat. Hic
itaque quæstum ratum & certum cum vi-
deat, illic verò incertum, & periculis ple-
nū, par est, vt aut rarus sit amicus, aut quo
tibi fidem seruet, peruicaci odio in princi-
pem sit affectus.

Vt autem rem ipsam ad pauca redigam,
coniuratorum partes metum duntaxat, so-
licitudinem, pœnæ formidinem, perpetuos
comites habent. At à principis partibus
stant imperij maiestas, leges, ab amicis &
toto principatu defensiones : quæ omnia
ad eò illum tutum reddunt, vt si his popu-
laris accedat beneuolentia, fieri non po-
test, vt quis eò temeritatis erumpat, vt in il-
lum conspirare velit. Nam ferè assolet, vt
coniurato cum ante admissum facinus sit

timédum, in hac re eius causa ea est, vt post patratum scelus, etiam sit illi extimescendum: tam iam ex commisso scelere infensam habeat multitudinem, nec propterea possit sperare vllum perfugij locū. Possent in hanc subiectam materiam infinita exempla proferri: sed illud vnum, quod patrum nostrorum memoria cōtigit, satis mihi fuerit proposuisse. Annibale Bentiuolo, huius Annibalis qui nunc est, auo, penes quem summa rerum apud Bononienses erat, à Canneschis, qui in illum coniurarunt, interfecto, nec vlla ex se quàm Ioanne tunc incunis agente relicta prole, statim à patrato homicidij scelere excitata est multitudo, quæ totam Canneschorum familiam cæde sustulit. Quod sanè à populari illa in Bentiuolam gentem, qua illam complectebatur beneuolentia, profectum esse constat. Quæ quidem tanta fuit, vt cum nemo ad principatum regendum superesset, indicio accepto, quod Florentiæ esset, qui è Bentiuolorum gente genus duceret, ad illud vsq; tempus fabri filius habitus, eò illum accersitum profecti sunt Bononienses, eiq; suæ ciuitatis administrationem detulerunt: quam quidem tandiu est moderatus, quoad Ioannes ad ætatem imperio regendo idoneam peruenisset. Dico itaq; coniurationes omnes principi paruifaciendas esse, vbi populi in
cum

eum fuerit propensa voluntas : at eo infenso, & qui sui hostili odio flagret, omnia sunt & ab omnibus timenda.

Principatus præterea, quibus bene sunt constituti, principesq; ipsi omni diligenti cura statuerunt, ne eorum viri primarij sua causa ad desperationem adigerentur : nec quicquam, quo multitudinem æquam ac tranquillam retinerent, negaretur : nam hæc omnium gravissima est, quam tractet Princeps materia.

Inter ea regna, quæ hac nostra ætate bene constituta sunt, quæq; prudenter procurata, Galliarum regnum annumeratur : in quo multa sunt sapienter præscripta, à quibus regis & libertas, & securitas pèdet : quorum primum est ipse Senatus, eiusque authoritas. Quandoquidem qui illud regnum instituit, cognita potètum ambitione, eorumq; insolentia, censuit aliquo fræno esse corrigendam : ceterum animadvertens quo odio esset multitudo in potentiores metu duntaxat innixo, cupiens eos securos reddere, noluit id muneris regis esse proprium, ut omni apud regni proceres liberaretur invidia, si multitudinè faueret : & apud multitudinè, si procerum partes complecteretur. Ob id tertium quendam constituit iudicem, qui sine Regis invidia proceres cæderet, & tenuiores tueretur. Nihil

melius, nihil sapiētius hoc decreto esse potuit: nec regni, aut ipsius Regis potior securitatis causa. Hinc alterum, quod notādum est, elici potest: vt nimirum ea Princeps aliis procuranda decernat, quæ inuidiam parere possint: sibi verò quæ grata sint reseruet. Conclufum denuò sit, existimationem suorum procerum principi in precio esse habendam, ita tamen ne populi sibi odium conciliet.

Cōpluribus fortasse videri possent, huic meæ opinioni pugnantia exempla, cum ex Romanis multorum imperatorum vita, & morte perspecta, aliquem inuenerint, qui, & si egregiè vixerit, & ingentem animi magnitudinem præ se tulerit, imperium tamen amiserit: aut à suis, qui in illum conspirarunt, fuerit interfectus. Cupiens itaq; adhæc, quæ obiici possent, respōdere, nonnullorum imperatorum mores & ingenium disquiram, & causam cur petierint examinabo, quam causam nō dissimilem his, quæ proposita sunt, ostēdam. Tum ea consideranda proponam, quæ res gestas illorum temporum legentibus digna sint, quæ notentur. Mihi verò satis esse velim, eos omnes imperatores oratione cōplecti, quibus imperij successio obuēnit, à Marco Philosopho ad Maximinum vsque initio ducto, qui quidem hi recensentur: Marcus, eiusq;

iusq; filius Commodus, Pertinax, Iulianus, Seuerus, & Antoninus Caracalla eius filius, Macrinus, Heliogabalus, Alexander, & Maximinus.

Illud principio obseruandum est, cum vnicum certamen duntaxat in omni procuratione principatus cernatur, potentiorum scilicet ambitio, & populorum insolens ingenium, Romani Imperatores tertia quadam afficiebantur difficultate, quod illis ferenda esset militum crudelitas & auaritia: idque cum difficile esset, causam exitij multis attulit. Nam factu haud facile est, militum & populorum votis satisfacere. Hi enim quietam & otiosam vitam traducere cupiunt, ob idque principes, qui modesti sint, complectuntur: milites vero eorum studiosi sunt, qui bellicoso animo, insolenti, crudeli, & rapace sunt insignes. Quæ omnia in populos cupiebant ab imperatoribus exerceri, quo sibi duplicatis stipendiis, auaritiam & sæuitiam suam explere possent. Hinc factum est, vt qui talem de se natura, vel arte partam opinionem imperatores, non afferrent, qua vtrunq; hominum genus fræno compescerent, ij ruina oppressi interibant. Atqui eorû maxima pars (illi præsertim, qui tanquam noui principatum inibant) perspectis vtriusq; gentis

diuersis ingeniorum naturis, eò animum inclinarunt, quò militibus gratificarentur, iniurias populi contemnerent. Quod quidem cōsiliū necessarium erat. Nam cum principes vitare nō possent, quin in aliquorum odium incurrerēt, illud in primis contendendum erat, ne multitudinem sibi infensam facerent: id autem si obtineri non possent, in id omnium maxime incumbere, vt eius multitudinis offensionem declinarent, quæ essent potentiorum.

Hac de causa imperatores, qui ob principatus nouitatem studiis & fauore extra ordinem opus habebant, militibus libentius, quam populis sese adiungebant. Id tamen vel dampnum, vel commodum illis afferebat, vt Princeps ipse dignitatem suam & authoritatem retinendi peritus erat. Ab his causis profectum est, vt Marcus, Pertinax, Alexander, viri modestioris vitæ, & iustitiæ cultores, crudelitatis hostes, humanitate & comitate præditi tristes exitus sunt cōsequuti, præter vnum Marcum, qui quidem longe honoratior vixit, & idem obiit. Imperij enim successio hæreditario iure ei cum obtigisset, non erat cur aut militibus, aut populis acceptum ferret. Tanto præterea virtutum comitatu, quæ illum venerandum & augustum effecerant, septus cum esset, semper quoad vixit, vtrunq; ordinem,

dinem, ab omni odio, & sui contemptu liber, intra officij fines cōtinuit. At Pertinax, repugnante exercitu fuerat ad imperium euectus: qui exercitus, cum sub Commodō assuetus esset dissolutè viuere, non poterat id genus honestæ vitæ, ad quod illum cupiebat adduci, æquo animo ferre: hinc odio sibi eorum conflato, cui odio sui neglectus (quod iam senex esset) cum accessisset, inter initia delati imperij concidit. Hinc & illud animaduertere licet, honestæ æquè ac turpis vitæ factis odium conciliari. Quo circa Princeps, imperium qui saluum velit, cogitur nonnūquam esse non bonus: quandoquidem, si ea multitudo, quæ sit populi, aut militum, aut optimatum, cuiusque opera ad imperium sustinendum se indigere cognoscat, fuerit deprauata, obsequi eius studiia, atque illi morem gerere necesse est. Quo quidem tempore, quæ factu forent honesta, principi vehementer essent contraria.

Sed veniamus ad Alexandrum, in quo vis tanta extitit probitatis, vt inter alias laudes, quæ illi tribuuntur, illa accēsetur, quod toto illo XIIII. annorum spatio, quo imperium fuerat moderatus, nemo vnquam indicta causa fuerit interfectus. Nihilominus cum effœminati animi fuerit habitus, & qui maternis cōsiliis smeret se duci, ob idq;

in contemptū delapsus, ab exercitu in eum conspirante fuit interfectus.

Nunc vicissim mores & ingenium Commodi, Seueri, Antonini Caracallæ, & Maximini examinantes, atrocissimos illos reprehendemus, rapinis inhiantes. Qui vt militum cupiditatem explerent, à nullo iniuriarum genere, quod in populos committi posset, fuit ab illis temperatum. Omnibus tamen, Seuero excepto, tristes obtigerunt vitæ exitus. Seuerus enim tanta excelluit animi virtute, vt militum animos in se propensos postquam continuisset, tametsi populi essent à se duriter oppressi, potuerit tamen imperium feliciter, semperque retinere. Illius nanque virtutes ita illum in conspectu cum exercitus, tum reliquarum gentium suspiciendum efficiebant, vt hi attonitis quodammodo hærentes animis, & stupore perculsi, illi verò eius reuerentia tacti æquè quiescebant.

Et quoniam huius viri res gestæ præclare fuerunt, paucis ostendam, quàm pulchrè vulpeculæ personã, & leonis in vsum suum induerit: quorum ingenia & naturam, principi imitanda (vt dixi) existimo.

Seuerus cognita Iuliani imperatoris ignauia, persuasit exercitui cuius ipse in Illyrio ductor erat, optimum fore, vt Romã Pertinacis imperatoris cædem vindicaturi profi-

proficiscerentur : à prætoriana enim militum cohorte fuerat interfectus. Sub hac itaque specie, ne ad imperium aspirare videretur, exercitus contra Romam mouit : ac prius in Italiam transmisit, quam de illius ex Illyrio discessu fuerit rescitum. Cum autem Romam deuenisset, Senatus metu adductus, imperatoré illum, Iuliano vita functo, declarauit. Post hæc principia duo supererant Seuero ad absolutum imperium occupandum : alterum in Asia, ubi Niger exercituum Asiæ præfectus, imperatorem & ipse se salutare iusserat : alterum in occidente ab Albino, qui vicissim de imperio occupando animo cœperat agitare. Verùm cum perspiceret periculosum fore, si se in vtrunque hostem declararet, statuit Nigrum adoriendum, Albinum verò dolo circumuenire : ad quem propterea literas dedit : cum ab senatu imperij procuratio fuisset sibi delata, se statuisse eam dignitatem vtrique communem fieri : atque Cæsaris titulo ad illum misso, ex Senatus decreto illum ad imperij procurationem collegam sibi adiunxit. Quæ omnia ab Albino pro veris bona fide fuerunt accepta. At Seuerus, deuicto atque interfecto Nigro, orientisq; rebus probè compositis, Romam reuersus, contra Albinum, (quod beneficij à se accepti immemor, in suam cædem per-

proditionem perpetranda[m] esset molitus) apud senatum conquestus est: ob idq; sibi fore necessarium, vt eò se conferret, & de illius ingratitude meritas pœnas sumpturus: inde in Galliam ad illum profectus, vnâ cum imperio vitam illi ademit.

Qui itaq; huius viri res gestas exactè animo reputabit, eum leonem ferocissimum dicet, vulpeculamq; maximè subdolam: aduersusq; eum & timorem, & reuerentiâ ab omnibus fuisse adhibitam: & ab exercitu nec spretum, nec contemptum vnquam fuisse intelliget: desinetq; mirari, si homo nouus cum esset, tandiu imperium retinere potuerit. Nam summa eius dignitas & existimatio semper illum ab omni populorum odio, quod ex rapinis in se concipi potuisset, vendicarunt.

Eius filius Antoninus, æquè ac ipse pater, vir præstantissimus habitus est: ac multis rebus excelluit, quæ illum in omnium gentium conspectu maiestate conspicuum reddebant, & exercitui summè gratum. Erat enim vir planè bellicosus, omnium laborum patiētissimus, & qui omnem ciborum lautitiam, vitæq; molitiem vniuersam summo opere aspernaretur. Quod sanè militum animos erga se beneuolos, ac propensos efficiebat. Nihilominus tanta extitit ferocia, & inaudita eius crudelitas (nam præ
ter

ter alias, easq; multiplices, præcipuasque causas, maiorem populi Romani partem, Alexandrinam verò vniuersam multitudinem cæde sustulit) vt omnium penè mortalium in se concitarit odium: cœperatque iis etiam terroris esse, qui illum medium seperant, sic, vt à centurione in medio sui ipsius exercitus fuerit interfectus.

Qua in re illud considerandum venit, id generis cædes, quæ ab obfirmati & obstinati animi proposito accidunt, vitari à principe non posse. Qui enim instructus est ad mortem contemnendam, ei factu perquam procliuè id fuerit. Verùm hoc mortis genus minus est principi timendum, quod longè rarissimum sit. Videndum est duntaxat, ne quempiam ex iis graui aliqua iniuria lacerat, quorum opera ipse vtatur, quosq; ad imperij procurationem circa se reuineat. In quod erratum Antoninus prolapsus est, qui centurionis prædicti fratrem contumeliosissimè interfecerat, eiq; quotidie minabatur: nihilominus inter sui corporis supatores retinebat. Cuius quidem consilij ratio temeraria erat, atque (vti postea accidit) in ea pereundum fuit.

Sed ad Commodum nostra redeat oratio. Is nullo ferè negotio imperium retinere poterat. Iure enim hæreditario, quod Marci filius esset, obtigerat: satisq; fuisset si

paterna vestigia institisset, quo vniuersis populis fuisset etiam cumulatissimè satisfactum. At animo truculento cum esset, & effero, totum se conuertit ad exercitus, quem licentiosem effecerat, gratiam retinendam, quo suam posset in populos exercere rapinas. Cæterum dignitatem, & amplitudinè suam cum nec tueretur, nec conseruaret, atque in theatra cum gladiatoribus decertaturus sæpenumero descendisset, aliaq; sordidissima, indignissimaq; imperij maiestate admisisset, despicabilè prorsus in militum conspectum atq; abiectum se præbuit: atq; cum partim odio omnibus esset, partim neglectui, in eum conspiratum est, & interfectus.

Reliquum est, vt de Maximini ingenio differamus. Is bellicosissimus fuit, atq; Alexandri, de quo iam superius narrauimus mollicies, cum summo esset omnibus fastidio, hoc vita functo, illum ad imperium euexerunt: quod tamen non diu retinuit. Nam duo illum infensum ac contemnendum effecerant. Alterum, quòd ignobilissimus esset. Pauerat enim ouium gregem in Thracia, quæ res vbiq; gentium erat notissima, atq; ob id omnes illum abhorrebant: alterum erat, quòd cum in ingressu sui principatus Romam profectionem suam distulisset, atque in possessionem imperij veniret,

ret, opinionem quòd crudelissimus esset, attulit. Nam & Romæ, & per totam imperij ditionem, à suis præfectis multiplici immanitate sæuitum fuerat grauiter: sic, vt totus penè orbis ira in eum, tum ex generis obscuritate permotus, tum odio, quòd effeferati esset ingenij metuens, primum Aphricæ, deinde Senatus vnà cum vniuerso populo Romano, atq; Italia tota in illum conspirarunt. Ad hæc exercitus ipse, qui ad Aquileiam cum esset in castris, expugnationem difficiliorem nactus, illiusq; sæuitiæ pertæsus, totq; in illum hostes cum cerneret, minus illum timens interfecit.

Omittam de Heliogabalo, Macrino ac Iuliano dicere, qui contempti, sprete, atque abiecti cum essent, statim fuerunt oppressi. Sed ad huius propositæ rei narrationem totam peroraturus accedam: Qui nostrorum temporum sunt Principes, minus dico hac difficultate premi, quàm militibus in imperij sui administratione teneantur extra ordinem satisfacere. Nam etsi illorum aliqua est habenda ratio, id tamen paulo momento definitur, cum nemo horum principum collectos in vnum exercitus habeant, qui vnà cum gubernatione, & prouinciarum procuratione, vti imperij Romani exercitus, consenuerint. Quare si tunc militibus citius, quàm populis erat satis-

faciendum, id erat quòd milites, quàm populi potentiores essent, nunc verò longe magis est necessarium, vt populis mos geratur (semper Turcarum imperatorem, & Ægypti, Syriæq; Sulthanum excipio) quàm militibus. Populi nanq; copiarum exercitiibus potentia (Turca excepto) facile præstant. Hic enim Turcarum imperator pedum XII. millia, equitum autem XVI. semper qui se circumstant, cum retineat, à quibus regni securitas, & robur pendet, necessarium est, vt populorum neglecta, quæ habenda esset, ratione, sibi propensos foueat. Huic persimile est Sulthani regnum: quo in militum manu constituto, necessarium est, vt & ipse nulla populorum habita ratione, eos sibi in amicitia firmos complectatur. Atqui illud videre licet, hoc Sulthani regnū longè diuersum à cæteris principatibus esse. Accedit nanq; quàm maximè ad Christianorum pontificatum, quem nec hæreditarium, nec nouum appellare possumus. Principis enim iam demortui, qui liberi supersunt, nec testamento relinquuntur hæredes, nec principatum domini: sed ille, qui in eum gradum per eos, penes quos est eligendi potestas, eligi solet. Qui mos vnà cum tempore cum inueterauerit, recens dominatus dici nō potest. Nulla enim earum difficultatum afflicatur, quibus noui obnoxij patent.

patent. Nam & si nouum est imperium, illius tamen dignitatis decreta antiqua sunt: atq; in eum finem facta, vt illum tanquam hæreditarium admittant, & complectantur dominium.

Verùm ad nostrum redeamus institutum. Si quis, inquam, ea quæ iam supra expendimus, animo reputabit, facisè intelliget ab eo, quòd odio flagrarint, nec non quòd contempti & spreti fuerint imperatores illi, eorum calamitatem esse profectâ. Perspicuũ & illud fiet, quĩ factum sit, quòd eorum nonnulli, administrandi rationem quandam sequuti, cui contrariam alij cum inierint, in vtraq; tamen parte eiusdem administrandæ rationis reperti sint, tum quibus felix, tum quibus tristior contigerit vitæ finis. Inutile nanq; fuit, & noxium Pertinaci, & Alexandro, principes noui cum essent, Marcum imitari voluisse, non secus atq; Caracallæ, Commodò, & Maximino perniciosum, Seueri voluisse vestigiũ insistere. Non enim tanta præditi erant virtute, quæ ad eorum vestigia implenda satis esset. Quapropter nouus Princeps in imperio retinendo non potest Marci res gestas imitari: nec etiam necessarium est, vt quæ Seuerus egit, ipse curet præstanda: verum eas Seueri partem complectatur, quæ ad imperium confirmandum fuerint necessariae: à

Marco autem eas mutuetur, quibus imperium iam stabilitum & confirmatum, dignè ac gloriose tueri ac sustinere possit.

SINT N' E ARCES, ET QVAE
ad dominatum retinendum, à principibus ple-
runq; fieri solent, vtilis, an noxiae.

Caput XX.

QVo tutò dominatum retinerèt nonnulli principes, populos, qui in eorum ditionem concesserant, armis spoliarunt: Alij in factiones discissas vrbes continuerunt: inimicitias in sese fouerunt quàm plurimi: arces item fuerunt qui extruxerint, vbi nonnulli suas iam extructas euerterunt. Nam pauci in id animum intenderunt, vt qui sibi initio principatus initi, suspecti essent, eos in suam ipsorum amicitiam adiungerent. Quare etsi de his omnibus definita ferri sententia non potest, nisi ad præcipuam quandam horum principatum formam deducatur, quæ esset tractanda quæstio: tamen perinde vniuersam de iis orationem instituiam, atq; subiectæ rei materia patietur.

Nunquam itaque est factum, vt qui novus sit Princeps, arma suis detraxerit: imò inermes nactus, semper armis instruendos curavit. Ea enim arma quibus instruuntur, iam tui iuris esse cœperunt. Qui tibi suspe-
ti

etiam habentur, ij fideles euadunt: in fide autem qui hactenus perstiterunt, confirmantur. Iam quibus imperio præes, tui adherentes fiunt. Et quoniam quæ in tuam potestatem celsit multitudo, vniuersa armari non potest, si de iis qui iam armis sunt instructi, benemerearis, securius cum reliquis agere potes, & diuersitas illa inter administrandum, quam liberaliorem erga se agnoscat, eos tibi deuinctos reddit: reliqui qui sunt, excusationem pro te defendendo afferunt: iudicantes necessarium fore, vt qui periculorum plus subeunt & oneris, eos etiam videri plus iure meritos esse. Verum cum illis arma detrahis, iam illis iniurius esse incipis, atque ostendis, quod animi tui vel abiectio, vel in eos exigua fide illis omnino diffidas: quarum vtraque opinionum odium in te concitant. Cum autem sine armis esse nequeas, ad mercenariam militiam te conuertis, de qua, cuius virtutis esset, supra differuimus. Quæ & si bona esset, non ea tamen est virtute, quæ te à præpotentibus hostibus, & ab ea quam suspectam habeas, multitudine tueri possit. Quocirca nouus Princeps (vt dixi) in nouo, cui præest, principatu nunquam non descripta ac disposita habebit arma. Harum rerum exemplis historiae penè omnes sunt refertæ.

At principe noua aliqua prouincia au-
cto, quo ueluti pars veteri suo adiungatur
imperio, tunc necessarium est, ut sic parta
prouincia, armis exuatur, in qua illi exci-
pantur, qui in ea occupanda sui se studio-
sos declararunt: qui quidem tamen tempo-
ris progressu & occasionibus, molles red-
dendi sunt & effœminati. atq; ita sese com-
paret Princeps, ut totius ditionis arma in
iis militibus collocentur, qui proprij sint, &
qui in veteri principatu vitam apud illum
traducunt.

Maiores nostros, & qui sapientes habe-
bantur, solitos dicere accepimus, Pistorien-
siu ciuitatem factionibus, Pisas uerò arci-
bus retinendas esse. Hinc factum est, ut in
nonnullis, quæ eorum subiiciebantur im-
perio urbibus, dissidia fouerint, quo earum
possessionem facilius retinerent. Rectè hoc
factum esse poterat, dum Italia sursum deor-
sum quodammodo ferebatur: at hoc tem-
pore id præceptum præscribi posse non ar-
bitror. Nam quòd dissidia aliquid commo-
di ex se vnquã pariant, certè non puto: imò
necessarium est, ut ad hostium accessum, ut
bes factionibus distractæ, statim amittan-
tur. Semper enim debiliior pars uiribus ex-
ternis sese adiunget: cum altera nec tueri,
nec se sustinere possit. Veneti superioribus
rationibus adducti (ut ego existimo) Guel-
forum

forum factiones, & Gibellinorum in ciuitatibus sui imperij alebant: & tamen si nunquam permittebant, vt in cædes faciendas irrumperent, nihilominus huiusmodi dissensiones fouebant, vt sic controuersis occupati populi, haud in illos motum aliquem excitarent. Quod sanè, vti postea patuit, ex sententia illis non cecidit. Nam ad castellum, quod Vaila appellatur fractis, statim partium altera audientior facta, omne imperium illis ademit. Hæ rationes igitur administrandi, principis imbecillitatem arguunt: quandoquidem viribus potens imperium, nunquam id generis urbium distractiones feret. Pacis quidem tempore duntaxat vsui esse possunt, cum per eas facilius, qui in tua sunt potestate, homines regi possint: at bellum si instet, tunc suam declarat id genus consilij fraudem. Haud dubiè superandis difficultatibus, & quæ struuntur rebus aduersis, clari euadunt principes: ob id fortuna, cum aliquem præsertim principem nouum euehendum curat, quiq; maiorem, quàm qui hereditario iure principatum tenet, necessitatem habet, hostes illi excitat, expeditiones parat: quo illas ex oblata occasione superet, atq; quos ad ascendendum gradus hostes attulerunt, per eosdem altius euolare nitatur. Quare multi sunt, qui sentiunt, vt rerum peritus Princeps, si quando

occafio datur, aftu aliquid inimicitiarum in fe alere debeat, vt illis oppreffis, maior illius nominis fequatur & dignitas & amplitudo.

Nacti funt maiorem fidem & vtilitatem principes, præfertim noui in iis, qui in principatu ineundo iudicabatur fufpecti, quam in iis, quibus maxime initio confidebant. Pandulfus Petruccius Senefium princeps, per eos magis principatum adminiftrabat, quos fufpectos habuit, quam per quosuis alios. Verum de hac rerum adminiftrandi ratione, quod ex fubiectæ rei natura varia fit, haudquaquam fufius differere poffum. Illud duntaxat dictum volim: fi homines, qui initio principatus hoftes fuerunt, eius generis funt, vt quo fe fufineant auxilio indigeant, nunquam non principi factu perquam facile fuerit, eos fibi amicos conciliare: ipfi vero eo magis coguntur principi inferuire, quo opinionem de fe inique conceptam, factis delendam effe cognofcunt. Ita fit, vt maior inde fructus ad principem redeat, quam ab iis, qui nimia à fecuritate illi inferuiens res illius negligunt.

Cæterum poftquam res ipfa poftulat, prætermiffum nolim, quominus in memoriam reuocem principi, cui nuper prouincialium fauore parta eft aliqua prouincia, vt probe confideret, quæ caufa impulerit,

vt ei fauerent, atq; studium illud in se, nisi à naturæ quadam propensione profectum esse cognoscat (sed quòd tantùm illa rerum prior administrandi ratio non placeret) negotij plurimum & difficultatis erit, eos in amicitia retineri posse: vt enim illis satisfaciat, fieri non poterit. Atq; huius rei causa per ea exempla, quæ ex vetustis & recentioribus rebus colligi solent, probè perspecta & examinata, longè facilius eos Princeps intelliget in suam amicitiam pertrahi posse, qui in primo illo dominatu quiescebant, & qui propterea hostes in se fuerunt, quàm eos, qui quòd illis displicebat, in suam amicitiam inclinarunt, atq; ad eam prouinciam occupandam studium suum omne, & fauorem ei præstiterunt.

Consuetudo inualuerat apud principes, vt quo tutius principatum retinerent, arces erigerent, quæ tanquam habenis & frænis compercerent illos, qui in se aliquid molerentur: atq; ad se repentinum quemq; impetum securum haberent, quò se recipere, perfugium. Equidem consilium hoc, quòd iam peruetustum & vsitatum sit, improbatum nolim. Nihilo secius ætate nostra vidimus Nicolaum Vitelliũ, duas, quæ Tipherni erant arces, vt ditionem illam retineret, diruisse. Guidus Vbaldus Metaurensium Princeps, in principatum vnde à

Valentino fuerat eiectus, restitutus, omnibus illius prouinciæ arces funditus euerit. Illis enim sic euerfis, existimauit difficilius prouinciam illam iterum amitti posse. Bentiuoli, Bononiam recuperatam cum rediissent, eadem consilia sunt sequuti. Ex temporum itaq; conditione, arces sunt, vel non sunt vsui: si qua autem in parte quid boni inde ad te redit, in altera maximè lædunt. Hoc sanè sic examinari licet.

Principi, qui populos suos magis quàm externos timet, arces sunt erigendæ: at qui ab externis magis, quàm à populis metuit, ab eo prætermitti debent. Plus enim bellorum intulit, illaturumque est Sfortianorum familiæ, Mediolani à Francisco Sfortia extructum castrum, quàm quoduis aliud in eo dominatu admissum erratum. Proinde propugnaculum quouis alio firmitus illud est, multitudinis odio carere. Nam qui in odium populi incurrit, tametsi munitissimas possideat arces, cum tamen liberare non possunt. Populis enim cum iam arma cœperint, nunquam deerunt qui suppetias ferant exteri. Nunquam ætate nostra obseruatum est, principum cuiquam eas profuisse, præter vni Caterinæ Foroliuiensium dominæ eo tempore, quo Hieronymus eius vir fuerat interfectus. Potuit enim per illam, quam retinebat arcem, popularem impetum

petum effugere, subsidium Mediolanensium expectare, & ditionem vniuersam recuperare. Temporibus etiam talis erat tunc conditio, vt alienus Princeps non posset auxilio esse populo: veruntamen nec ei profuit, cum in illam Valentinus impressionem fecisset, ac populus ei infestus, extero principi est adiunctus. Quare securius illi fuisset tunc temporis, & prius in popularem offensionem, non incurrere, quam arces possidere. His itaque perspectis, probabo equidem, cum qui arces condunt, tunc qui de illis non admodum laborabunt: accusabo tamen eos, qui illis confisi, parum aut nihil ducunt populari odio premi.

Q U O P A C T O P R I N C E P S G E-
*re se debeat, quo existimationem sibi
 comparet. Cap. XXI.*

NVlla re vna magis Princeps comendatur, quam rerum prestantium tractatione, & raris exemplis inter alios elucere. Hac nostra aetate Ferdinandum Aragonium, nunc Hispaniarum regem habemus. Is ferè nouum principem dicere quis posset: cum ex imbecillo rege, eò & famæ, & gloriæ processit, vt inter Christianorum reges facile primus euaserit: si quidem suarum rerum gestarum rationem spectabis, maximas utique, & extra ordinem nonnul-

las deprehendes. Initio enim sui imperij
 Bœticum regnum inuasit, quæ expeditio
 illius fundamentum extitit. Primum eam
 otiosus, & ab omni, qua posset impediri in-
 terpellatione, securus confecit. Castellani
 verò regni procerum animos occupatos in
 ea continuit: qui in id bellum intenti, ab in-
 nouandis rebus animum auocabant: ipse
 autem & autoritatē & imperium in eos,
 sic nec opinantes, interim sibi comparabat.
 Potuit copiarum exercitus sacris, & popu-
 lorum pecuniis alere, atq; diutino illo bello
 ad militiam suam firmandam (quæ postea
 celebrem illum reddidit) fundamenta iace-
 re. Ad hæc vt maiora aggredi posset, pietatis
 nomen perpetuò prætexens, ad piam quam-
 dam sæuitiam animum conuertit, semiui-
 dæorū secta è toto regno eiecta. Hoc exem-
 plo nihil aut mirabilius, aut rarius esse po-
 tuit. Hoc etiam pallio tectus, Aphricam est
 aggressus, in Italiam expeditionem confe-
 cit: omnium postremò Gallias est adortus,
 atq; ita semper ingentia facta cõtexit, qui-
 bus populorum animos suspensos, & ad-
 miratione obstupefactos, atq; rerum euen-
 tu occupatos detinuit. Hæc autem omnes il-
 lius res gestæ, ita aliæ ex aliis enatæ sunt, vt
 nullum quiescendi, nullum ad eum oppu-
 gnandum spatium hominibus reliquerit.

Plurimum item refert, principem rara
 de

de se exempla in vrbaaa administratione præbere: & quæ proximè iis accedat, quæ Bernardi Mediolanensis fuisse dicuntur, cum scilicet occasio alicuius sese offert, qui aliquid præter morem, & ciuilibus vitæ consuetudinem, vel honestè, vel turpiter gesserit, rationemq; inuenire ad illum vel præmio cohonestandum, vel supplicio afficiendum, de qua multum, diuq; loquantur homines. Illud in primis diligenter studeat Princeps, vt in omni vitæ suæ ratione, famam existimationemq; de se magni & excellentis viri excitet. Eo etiam nomine maximè commendatur Princeps, vbi propriè vereq; amicus, vel inimicus fuerit; hoc est, si abscisso omnium rerum respectu, factorem alicui in quempiam alterum sese declarat. Quod consilium vtilius semper erit, quàm velle in neutram partiū inclinare.

Nam si inter se duo potentes confligant, tuam qui attingant regionem qualescunq; illi fuerint, siue quòd altero debellato sit tibi à victore timendum, siue non, vtilius semper foret in vtraq; huius rei conditione, si te patefacto apertum bellū geras. Si quidem primo loco nisi te aperias, semper eius, cui victoria cesserit, eris præda, maxima cum victi, tum voluptate, tum iucunditate, nec vllum ius, vllamuc rationē habebis, qua aut

defendi, aut recipi possis. nam belli victor suspectos amicos, quiq; in rebus aduersis auxilio sibi esse nolunt, negliget: qui autem domitus iacet, is cum tu armis arreptis eius aleam sequi nolueris, te recipiet nunquam. In Græciam Antiochus transmiserat, ab Ætolis, vt inde Romanos expelleret inductus: legatos ad Achæos Romanorum amicos misit, hortaturos vt neutram in partem inclinarent. Vicissim Romani eis suadebant, vt arma pro se caperent, res ad Senatum Achæorum deliberanda deducta est: ibi Antiochi legatus, vt neutram partium sequerentur, eis suadebat: contra Romanus legatus excipiens, id, inquit, quod optimum, atque ex usu vestræ Reipublicæ maximè fore isti dicunt, ne vos scilicet hoc nostro bello implicemini, nihil est quod vobis magis sit contrarium. Quandoquidem si absq; gratia atq; existimatione vlla bello abstiteritis, victoris præmium relinquimini. Nunquam non eueniet, vt qui tibi haud amicus est, non contendat à te, vt neutrius partis esse velis: at amicus qui est, id à te petet, vt arreptis armis palam prodeas. Principes verò qui sunt animi dubij, vt quæ certant præsentia pericula vitent, sæpenumero eam sequuntur viam, qua neutri habeantur: ex quo etiam fit, vt non rarè periclitentur. Verum cum Princeps audacter alterius partis

partis fautorem sese aperit, si is, cui se adiunxit, victor euaserit: tametsi præpotens habeatur, & ad eius arbitrium relinquatur, nihilominus iam beneficii vinculum est illi iniectum & amor propterea iam intercedit concilatus, homines præterea non adedè inhonesti sunt & iniqui, vt tanto ingritudinis exemplo illum oppressum velint. Ad hæc, victoriæ ipsæ non ita feliciter parantur, quin victor aliquam cogatur habere rationem, præsertim iustitiæ & æquitatis. Porro si is, cui adhærendum iudicauit, victoria cadat, recipietur tamè ab eo, & quoad illi fuerit facultas, nunquam non aderit suppetias laturus. Deinde in socium tute adscribis eiusmodi fortunæ, quæ iterum facile erigi potest.

Secundo loco, si illi qui armis congregiuntur, tales sunt, vt tibi ab altera partium, quæ victoriam sit consecuta, non sit timendum, maioris etiam prudentiæ fuerit, si te eorum alteri adiunxeris. Nam vnus auxilio fretus, ad alterius excidium accedis, qui alter ab altero, si saperet, seruandus erat sic, vt adepta victoriæ tuæ relinquatur voluntati, nec fieri potest, quin tuo subsidio fultus, victor euadat.

Hic autem principi cauendum est, ne, vt dixi, alterum offensurus, ducat societatem esse ineundam, nisi necessitas cogat, cum

eo, qui se potentiolem agnoscit. Illius enim arbitrio (quod planè principibus omnibus obnixè fugièdum) relinquitur tractandus. Societatem Veneti cum Gallis coiuerunt contra Mediolanensium principem, quod tamen ne fieret, vitari poterat: id autem postea attulit eis calamitatem & exitium. At si vitari non potest, vti accidit Florentinis, cum Pontifex & Hispani Cisalpinam Galliam sunt adorti: tunc enim in alteram partium ob eas, quas commemorauimus causas, descendere non recuset.

Nec illud vnquam quisquam sibi persuadeat, vt in iis rebus certum consilium capi possit: imò omnia ambigua cogitet capessenda. Quandoquidem in rerum ordine id maximè cernitur, vt quo quis studiosius discrimen vnum declinare contendit, eo magis in alterum incurrit. Verùm ibi prudentia conspicua fit, vbi quis discriminis naturam prospicit, atque iniquæ rationis quod est, id tanquam commodum ad rem præsentem arripit. Virtutum præterea amator haberi studeat Princeps: ac in vnaquaq; artium excellentes viros honoret. At hæc ciuibus suis animos addat, quò sperent se tranquillè sua negotia, tum in mercaturis, tum in agris colendis, nec non in quocunq; hominum, vel studio, vel commercio exercere posse, ne ab agrorum cul-
tu,

tu, eorum alteri direptionis opinione, alteri ab instituenda noua aliqua mercaturæ ratione tributorum magnitudine deterriti, abstineant: quinimò præmia iis constituat, qui aut hæc faciunt, aut ciuitatem & ditio- nem quacunque ratione augendam puta- bunt. Statutis item anni temporibus popu- los detineat ludis, & spectaculis occupa- tos. At cum ciuitas omnis in artificum ma- num, aut in tribus sit distributa, eorum cœ- tus Princeps in honore curet apud se ha- bendos: vnaq; cum ipsis nõnunquam con- gregetur, atq; humanitatis, & magnificen- tiæ specimen de se illis dare studeat: suæ ta- men dignitatis maiestatem, perpetuò ac constanter retineat. Hæc enim nulla in re, neque vllam ob rem prætermitti, aut ne- gligi debet.

DE IIS, QUI PRINCIPIBUS
sunt à secretis. Cap. XXII.

Non est minimi momēti in ministro- rum delectu habendo principis a- cre iudicium, cum ad eorum electio- nem, de illius prudentia iudicium fiat. Pri- ma enim omniū, quam de principe ducunt homines coniecturam, ab iis potissimū ca- piunt, quos circū illum versari cognoscunt. Qui si rerum periti, & fide præditi sunt, pru- dens & ipse existimari potest: quòd optimè

nouerit eos iudicare fore viros idoneos, poteritq; eos prudenter sibi fideles retinere: secus autem si fuerint, nunquam non perperam de eo iudicari poterit. Primum enim erratum, quod admittit Princeps, in eorum delectu habendo maximè cernitur. Nemo erat, qui Antonium Venafrum Pandolfi Petruccij Senensium principis ministrum cognosceret, nõ arbitraretur Pandolfum summae prudentiæ virum, cum apud se talem retineret administrum. Cæterum cum triplex hominum sit ingeniorum natura, vnum per se intelligit: alterum, cum fuerit ei præmõstratum: tertium, quod ne admonitum quidem, nedum per se id præstare potest. Primum illud maximè excellit: quod huic additur, excellit quidem: at quod tertium est, prorsus inutile. Necessè itaque erat, vt Pandolfus, si non primum, at certè secundum obtineret gradum. Quoties enim quis, ea quæ sunt, quæq; dicuntur, recta & praua suo quodam assensu diiudicare potest: tametsi inueniendi aut excogitandi rationem non habeat, ab administro tamè, quæ gerantur rectè turpiterue, facile percipit: & illa quidem effert, hæc verò deprimendo corrigit. Administer deinde, cum illum falli posse diffidat, in sua perstat probitate. Iam verò vt administri agnosci possit ingenium, modus ille affertur minimè fallax: cum illi sibi

fibi magis deprehendis quàm tibi prospere-
 tum velle, quiq; in omnibus rebus geren-
 dis suam quærit vtilitatem. hic sic compa-
 ratus, nunquam probi administratoris fun-
 getur officio, nec vnquam illi fidere pote-
 ris. Qui enim alterius principatum in ma-
 nu habet, nunquam de se, sed de principis
 commodis cogitare debet: nec quid aliud,
 quàm quod in rem illius cadit, illi in men-
 tem reuocare. Vicissim principis est, quò
 illum virum in probitate contineat, de ad-
 ministratore suo cogitare, honoribus & di-
 uitijs, sibi illum deuinciendo, honorum i-
 tem, atq; obeundorum munerum commu-
 nione iungendo, vt multiplici, tum hono-
 re, tum diuitiarum copia cumulado causam
 afferat, ne alios, aut honores, aut diuitias
 expetat, & quæ illi sunt obeunda multipli-
 cia munera, adigant illum, vt rerum vicissi-
 tudinem reformidet, cum sine principis fa-
 uore cognoscat se cõsistere non posse. Cum
 igitur sic fuerint comparati, & princeps, &
 minister, facile alter alteri fidere possunt: se-
 cus autem, nunquam non perniciosus fue-
 rit vel vni, vel alteri exitus.

DE RATIONE FUGIENDI

assentatores. Cap. XXIII.

E Ampartem, atq; errorem illum præ-
 termitti nolim, à quo vix Principes,
 nisi summa præditi prudentia, & acri

præmuniti in deligendo iudicio, se tueri possunt, nimirum de assentatoribus: de quibus fugiendis monimenta ferè omnia reffera sunt præceptis. Homines enim aded in rebus suis sibi indulgent, adeoq; se falli sinunt, vt vix ab hoc hominum peste sibi cauere velint. Vt autem se defendant, periculum est ne in contemptum cadant. Nam nulla alia ratione ab assentationibus se vendicare quis potest, quam vt homines intelligant, te non offensum iri, si tibi liberè veritatem dicant. At si hoc ab omnibus fieri liberum fuerit, iam tua imminuetur existimatio. Princeps propterea qui sapit, tertium quendam modum constituet, & eos in suo principatu eligendos curabit, qui rerum vsu periti sint, iisq; duntaxat integrum sit veritatem loqui, deq; iis rebus, de quibus ipse interrogabit, vt præterea nihil in medium afferant, quod deliberandum videatur: de omnibus tamè eos sciscitari debet, eorumq; audire sententias: verum ex eorum consiliis, quid sibi visum fuerit, per se postea constituat, atq; cum vnoquoque eorum ita se comparet, vt omnes intelligant, quo liberiores fuerint in dicendo, eo apud se acceptiores fore, seq; præter ipsos neminem eorum auditorum, qui rem iam deliberatam persequi audeat, seq; à sua semel suscepta sententia, nulla vi depelli posse:

secus

secus autem qui fecerit, aut præceps fertur
adulatorum causa, aut sæpius de sententia
discedere cogetur propter sententiarum mul-
tiplicem varietatem: inde exigua nascetur,
quæ de eo postea habenda erat, existima-
tio. Proferam ad hoc institutum recentis
memoriæ exemplum.

Lucas sacerdos, è Maximilianî hoc tem-
pore imperatoris familia, semel cum de eo
verba faceret: Maximilianus, inquit, à ne-
mine consilium capit, nec tamen quod cu-
pit, vnquam efficit. Hoc sanè inde fiebat,
quod diuersam à præscripta rationem tene-
bat. Suorum enim consiliorum tacitus est,
nemini sui animi secreta detegit, neminem
in consilium aduocat: at vbi primùm in exe-
quendo eius consilia aperiuntur, tunc ab
iis, qui illum circumstant contradici solet:
ipse verò, ea qua est ingenij facilitate, statim
à sententiâ discedit. Hinc fit, vt quod die ex-
truit vno, altero conuellit: nec quid sibi ve-
lit, aut quid animo verset intelligi potest,
nec etiam in eius deliberationibus vllum
fundamentum agi potest. Quapropter Prin-
ceps de omnibus rebus semper consilium
capiat, ad suam tamen, non aliorum volun-
tatem, imò omnium animos, à dandis vlla
de re cõsiliis se non rogitante, prorsus auer-
tat. Ipse verò in consultando creber esse de-
bet, rerumq; consultâdas quas proposuit,

præbeat se vicissim veritatis patientem auditorem. Quin, si quempiã nouit inter consiliarios, qui aliquo ad se respectu eam reticeat, ea de re maximè succenseat.

Quoniam verò nonnulli sunt, qui arbitrantur principem, prudentiæ de se qui opinionem asserat, sapiëntem existimari, non quòd eius sic ferat naturæ præstantia, sed quòd virorum prudentum, qui illum circumstant, optimis fulciatur consiliis. Hi sanè sic opinantes sciant propterea se maximè falli. Quoniam hæc regula certissima est, generatimq; traditur: *Principi, qui per se non sapit, rectè ei consilia non facile dari posse.* Fortuitò quidem & casu quodam id contingere posset, cum vni duntaxat se totum regendum traderet, hac ratione optimè regi posset: verùm ad exiguum, breueq; tempus duraturus esset in principatu: nam statim moderator ille ab imperio principem exturbaret. Si verò plures quàm vnum in consilium Princeps imperitus rerum adhibeat, nunquam inter se cohærentia habebit consilia: nec ipse per se idoneus erit, vt illa conciliet. Eorum autem, qui sunt ei à consiliis, de propriis commodis vnusquisq; cogitabit, ipse verò nec eos cognoscere, nec corrigere poterit: qui autem illis meliores futuri sint, non facile inueniri possunt. nam nunquam non vsu tibi veniet, vt homines
in

in te improbi sint, nisi aliqua cogantur vi, ut sint probi. Illud itaq; maneat, necessarium esse: *Recta consilia à quocumq; profisciscantur, à principis prudentia, non autem principis prudentia à rectis consiliis deriuctur.*

QVI FACTVM SIT NON NVL-
los Italos principes, suo eiectos esse prin-
cipatu. Cap. XXIIII.

SI quæ iam dicta sunt prudenter obser-
uentur, fiet ut nouus Princeps antiquæ
videatur successisse hæreditati, eaque
ipsa statim illum securiorem firmioremq;
in principatu cõstituent, quàm si in eo con-
fenuisset. Non enim principis rerum admī-
strationem intentioni animo obseruant
homines, quàm eius, qui hæreditario iure
imperat. Quæ rerum procuratio, si virtute
excellere conspiciatur, facilius homines si-
bi conciliat, magisque illos sibi deuincit,
quàm ipsa stirpis antiquitas. Potius enim
præsentibus, quàm præteritis rebus capiun-
tur homines: atq; in iis si commoda inue-
niunt, eorum fructu contenti, facile con-
quiescunt: imò omnem defensionem pro
principe suscipiunt, modò ipse cæteris in
rebus sibi non deesse velit. Hoc modo du-
plicatam gloriam consequetur: tum quòd
nouum principatum instituerit, tum quòd
eundem bonis legibus, armis, amicis, bonis

denique institutis decorauerit, armaueritque: quemadmodum duplicatam ignominiam reportabit, qui principum sanguine natus, imperitia rerum illum amisit.

Nunc si qui sunt, qui velint eos principes, qui in Italia hac nostra ætate principatum amiserunt, considerare, vti Neapolitanum regem, Mediolanensem principem, & id generis alios, animaduertet in eis communem quendam in parandis armis (vz supra fuit expositum) defectum. Deprehenditur præterea eorum nonnullos multitudini fuisse inuisos: vel si illam amicam habuerunt, ab iis tamen, qui potentiores essent, nesciuerunt se securos reddere. Nunquam enim sine harum rerum maxima imperitia, ea imperia amitti solent, quæ tantum virium habeant, quantum sat est ad exercitum in aciem proferendum. Philippus Macedo (non Alexandri Magni pater, sed qui à T. Quinto superatus fuit) habebat non latè amplum principatum, ad Romanorum, & Græciæ totius magnitudinem, qui illum inuaserant: nihilominus cum esset vitæ bellicosus, multarumq; rerum vsu peritus, ad reuincendos populos maximè idoneus, & quæ se securum à potentioribus redderet rationis gnarus, plures annos cõtra eos bellum sustinuit: & licet nonnullarum ciuitatum possessionem amiserit, regnum tamen

tamen retinuit. Quapropter hi nostræ ætatis principes Itali, qui diu principatum tenuerunt, non est quod fortunam incusent, si illum amiserint, verum suam ipsorum sordidiam. Nam cum tranquillis temporibus de eius mutatione nunquam cogitarint (quod commune est omnium hominum vitium, qui tempestatem, dum tranquillitas adest, parui ducunt) aduersis temporibus irrupentibus, nulla defensionis cura, sed turpi fuga sibi consulere cogitarunt: speraruntq; populos, victorum insolentiæ permotos fastidio, se reuocatuos. Quod sanè consilium, cum cætera desunt, bonum est: at turpissimum videri debet ob id vnum, reliqua neglexisse remedia. Nunquam enim concidendum est ea spe, vt irueturum putes, qui te postea erigat. Id quidem aut nunquam accidit, aut si fit, cum turpis sit tui illa defensio, nihil securitatis habet, nec à te pendet. Vnæ illæ defensionum bonæ, certæ ac constantes sunt, quæ à te tuæq; virtute prodeunt.

QUANTVM IN REBUS HUMANIS fortuna valeat, & de ratione, qua illi obfisti possit. Cap. XXV.

HAud illud mihi obscurum est, eius sententiæ complures esse, ac olim fuisse, ita rerum humanarum procurationem à

fortuna omnino, ab ipsoq; Deo teneri, vt
 ab hominum prudentia nulla ratione cor-
 rigi queat: imò nullo posse occurri reme-
 dio. Ob id existimari posset, in iis rebus nõ
 multum laborandum esse, sed quò fortuna
 impellit, eò se ferri permittendum. Hæc o-
 pinio maiori persuasione his nostris tem-
 poribus, propter rerum multiplicem con-
 uersionem, recepta est, quodque nunquam
 non visæ sint, quotidieq; videantur muta-
 tiones, extra omnem humanam, quæ capi
 posset, coniecturam. Hoc ego nonnũquam
 animo cum cogitassem, aliqua ex parte eò
 inclinaueram sententiæ. Sed ne arbitrium
 nostrum extinguatur, eam opinionem se-
 quor, vt alteram nostrarum rerum partem
 fortunæ arbitrato iudicem procurari, alte-
 ram vel paulo minus nobis administrandum
 relinqui. Fortunam enim montano flumi-
 ni omnia prosternenti comparare soleo,
 quod cum præceps fertur, in agros effun-
 ditur, arbores sternit, conuellitq; domos:
 hinc terræ multum abripiens, aliò idem il-
 lud regerit: omnia item præ se agit, omnia
 eius conspectum fugitant, omnia illius fu-
 rori cedunt, sublata omni qua posset ratio-
 ne reprimi: nihilominus cum tali feratur
 ingenio, nihil impedit, quo minus homi-
 nes pacatioribus temporibus possint obi-
 cibus, aggeribusque prospicere, vt iterum
 exun-

exundans canalibus defluat, aut impetu represso, tam effusè perniciosèq; non feratur. Idem accidit de fortuna, quæ vim suam exerit, vbi nulla adest ad resistendum instructa virtus: eò suos impetus conuertit, vbi nullos aggeres, nulla impedimenta, quibus sibi obuiam iri possit, nouit esse extracta. Iam verò Italiam harum conuersionum sedem, & quæ his motum exciuit, si quis consideret, facilè intelliget illam vastam quandam, & sine aggeribus, sine obicibus desertam terram: quæ, si qua deceret patria virtute suffulta esset, vti Germaniam, Hispaniam, Galliam cernimus: hæc inundatio, aut in illam non irrupisset, aut tot enormibus mutationibus, vt fecit, non redundasset. Atque de ratione qua fortunæ obisti possit, hæc sint dicta. Sed vt ad ea quæ speciatim dici possunt, arctius orationem dirigam, dico, hunc vel illum principem hodie videri feliciter agere, cras verò præcipitem ferri: cum tamen, nec animum, nec ingeniū mutatū videre possumus: quod exiis, quas supra fufius disquisuimus, causis primū proficisci arbitror, nimirum, quòd qui fortunæ tutus incumbit, is princeps ad illius conuersionem ruinam edit. Illum etiam felicem existimo, cuius in administrado consilia, temporum conditioni respondent: vicissimque infelicem illum puto, à cuius re-

rum gerendarum procuracione tempora discere videntur. Constat enim homines in iis rebus, quibus ad finem deducuntur (quem finem ob oculos propositum habent, nempe gloriam & opes) non vna ratione deliberare. Nonnulli circumspicere quodam modo, alij impetu, complures vi, arte multi, sunt qui patienti animo, effraenato quam plurimi, & vnusquisque his modis inter se repugnantibus eò peruenire potest. Alterum præterea è duobus videmus cui in agendo obseruatio est, quò destinauit peruenisse, alterum nequaquam. Vicissim, ex duobus alteris videmus vtrunq; contrariis studiis æquè felices fieri. Quæ res aliunde non manat, quam à temporum conditione, quæ cum eorum agendi modis vel consentit, vel repugnat. Hinc oritur quod iam dixi, duos aliquando fore, qui pugnantibus consiliis aliquid conantes, ad eundem penè exitum veniunt vtrique. Ex duobus item in quippiam æquè incumbentibus, altera ad finem deducitur, alteri negatur. Hinc etiam bonorū vicissitudo deriuatur. Nam si qui in rebus suis procurandis, respectu, & sedato animo sese gerenti, tempora & rerum status ita circumuoluantur, vt eius administrandi ratio cum illis consentiens sit bona, feliciter omnia contingent: at si tempora & res ipsæ cōmutentur, & repugnent

cum

cum rerum procuratione, is statim perit: quoniam in agendo rationem ille non mutavit. Nec quisquam reperitur, qui ea prudentia sit præditus, ut sciat cum hac temporum natura vel congruere, vel consentire: tum quod ab eo, ad quod natura uniuscuiusque impellit, deviare non potest, tum quod non facile sibi persuaderi patitur, ut recta sit ab ea ratione discedere, in qua perpetuo cursu insistens, nunquam non secum feliciter sit actum. Quapropter qui ex circumspeditione agit, is dum tempus adest, ut impetu feratur ad agendum, impelli non potest: hinc illius casus erumpit: quod si cum temporum & rerum conditione naturam illam lectam commutasset, eadem & fortuna perstitisset. Julius 11. Pont. Max. in vnaquaque re, quam suscepisset agendam effrenatè se gessit, reperitque, & temporum, & rerum statum ad eum cum eius agendi ratione consentientem, ut semper felicem exitum fuerit consequutus. Perpendatur inceptum illud primum de expeditione Bononiensi: Ioannes Bentiuolus eius urbis Princeps adhuc vivebat. Veneti illam expeditionem ægrè ferebant, inter Hispaniarum æquè ac Galliarum Reges de ea re sermones habebantur: ipse tamen ea, qua erat excitus ferocia, præsens ad eam expeditionem conficiendam profectus est. Quo motu suspensos reddidit, ac ne quid

rerum nouarum tentarent, in officio conti-
 nuit & Hispanos, & Venetos : hos quidem
 metu, illos verò spe recuperandi totum re-
 gnum Neapolitanum. Parte alia Galliarum
 Regem ad se traxit, qui Rex, cum videret il-
 lum iam ad arma paratum, cupiens in suam
 illum amicitiam adiungere, quò facilius Ve-
 netos opprimeret: existimauit fieri non pos-
 se quin illum aperta afficeret iniuria, si suas
 ei denegasset copias. Iulius itaq; ferox in il-
 lo motu ad finem vsq; perduxit quæ nemo
 vnquam Pontificum, quacunque humana
 prudentia perducere potuisset. Nam si ali-
 quot profectio[n]i ex vrbe Roma protraxis-
 set dies, quoad scilicet omnia ritè fuissent
 decreta & sancita, vt sanè quiuus Pötificum
 iudicasset faciendum, omnem illius expé-
 ditionis felicem successum amisisset. Gal-
 liarum enim Rex sexcentas commentus es-
 set tergiuersandi vias, reliqui infinitis penè
 illum obruissent terroribus. Omittam re-
 liquas eius res gestas, quæ cum his prorsus
 similitudine quadam cohærent, omnes ex
 animi voto ei contigerunt. Vitæ autem bre-
 uitas impedimento fuit, quominus quæ iis
 contraria subsequi potuissent, experiretur.
 Nam si in ea incidisset tempora, quibus ac-
 curata consideratione fuisset agédum, eius
 exitium pariter fuisset subsequutum. Quan-
 doquidem nunquã ab eo, ad quod ingenio
 feroci

feroci impellebatur, recedendum putasset.

Stet itaq; sententia, si cum fortunæ vicifitudine pulchrè consentit hominum obstinata in procurandis rebus ratio illa, & modus, felices dicentur. Contrà, si cum illa disfidet, miseri sunt. Satius tamen esse iudico ferocem esse, quàm circumspetione duci. Fortuna nanq; scemina est, & vt quis eam sibi subiiciat, necesse est vt fuste eam subagitet, atque instiget. Nemo non videt eam libentius ab iis, qui ardentiores, quàm ab illis, qui in agendo frigidi sunt, pati se vinci. Proinde, quâ scemina est, eâ iuuenum amicitiam amplectitur. Minus enim rerum rationem habent, & ad omnia sunt ferociores sic, vt & in ipsam etiam fidentiori animo imperium exercent.

ADHORTATIO AD ITALIAM

à Barbaris liberandam. Cap. XXVI.

Quamobrè perspectis omnibus, quæ à nobis suprâ sunt exposita, animoque versanti, nunquid Italiæ temporum cursus talis esse nunc videretur, vt nouo aliquo principe ad honores excitato aliquam adhuc subesse vim & facultatem ostenderetur, qua cuiuspiam viro, virtute & prudentia præstanti, occasionem offerret, vt aliqua inter illius gentis homines viuendi forma per illum constituta, cum sibi ho-

nores, tum Italicæ gēti commune aliquod afferret emolumentum. Tot tantæq; utilitates visæ sunt mihi, & opportunitates cōcurrere, vt quod aptius hoc extiterit tempus, planè ignorem. Atqui (vt dictum est) Mosis virtus vt perspicua fieret, necesse erat Israeliticum populum in Ægypto captiuum teneri: & vt Cyri magnitudo animi illustris esset, oportuit Persas Medorum sæuitia premi: ad illustrādā item Thesei excellentiam, magni referebat Atheniensium gentem vagam offendere, atq; dispersam. Sic hoc tempore, quo Italici spiritus virtus aliqua excitata eluceret, operæpretium erat Italiam eò miseriarū redigi, in quo nunc miserrima iacet: atq; duriori seruitio teneri, quam Hebræi, asperiori seruitute premi, quam Persæ, lōgius latiusq; dispergi, quā Athenienses, nullo duce, nullo ordine, flagris cæsa, bonis dispoliata, in parteis discissa, vndiq; excussa, atq; omne calamitarum genus perpeffa. Et quanquam ad hoc vsque tempus emicuit, qui hanc virtutem non nihil spiraret, sic vt inde iudicium facile fieri poterat, illum ad eam redimendam à Deo fuisse ordinatum, nihilominus perspectum est in summo illo suarum rerum cursu, quo pacto fuerit à fortuna tandem reiectus: sic, vt ceu sine vita iacens, expectat, quis sibi dari possit, qui sua vulnera sanet: atq; Cisalpi-
næ

næ Galliæ direptionibus, incendijs, vastationibus, nec non Regni Neapolitani, E-thruriæq; expilationibus, & tributis sine finibus imponat, easque plagas curet, quæ iam ex longo tempore, in fistulosum morbum abierunt. Iamq; illam Deum Opt. Max. precantem cernimus, vt alleget, qui à presenti Barbarorum immanitate & insolentia se redemptam curet. Perspicitur etiam, quam pronam, quam paratam, quam deniq; expositam se præbeat, vt ad aliquod vexillum conuolet, illud sequutura, modò qui illud proferat excitatum videat. Nec hoc quidem tempore quempiam circumspicit, quem huius redemptionis ducem, authoremq; constitui posse speret, quam illustrem tuam Mediceorum familiam: suarum cum virtutum splendore, & fortuna ita euecta sit, atque à Deo Opt. Max. Pontificiæq; Reipub. (cuius ipsa nunc principatum tenet) fauore sit illustrata. Idq; illi non admodum arduum esse poterit, si ob oculos eorum virorum, de quibus supra mentio facta est, res gestas & vitæ rationem expositam habebit. Et licet rari fuerint, & admirabiles, mortales tamen & ipsi fuerunt, atque minor hac se illis obtulit occasio. Quæ enim aggressi fuerant egregia facta, nec iustiora nec faciliora extiterunt, nec ipse Deus sese illis amatiorem quam nobis exhibuit. Hic iustitia

summa est. Nam id bellū est iustum, quod est necessarium: & ea arma pietatem redolent, cum nulla alia in re, quam in illis spes omnis vertitur. Hic summa rerum dispositio est, quæ maxima ubi cernitur, nulla difficultas, quæ magna esse possit, inesse videtur, modò instituta & legum formam ab iis ducat esse petendam, quos tãquam finem, ad quem collimet, propositos habet. Ad hæc, multa extra ordinem etiam sine exemplo hinc adsunt Dei Opt. Max. ductu, singulariter proposita. Aditus maris patet: nubes viæ ducem se præstitit, petra aquam effudit: manna cœlitus effluxit, omnia tandem ad amplitudinem familiæ tuæ conuolant: quod reliquum est, suarum est partium: nõ omnia sibi agenda assumit Deus, ne nobis nostrum eripiatur arbitriū, nec ea pars gloriæ, quæ nobis obuenit.

Non est quòd quis admiratione ducatur, si Itatorum, quos suprã recensuimus, nemo potuit efficere, quod effectum dari nunc, ab illustri tua familia quis sperare potest: tamen in tot Italiæ conuersionibus, & bellorum administrationibus militaris eius virtus extincta esse videatur. Quandoquidem id inde adeò factum est, quod bellicæ artis prisca illa instituta & ordines, illis temporibus minimè congruerent, nec quisquam hactenus prodijt, qui noua sciret inue-

inuenire, quæ constitueret. Nihil est, quod tantum nominis recens ad honores emergenti homini concilient, quantum nouarum legum constitutio, & bellicæ disciplinæ nouarum rationum adiuentio. His enim probè firmatis, & præstantiam quandam præ se ferentibus augustum illum, & suspiciendum reddunt. In Italia autem nulla deest facultas, quominus quælibet uiuendi forma introduci possit. Hic plurima in membris virtus, modò in iis, qui capita esse dicuntur non deesset. Singularia certamina, & qui armis fiunt singulares cōgressus, tanquam in speculo cōtemplari licet, quantum Itali cæteris omnibus præstet viribus, corporis agilitate, & animi præstantia. Sed tamen cum in aciem prodeundum est, nusquam apparent. Id autem quicquid est, totum ex capitum imbecillitate oritur. Qui enim rerum periti sunt, nemo est qui iis parere velit, rerum & ipsi omnes multarum visum se tenere arbitrâtes. Nec hætenus extitit, qui & virtute & fortuna eò magnitudinis & authoritatis processerit, cui reliqui omnes loco cederent. Hinc fit, vt in tanto temporum cursu, in tot bellis per hos xx. annos elapsos gestis, nunquam non turpiter exercitus, si quando totus ex Italica gente fuisset conflatus, de se periculum fecerit. Hoc sanè testatur primò, quod ad Tarrum

flumen gestum est bellum: deinde ad Alexandriam, ad Capuam, Genuam, oppidum Vailam (quod appellant) Bononiam denique, & Mestrem. Si itaq; sedet hoc animo illustri tuæ familiæ, ut eos viros virtute præstantes sequi velit, qui suas provincias liberarunt: omnium primum illud ducat necessarium, tanquam omnium rerum gerendarum fundamentum, domesticam ac propriam militiam esse comparandam. Nam qui magis iis sint fidi, magis uerè certi ac idonei, profectò non est quod quis sperare possit. Et licet singuli boni sint, in vnum tamen coeuntes meliores fient, cum proprium & germanum principem imperantem, seque honorantem & conseruantem, sibi obtigisse intelligant. Quo igitur ab exteris se tueatur, permagni refert, ut iis armis se instruendum comparet. Et quanuis Heluetiorum & Hispanorù pedestres copiæ terrori multis esse videantur, nihilo secius nec ipsa in omnibus respòdent. Ob id medium si quis constitueret militiæ ordinem, posset non modò illis obfisti, verum & superandas sperari. Equitum impetum Hispani sustinere non possunt: Heluetij verò habent quòd timeant peditum copias, quãdo æquè ac ipsi pernicaces suis copiis sese in certamine obuiam obfisteret. Qua in re perspectum est, & re ipsa constabit, Hispanos Gallicù equitatum

tatum sustinere non posse, Heluetios autem ab Hispanorum pedestri exercitu fuisse fusos. Et licet huius postremi facti non ita integrum exemplum experientia constet, specimen tamen in praelio Rauennate perspicuum dedit, cum ab Hispanorum, & Germanorum (qui & ipsi eundem, quem Heluetij in acie ordinem retinent) pedestri exercitu concursus est. Vbi Hispanorum copiae, tum corporis agilitate expeditiores, tum clypeis protecti in aciem irruerant, sic, ut subeuntes conferti agminis praelongas hastas tuti eos ferirent, sine ullo, quod afferre possent Germani, remedio. Et nisi equitum turmae in eos impressionem fecissent, ad vnum omnes ferro absumpsissent. Noua igitur institui posset militaris disciplina, postquam harum utraque natio, ostenderunt quid cui deesset. Quae noua militandi ratio equitatum sustineat, & peditatum non reformidet. Id autem non armorum genere, sed priscorum ordinum commutatione fiet.

Haec autem inter ea accensentur, quae recens ordinata, nouo principi cum existimationem, tum amplitudinem conciliant. Non est propterea, quod haec occasio est manibus effluat, ut tandem Italia suum cõtempletur redemptorem. Nec facile oratione assequi possem, quo amore, qua anhelav-

ciscendi siti, qua fidei constantia, qua animi pietate, qua lacrymarum vi excipiendus ab iis provinciis esset, quæ tantam exterorum illuuiem tandiu sustinuerint. Quæ portæ illi clauderentur? Qui populo parere recusarent? Quæ inuidia sese opponeret? Quis ex Italica gente obsequium illi detrectaret? Non est, non est (inquam) cui hic foetidus barbarorum dominatus nauseam non faciat. Aggrediatur illustris tua familia nobile hoc opus, eo animo, eaque spe, qua omnes res iustæ suscipi solent, ut sub eius insignibus hæc patria nobilitetur, & eius auspiciis Petrarce dictum verè contingat.

Virtus in barbaricum furorem

Arma capiet, nec longum erit belli certamen.

Nam antiqua uirtus

In Italicis animis nondum extincta iacet.

AGRIPPAE ET ME-

COENATIS ORATIONVM

Argumentum, Cælio S. C.

Autore.

CTAVIVS CAESAR AVGV-
 stus potitus rerum, paceq; per orbem ter-
 rarum parta, consilium de armis ponens
 dis, ac Republ. S. P. Q. R. reddenda,
 cum Agrippa & Mecœnate, duobus intimis amicis,
 cum quibus arcana omnia communicabat, cœpit. At
 prior Agrippa ei principatum dissuasit, & vt Rems
 publ. Romanis redderet suavit. Mecœnas autem con-
 trã, consilium de retinendo principatu dedit: sed ita
 tamen, vt eum optimũ principem, non tyrannum es-
 se vellet. Cæsar vtriusq; consilio audito, vtrunq; tum
 à prudentia, tum ab eloquentia, tum etiam à dicendi
 libertate commendauit: verum Mecœnatis potius,
 siue quòd ita secum statuisset, siue eius oratione per-
 suasus, consilium secutus est, imperiumq; retinuit.
 Et quanquam Agrippa contrarium consilium dedis-
 set, nihilominus tamen sic ei semper fauit, ita illum
 complexus est, ac si ipse eius consilij, quod sequeba-
 tur, autor extitisset. Vt tamen vtriq; satisfaceret,
 vtq; maiore gloria afficeretur, ac principatum suum
 hominum voluntate ac decretis, non vi & armis ter-
 nere videretur: septimo consulatu suo dispositis in
 Senatu Senatoribus iis, qui ad eam rem apti vides-
 rentur, se Reipub. imperium velle reddere simulac-
 uit: atq; id quod voluit, obtinuit: nam partim metu,
 partim amore principatum postularunt, atq; ad Imo

peratoriam maiestatem accipiendam eum coegerunt. Cum igitur altera oratio sit contra Monarchiam, altera pro Monarchia, ex eo harum orationum utilitas elucet. Agrippæ quidem oratio breuior est, sed tamen locum nullum prætermittit, ex quo popularis Reipub. dignitas, & principatus incommoda demonstrari possint. Mecænatis verà amplior, propterea quòd ea penè omnia complectitur, quæ ad optimum principem instituendum requiri posse videantur. Quæ si, qui vocantur Principes hodie, velent attendere atq; exprimere, melius res humanæ haberent. Surget igitur ille Augustus in iudicio, vt & regina Austri, cum hominibus nostris, eos q; condemnabit: quòd is Mecænatis prudens consilium quædierit, cum hi audire vocem filij Dei recusent. Verùm
 his omisissis, duos summos viros de Reipub. contrariis sententiis dicentes audiamus.

AGRIPPÆ AD O.

CTAVIUM CAES. AVGVSTVM

*oratio, contra Monarchiam, ex Dio-**ne Lib. LII. Calio S. C.**interprete.*

E mireris Cæsar, me, qui ab isto tuo principatu tot tantisque bonis affici possem, tibi hunc ipsum dissuadere: qui si tibi quoque utilis & cōmodus futurus esset, ipse eum tibi pariter optarem. Verum quando nulla inter Principes, principumq; amicos similitudo est, quod amici quem cupiunt fructum, à principibus sine invidia & periculo percipiunt: in principes autem ipsorum odia, tum pericula omnia redundant: existimaui, vt in cæteris rebus, sic etiam in hac ipsa, me non meum proprium commodum, sed commune omnium potius respicere debere. Itaq; animo tranquillo, quæ in hoc principatu continentur, omnia consideremus. Ac primum in eam partem conuertamus animum, in quam ratio nos ipsa ducit. Nemo enim est, qui hunc domina-

tum à nobis expetendum esse diceret, nisi fit nobis utilis futurus: alioqui aut rebus secundis elati, & victoriis inflati videbimur, aut multò antè hoc regnū affectasse (quamquam patrem, & nostram erga ipsum pietatem, causati sumus) aut senatum populumque Romanum nobis proposuisse, non ut eos ab insidiatoribus ipsorum vindicarem, sed ut in seruitutē adduceremus: quod quidem utrunq; vituperabile est. Nam quis animaduertens nos aliud clausum in pectore, aliud promptum in lingua habere, non indignaretur? Quis non maiore nos odio nunc prosequeretur, quam si ab initio cupiditatem nostram præ nobis tulissemus, & ad principatum palam aspirassemus? Audere enim per vim aliquid agere, quanuis iniustum videatur, tamen naturæ hominis consentaneum esse creditur: quodd, quisquis se aliqua in re alicui præstare atq; antecellere studet, etiam plura habere, eo cui præstare vult, cupit. Quod si ei prosperè cedit, fortunæ potentiæ fertur acceptum: sin contrarium euenit, fortunæ inconstantia totum ascribitur. Qui autem eiusmodi quippiam per fraudes & dolos machinatur, is primum homo dolosus, & varius, & nequam habetur: quibus vitiis te implicatum esse, etiam si totus orbis imperium consequerere, quæquam vel dicere, vel sentire te nullo modo

CONTRA MONAR. 153

modo velle, mihi ipse persuadeo. Deinde si
 res ei successit, iniustum lucrum fecisse vi-
 detur: sin minus, meritò tibi omnia mala
 accidisse mortales existimabūt. Quæ quan-
 quam ita sint, tamen aliquis vitio nobis ver-
 teret, quòd tamen si initio nihil de principa-
 tu cogitasset, nunc tamen illum optare-
 mus. Longè enim maiore is vituperatione
 dignus est, qui præsentis fortuna vincitur,
 nec se continere, nec moderate fortunæ bo-
 nis uti potest, quàm qui in rebus aduersis
 quempiam afficit iniuria. Homines enim
 sæpenumero calamitatibus, non volunta-
 te, ad peccandum, atq; ad propriam com-
 moditatem persequendam impelluntur: il-
 li verò voluntate ac proposito contra utili-
 tatem incontinentes sunt. Quis verò cogi-
 taret, eos rectè aliis imperaturos, aut in ad-
 uersa fortuna constantes fore, qui nec vlla
 animi simplicitate præditi sunt: nec rectè
 munera, quibus aucti sunt, metiri possunt?
 Nos igitur, qui nihil horum sustinuimus,
 quiq; nihil præter rationem facere cupi-
 mus: sed, quod optimum esse videatur, se-
 quuturi sumus, de hoc ipso consilium capie-
 mus. Liberè tecum agam: neq; enim aliter
 quicquam possem dicere. eum enim te esse
 noui, qui mendaciis & assentatione audien-
 dis minimè capiaris. Iuris æquabilitas, &
 nomen habet sanctissimum, & opera iustis-

sima. An non æquum est, vt qui eiusdem & naturæ & nationis sunt, atq; iisdem & moribus & legibus educati, quiq; communem corporum animorumq; vsum patriæ conferunt, alia etiam communia habeant? Neq; enim decet alterum anteponi alteri, nisi propter virtutē: quod par nascendi conditio, parem quoq; distributionem desiderat: quam si consequitur, gaudet: sin minus, dolorem capit. Ac cum humanum genus à dīs originem habeat, atq; ad eos rediturū sit, sursum spectat, nec semper vni homini subesse vult: nec ferre potest, vt laborum, periculorum, impensarum particeps sit, à præmiis autem & utilitatibus excludatur. Ac tametsi huiusmodi ferre cogatur, eum odit qui vim affert, eumq; quacunq; occasione vlciscitur. Omnes enim homines principatus cupiditate tenentur: idcirco ex parte dominatum patiuntur, nec tamen opprimi se sustinet, atq; ob id etiam iidem ipsi alios opprimere non coguntur: gaudentq; iis honoribus qui ab æqualibus ipsorum eis tribuuntur: pœnas etiam laudant, quæ legibus inferuntur. Hoc igitur rerum statu, bona & mala esse communia arbitantes, cuium neminem lædi volunt, eisq; optima quæq; semper optant. Quod si quis aliqua virtute præditus est, ipsemet eam & libenter ostendit, & alacriter exercet. Si verò in
 alio

alio eam elucere cernit, intrepidè fouet, au-
 gere studet, & magnificè prædicat. Quòd si
 quis improbus sit, eum omnes odere: eius
 verò qui malis premitur, omnes miseren-
 tur, damnum & ignominiam quæ eorum
 causa accipit ciuitas, communia arbitran-
 tur. Hæc popularis status forma est. At in
 tyrannide omnia contraria inueniuntur.
 Sed quid opus est pluribus agere? In sum-
 ma, nemo est qui in se aliquid præclarum
 esse videri velit, quoniam ei omnes ferè do-
 mini eam ob rem inimici sunt: mores prin-
 cipis, legè vitæ suæ omnes faciant: ac quod
 sine periculo superare se posse cogitant, in
 eo elaborant, qua ratione inducti, plerique
 omnes priuatis suis vtilitatibus student: cæ-
 teros omnes odere, eorumq; felicitatem in
 propriis damnis, calamitatem verò in com-
 modis ponunt. Quæ cum ita se habeant,
 cur ad principatum appetendum moueare
 non video: quippe qui præterquam quòd
 populis molestus est, tibi quidè multo mo-
 lestior sit futurus. Nonne vides Urbem, e-
 iusq; res adhuc perturbatas esse? ac difficile
 fore, populum nostrum, tot iam annos in
 libertate versantem dissoluere: neq; minus
 difficile, socios & vestigales nostros, quo-
 rum quidam olim iam suis legibus vtuntur,
 alij à nobis ipsis libertate donati sunt, in ser-
 uitutem redigere: cum præsertim tot circa

nos hostes habeamus? Atque ut ab eo quod
 primum & brevissimum est exordiar, multa
 tibi quacunq; ratione pecunia inuenien-
 da erit: quod præsentēs facultates cum ad
 alias res, tum maxime ad alendos exerci-
 tus satis esse nullo modo possunt. Quæ dif-
 ficultas quanquam in populari statu etiam
 inuenitur, quod nulla respublica sine sum-
 ptu esse possit: tamen in eo statu plerique
 multa libenter conferunt, quod quidem
 maiorum honorum cupiditate faciunt, ex
 eo digna præmia capientes. Quod si viri-
 tum necessaria tributa exiguntur, sibi ipsi in eo
 satis faciunt, feruntque non grauatè, ut qui
 propter propriam utilitatem pendant. In
 principatu autem, omnes æquum existi-
 mant, principem, utpote opibus affluentem,
 sumptum omnem sustinere: eius facultates
 diligenter inquirentes, at non pariter sum-
 ptuum rationes subducentes. Itaque inuitè
 privatim singuli quidquam conferunt: sed
 nec libenter tributis communibus assentiun-
 tur. Nam illud nemo faceret, ne se diuitem
 esse proderet: nec etiam principi vtile esset,
 si faceret: quod statim is, propter opinio-
 nem, quam obtineret popularis, superbia
 elatus, nouas res agitare studeret: alterum
 verò, nimirum in commune conferre tri-
 buta, multis graue & molestum est: præser-
 tim cum illi detrimentum, alij emolumen-
 tum

tum capiant. In statu enim populari, qui tributum pēdunt, magna ex parte militiæ nauant operam : ex qua rursus eadem pecunia quodam modo in eorum redit manus. At in vnus principatu, plerunque alij sunt qui terram colunt, qui nauigant, qui Remp. gerunt, à quibus magna pecuniæ pars extorquetur: alij verò qui bella gerunt, & præmia accipiunt. Hoc igitur vnum ex iis est, quæ tibi negocium facessent. Alterum est, quod exponam. Qui scelus concipit, eum puniri oportet: bona enim hominum pars castigari nec obiurgatione, nec exemplis possunt: sed omnino aut ignominia, aut exilio, aut morte multandi sunt, quæ in tanto imperio tantaq; hominum multitudine, ac præsertim in Reip. mutatione solent accidere. Hi verò fontes, si eos aliis iudiciis tradideris, absoluentur: maxime si ex iis fuerint, qui tibi infensi esse credantur: tunc enim iudices se potētes esse putant, si quando contra principis sententiam iudicent: si qui verò condemnabuntur, tuo impulsu eam calamitatem sustinere videbuntur. Sin ipse iudex eris, te in æquales tuos multos animaduertere necesse erit. Quæ res ab hominis felicitate aliena est: videbereq; prorsus à nonnullis ira potius quam æquitate pœnas exigere. Qui nanq; vim possunt asferre, à nemine æqua iudicia facere putan-

tur: existimât enim omnes, eos imaginem atq; vmbra[m] tantum Reipub. præ se ferre, ac legitimorum prætextu iudiciorum suas explere libidines. Hæc igitur in vnius dominatu accidunt. In populari autem administratione, si quis aliquod scelus priuatim concepisse arguitur is etiam ad priuato's iudices causam dicit. Sin publicè peccauit, etiam ex similibus ei iudices, quos tulit fors, proponuntur: quo fit, vt quicquid accidit, facilius feratur: quòd homines iudicis nec potentia nec gratia coactum quicquam se sustinere arbitrentur. Deinde præter eos qui alteri iniuriam faciunt pleriq; aut genere, aut opibus, aut alia quauis re elati, quâuis in alios improbi non sint, tamen vnius potētiae aduersantur, Nemo autem qui huiusmodi homines crescere sinit, tutus potest viuere: nec si eos coercere velit, id iure potest. Quonam igitur pacto huiusmodi hominibus vtere? quomodo illos tractabis? Nam si stirpem illorum delebis, si opes minueris, eorumq; altitudinem depresseris, nullam gratiam apud tuos tibi conciliaris. Nam qui amari possis, cum nemini nec bene nasci, nec iure diuitias acquirere, nec fortem fieri, nec magnanimum, nec sapientem liceat? Quòd si hæc crescere siueris, post haud facillè eis vti poteris. Si namq; solus & Rempub. & quæ ad bellum pertinent admi-

CONTRA MONAR. 159

administrare posses, nec vlllo collega aut adiutore vlla in re opus haberes, alia esset ratio. Nunc autem omnino tibi multis sociis in eis administrandis opus est, in tanta praesertim mundi portione: parq; omnino est, vt illi ipsi fortes & sapientes sint. Itaque si in horum manus exercitus & imperia tradideris, an non te cum Rep. in extremum periculum conieceris? fieri enim non potest, vt insignis aliquis & magnus vir sit, quin idem excellat audacia: nec infima seruilq; conditione quisquam serè magnanimus esse potest. Vbi autem quis audere coepit, illico in eo libertatis cupiditas odiumq; principatus innascitur. Si verò his nihil credideris, maluerisque vulgaribus vti hominibus, statim in aliorum odium incurres, quòd eis fidere nullo modo videare. Præterea hoc pacto in rebus maximis citò offenderes. Quid enim rectè homo imperitus atque abiectæ fortunæ faceret? à quo hoste non contemneretur? Quis sociorum ei parere vellet? Quis miles tali homini subesse non indignaretur? Sed nihil opus mihi omnia mala enumerare, cum tibi notissima sint, quæ ex eo solent euenire. Illum tantum necessariò dicam: si huiusmodi homo nihil rectè gereret, tibi id maius quàm hostibus afferret detrimentum: sin quod opus est faceret, superbia, propter ignorantiam

suam inflatus, post tibi terrorem incuteret.
 In populari autē Rep. nihil tale inuenitur:
 sed quo ditiores & fortiores sunt, eo sunt
 honoris appetentiores: idcirco augent ciui-
 tatem, atq; cū in eos ipsos, tum in ciuita-
 tem vtilitas cum lætitia redundat: nisi quis
 ad tyrannidem spectat: tunc enim seuerè in
 eum animaduertitur. Hæc autem ita se ha-
 bere, ac multorum administrationē vnus
 potentiæ anteponendam esse, Græciæ de-
 monstratur exemplis. Nam dum vnus nu-
 tu omnia gerebatur, nunquam magnas res
 gesserunt: postea verò quā in illam alte-
 ram popularem potestatem deuenierunt, cla-
 rissimi euaserunt: Idem quoq; aliorum e-
 xemplis demonstrari potest: quorum qui-
 dam sub tyrannis degentes, semper serui-
 unt, semperq; suis dominis insidiatur. Qui-
 dam verò annuos, aut paulò diuturniores
 magistratus habentes, in libertate legibus
 vtentes propriis, perseuerant. Sed quid ex-
 ternis exemplis vtor, cum domesticis abū-
 demus? Nos enim Romani, cum priore do-
 minatu fracti essemus, postquam multa a-
 spera sustinuissemus, in libertatis desiderii
 venimus: quam vbi fuimus consecuti, ad
 hanc magnitudinem nullis aliis quā Rei-
 pub. freti bonis, progressi sumus. Senatus
 enim primū censebat, post populus iube-
 bat: exercitus præstò erat, gloriæ cupidi
 Impe-

CONTRA MONAR. 161

Imperatores: quarum rerum nulla in vnus
 dominatu similis reperietur. Has quidem
 ob causas tãtopere maiores nostri odere, vt
 eum dominatum execrabilem & detestan-
 dum esse sanxerint. Atq; vt hæc missa facia-
 mus, si de his quæ ad te pertinent, loqui vo-
 lumus, qui tot tantisque rebus dies ac no-
 ctes gubernandis durare: quòd si etiã bona
 valetudine non fueris, qui satis esse poteris?
 quo autẽ hominis naturæ consentaneo bo-
 no frui? His autem priuatus bonis, quonã
 pacto beatus eris? & quãnam re oblectari
 possis? quãdo verò sine magna molestia fu-
 turus? Qui enim tam amplum habet impe-
 rium, cum multarũ rerum curam metum-
 que habere, paucissima verò quæ oblectet
 sentire necesse est: semperq; omni in loco
 molestissimas res videre & audire, facere
 & pati. Quas ob res quosdã Græcos & Bar-
 baros, sibi oblatos principatus respuisse ar-
 bitror. Hæc igitur prospiciẽs, delibera prius
 quam ingrediare. Nam vituperabile est, se-
 mel ingressum pedem referre: imò fieri non
 potest, vt qui semel in eo immersus est, e-
 mergat. Vide ne te fallat amplitudo potesta-
 tis, possessionum copia, multitudo stipato-
 rum, seruorum turba. Qui enim multũ pos-
 sunt, multum quoq; habent negocij: & qui
 multa possidẽt, multum sumptum faciant
 necesse est. Stipatorũ verò caterua, propter

insidiatorum multitudinem reperta fuit: as-
 sentatores citius homini exitij causa erunt,
 quàm salutis. Hasce igitur ob res, nemo qui
 quidem sapiat, fieri Princeps cupiat. Quòd
 si quis imperium expetendum putet, quòd
 in eo opes sint, quòd quosdam seruare pos-
 sit, multaq; bona facere, etiam mala, si ei vi-
 deatur: hic in magno errore versatur. nam
 improbū esse, aliis nocere, quàm sit diis ho-
 minibusq; inuisum, quamq; periculosum,
 nihil attinet dicere, quòd nec tu talis es: nec
 vt talia posses, eligeres principatū. Nec mi-
 hi nunc propositum est dicere, quāta mala
 is faceret, qui non iustè vellet dominari: sed
 potius, quæ facienda & patiēda sunt etiam,
 eis qui rectè potestate vterentur. Ad id autē
 quod dicitur, posse in eo magna mortalib.
 bona conferri: fateor hoc esse desiderabile.
 Sed cum in priuato homine est, tū honesta,
 laudabilis, gloriosa & secura res est: at in v-
 nius dominatu ea res non est par aliis, quæ
 in ea sunt, malis, adeò vt propter id ea mala
 eligantur, cum præsertim eius beneficentiæ
 fructus in alios, malorū verò dolor in eum
 redundaturus sit. Non est præterea ea res
 tam facilis, quàm alij putāt: quòd vnus om-
 nibus egentib. explendis satis esse non pos-
 sit. qui enim se dignos ducunt, qui ab eo be-
 neficium accipiant, ij ferè omnes mortales
 sunt, etiam si nullum ab eo beneficium pro-
 meriti

meriti fuerint: omnes etenim homines ita-
tura sibi placent, voluntq; ab eo qui potest,
beneficium accipere. Verum quæ dari pos-
sunt, honores videlicet, ac dignitates, atque
interdum etiam pecuniæ, paucissima sunt,
si cum tâta hominum multitudine compa-
rentur. Quod cum ita sit, plus odij ab iis qui
cupita consequi non possent, consequere-
tur, quàm beneuolentiæ ab eis qui ea obti-
nerent. Hi enim quasi debita accipiant, se
haud sanè magnâ gratiam ei qui beneficiû
dedit debere arbitrantur: quasi nihil præter
spem suâ inuenerint. Præterea tardi ad gra-
tias agendas sunt, ne ob id beneficiis acce-
ptis indigni videantur. Qui verò quod cu-
piebant consequi non potuerunt, molestiâ
duabus de causis accipiunt. Primum, quòd se
priuari putant re propria & sua: (omnes e-
nim suum esse, quod cupiunt existimant:)
deinde quòd si patienter repulsam ferunt,
se ipsi eo beneficio indignos esse videntur
deputare: quod qui iustè huiusmodi res di-
stribuit, cuiusque merita diligenter videtur
expendisse: & alios honorare, alios conte-
mnerè: idcirco ob eius iudicium aliis super-
bia, aliis dolor, vel ex ipsorû conscientia ac-
crescit. Quod si quis hoc metuens, sine de-
lectu & modo ea vellet distribuere, erraret
omnino: quoniam improbi præter meritû
honoribus affecti, deteriores fierent, se aut

laudari quasi boni essent, aut deliniri, quasi formidabiles, arbitrati: boni verò nihilo plus quàm illi accipientes, sed se illis equari cernentes, magis dolerèt ob eam æquationem, quàm gauderèt, quòd aliquod beneficium essent consecuti. Quamobrem rerum meliorum vsum relinquerèt, ac sese potius deterioribus applicarèt: quo fieret, vt ex honoribus qui eos cõferrent, aliquem fructũ non perciperent: & qui acciperèt, deteriores efficerentur. Itaq; quod plerisq; in principatu placeret, id factu esset difficillimum. Hæc igitur atq; alia, quæ paulo antè commemoravi tecum reputans, dum licet, sapito: ac populo arma, nationes, magistratus, pecuniamq; restituito: quod quidem si nũc volens atq; vltro feceris, omnes mortales gloria superabis, erisq; tutissimus: sin dum vis aliqua tibi afferatur expectaueris, forsitan vnã cum ignominia aliquid mali sustinebis. Exempla sumere potes à Mario & Sylla, & Metello, & Pompeio, qui initio rerum potiti, regnare noluerunt: ex quo nihil mali sustinuerunt. At Cinna, & Strabo, & alter Marius & Sertorius, & ipse Pompeius, post regnandi cupiditate incensi, malè perierunt. Difficile enim est, hanc ciuitatem, quæ tot annos libera fuit, quæq; tot mortalibus imperitauit, nunc alicui subesse velle. Camillum maiores nostri, quòd albis equis
in

CONTRA MONAR. 165

in triumpho vsus esset, relegarunt. Scipionem cum multum creuisse viderent, euertunt. Patrem tuum propter affectati regni quandam suspicionem, quam miserè multauerint, recordare. Atqui nulli vnquã his viris præstantiores fuerunt. Haud tamen suadeo, ita simpliciter imperium deponas: sed vt prius omnibus populi vtilitatibus prospicias: decretis que ac legibus, Syllæ exemplo quod opportunum videbitur, constituas. Nam tametsi post illud rēpus pleræq; abrogatæ fuerunt, maior tamen earum pars, eaq; melior adhuc viget. nec mihi dicas, iterum seditiones orituras, ne tibi respondeã, multo citius tyrannide pressos res nouas molituros. Quod si omnia quæ quamq; rem sequi solent, reputare voluerimus, sine vlla ratione plus metuemus discordias, quæ ex populari rep. existunt, quam quæ ex vnius dominatu solent euenire: de quarum magnitudine nihil dicere tentavi, ne rem perse tam aperte vituperabilem, videar vituperare velle. Sed eam talem esse, illud vnum satis arguit, quod ea est eius natura, vt vel bonos viros in improbos conuertat.

FINIS.

In fine huius orationis, aut nihil, aut parum deesse videtur: in sequenti, principium omnino desideratur.

MECOENATIS ORA-

TIO PRO MONARCHIA, AD

*Cæs. Augustum, ex Dionis**Lib. LII. Cælo S. C.**interprete.*

Sitibi, Auguste Cæsar, patria chara est, pro qua tot bella gessisti, & pro qua vitam impendere non dubitares: eam componere, atq; in meliorem formam reuocare stude. Libertas enim illa loquendi, faciendique quod quisque velit, si eam tu in viris sapientibus cogites, ex ea in reliquos omnes redundat utilitas: sin in stultis, calamitas ad omnes permanat. Itaq; qui talibus hâc potestatem facit, gladium puero & furioso tradit: qui verò bonis & sapientibus, præter alia bona etiam illud cõsequitur, vt improbos vel iniustos conseruet. Quamobrem æquum & iustum arbitror, vt non nominum magnificentiam spectes, sed quod ex illis euenire solet peruicax, populi refrenes audaciam, & gubernacula Reipub. ipse cum aliis optimatib. tractes: vt qui sapientissimi sunt, consilium dent: qui rei militaris scientiam habent, ordines ducant: qui verò robustissimi & egentissimi, pugnent, & stipendia capiant. Nam si ita fiat, quisq; suum munus alacriter

eriter obibit : hacq; mutua utilitate fiet, vt nemo egestatem sentiat: atque hac ratione verum populi principatum securamque libertatem obtinebunt. Illa nanq; imperitæ multitudinis libertas, durissima fortium virorū seruitus est, atq; vtrifq; affert exitium: hæc autem, de qua loquor, quæ in honoribus semper virtutem anteponebat, quæ cuique distribuit pro dignitate cuiusque, eos omnes pariter qui ea vtuntur, beatos facit. Ne credas me tibi suadere velle, vt hunc populum, huncq; Senatū seruitute premas (hoc enim nunquam aut ego dicere, aut tu posses facere) sed hæc cum tibi tū Reipub. vtilia forent, vt scilicet cum viris præstantibus quæ agenda sunt (multitudine contradicere aut aduersari non audente) ordinares: vt bella nostris consiliis disponeres: vt cæteri parerent: vt magistratuum creandorum potestas penes nos esset: vt de præmiis & pœnis nos statueremus: quo protinus lex esset, quicquid tibi ac tuis æqualibus placeret: vt bella clam atq; in tempore susciperentur: vt qui aliquod munus gerere deberent, hi nō sortitione, aut ambitione, sed virtutis habita ratione legerentur: vt sine inuidia bonis honos haberetur, & improbi sine seditione plecterentur. Hoc enim pacto negotia optimè disponi possent, si nec ad populum referrentur, nec apertè tracta-

rentur, nec cohortationibus committerentur, nec ambitione periclitarentur. Ita bonis præsentibus sine vlla molestia frui possemus, neq; bella periculosa, neque seditio- nes iniustas faceremus: quæ omnia in populari Rep. sunt: quòd potentiores principatum appetentes tenuiores conducant, omniaq; confundant. quorum multa huiusmodi apud nos factitata sunt: nec vlla præterea ratione his mederi possumus. Atque huius rei argumentum est, quòd iam dudum decertamus, atq; inter nos dissidemus. Huius autem rei causa est, multitudo hominum, negotiorum magnitudo. Illi enim cum multi ac inter se diuersi natura, & sanguine sint, studiis quoq; & desiderijs varijs feruntur: quæ iam eò processere, vt difficillimè regi queant. Hæc autem in hunc modum se habere, ex iis quæ facta sunt, demonstratur. Nam dum pauci fuimus, nec dum magnopere supra finitimos nostros creueramus, Remp. præclarè gerebamus, ac totam ferè Italiam subieceramus. Postea verò quàm extra eà profecti, in multa continentis & insularum loca transiuimus, totumq; mare, totamq; terram nomine & potentia nostra impleuimus, nullis bonis frui potuimus: sed domi primùm & intra muros dissidere cœpimus, post etiã hunc morbum in exercitus transtulimus. Quibus de
causis

causis ciuitas nostra instar nauis variis gen-
 tibus oneratae, magnaq; tempestate diu si-
 ne gubernatore agitatae nunc fluctibus fer-
 tur modò hac modò illac inclinans, vt quæ
 nullo clauo gubernatur. Ne igitur illam in
 hac tempestate contempseris (quàm enim
 onerata sit, vides) nec vt frangatur permit-
 te: putris enim est, nec diu superstes esse po-
 terit. Sed quando dij eius miserti, te illi iu-
 dicem & principem præfecerunt, ne desere
 patriam: vt quæ nunc aliquantum respirat,
 in posterum etiam per te segura persistat.
 Meum hoc cõsiliu, quo tibi principatum
 capeßendũ esse suadeo, bonum esse te mul-
 to antè cognouisse existimo. Quod cum i-
 ta sit, capesse: siue vt melius dicam, ne dese-
 re hunc principatum. Etenim non de ali-
 qua re capienda nunc deliberamus, sed po-
 tius de non amittenda: ac vt ne iterum in
 periculum incidamus. Nam quis tibi vn-
 quam ignoscet, si Remp. in populi aut alte-
 rius, vt antè fuit, reliqueris manu? cum mul-
 ti à te vexati fuerint, qui omnes fermè prin-
 cipatus cupidi sunt: quorum nemo erit, qui
 non propter ea quæ abs te facta sunt, vlcisci
 velit, quiq; te aduersarium è medio tollere
 non studeat. Exemplo tibi Pompeius esse
 potest, qui amissa potestate, spretus & pro-
 ditus fuit: & ob id cum recuperare eam nõ
 posset, interemptus est: & Cæsar pater tuus,

hoc ipsum facere cū vellet, cæsus fuit. Quintus & Marius & Sylla, eandem, nisi antè fuissent mortui, calamitatē sustinuisissent. Quamquam sunt qui dicant, Syllam hoc ipsum veritum anteuertisse, sibi que manus attulisse. Ipso autem viuo, multa eius decreta iam dissolui cœperant. Itaque multos Sertorios, Brutos & Calsios te inuenturum puta. Hæc igitur cum videas, ac per te reliqua omnia repute: ne te vnà cum patria velis prodere, ne callidè dominatum appetere videare. Nam primùm etiam si quis hoc de te suspicaretur, huiusmodi desiderium à natura humana alienum non est: honestaque sunt pro huiusmodi re pericula. Præterea quis, quæ te in hæc negocia adduxit, necessitatē non agnoscit? in qua si qua culpa est, meritò iis atcribi potest, qui patrem tuum necauerunt. quem nisi tam iniuste & miserabiliter trucidassent, tu nec arma sumpsisisses, nec legiones congregassesses, nec cum Lepido & Antonio consensisses, nec eos ipsos vltus esses. Ac nemo est, qui hæc iure & rectè facta esse non agnoscat. Quòd si qua in re error commissus est, nos eum corrigere possumus. Quamobrem cum nostra, tum verò ciuitatis causa fortunam quæ tibi principatum dedit, sequamur, eiq; gratias agamus. Illa enim non modò domesticis nos malis expleuit, verùm præterea huius Reip. constitutionem

tutionē in tuo constituit arbitrio: vt te eam, vt par est, gubernante, omnes mortales agnoscant præterita facta: & malè ab improbis hominib. administratam fuisse, te verò bonum virum esse. Neq; te terruerit imperij magnitudo. nam quanto maius est, tantò maiora in eo sunt ad id conseruandum bona. Multo enim facilius est, rem quampiam conseruare, quàm acquirere: quòd in aquirendis bonis labores & pericula sunt adeunda, at in præsentibus cõseruandis vel exigua cura abundè est. Nec etiam timueris, quin securè in eo victurus sis, bonisque humanis omnibus vsurus, præsertim si omnia voles, vt tibi iam dicam, constituere. Quod si hac de re paulò copiosius verba fecero, tibi lōgus videri non debebo. Id enim non dilatandæ orationis causa faciam, sed vt perspicuè intelligas, facile esse viro sapienti, rectè & sine pericùlo imperare. Primum igitur omnium opus esse censeo, eos qui in Senatu sunt, inquiras atq; discernas. Quidam enim indigni lecti in eum sunt. Hi autem in quibus aliqua virtus elucet, erunt retinendi, reliqui dimittendi. Nemo autem bonus propter egestatem senatu mouendus: sed potius ei danda pecunia est, aliq; necessaria suppeditanda. In locum eorum qui moti fuerunt, generosiores, meliores & ditiores introducendi: legendique non

modò ex Italiae locis, verumetiam sociorũ
 & stipendiariorum. Hoc enim pacto mul-
 tos adiutores habebis, & fortibus viris eris
 munitus, qui in singulis erunt nationibus.
 Itaq; illæ nullam nouitatem illustrem faci-
 ent; qui verò in eis primarij erunt, te, quasi
 tecum imperij participes, amabunt. Id ip-
 sum etiam in equitibus faciendum est, quòd
 qui sanguine secundi quocũq; in loco sunt,
 itemq; virtute & opib. ij in ordinem eque-
 stem adlegendi: tot, quot tibi videbitur,
 introductis, nulla numeri ipsorum habita-
 ratione. nam quo plures fortes viri tecum
 erunt, eo facilius omnia administrabis: quo
 pacto tributariis persuadebis, te eis non
 quasi seruis, aut inferioribus nobis vti: sed
 tecum ipsis, vt alia bona, sic etiam principa-
 tum communicare, vt eum ipsi tanquam
 communem conseruent. Atq; ego hoc con-
 silium tanti facio, vt te hortor, cum eis om-
 nibus communices Rempub. vt quoniam
 ipsi non æqualiter eius sunt participes, bo-
 nam pòst partem capiant, tanquã in eadem
 nostra ciuitate habitent: hanc nostram ve-
 rè urbem & ciuitatem esse existimãtes, suas
 verò villas & agros esse. Sed de hisce rebus
 deinceps accuratius, quid agendum sit, de-
 liberabimus, ne eis omnia simul conceda-
 mus. In equestrem autem ordinem xviii.
 annos natos adolescentes legito, quòd in
 hac

hac ætate multum animi alacritas, bonaq; corporis habitudo sese proferat: in Senatū verò, annos quinq; & viginti. Nam qui non vituperandum & periculosum est, vt nos qui ante hanc ætatem rerum domesticarū curam nulli committendam esse ducimus, Respublicas iuniorib. committamus? Quæstores, Ædiles, Tribuni xxx. annorū, Prætores creantor. Hos enim magistratus patriæ consuetudinis tantū memoria, atq; etiam ne totam Reip. formam commutasse videare, vnā cum Consulatu à te confirmandos cēleo. Hos autem penes te solū eligendi potestas esto: non penes multitudinem & populum, quòd discordes inter se essent, nec in Senatus arbitrio: discreparent enim sententiis: nolo tamen veterem illam horum magistratuum potestatem retineri, ne rursus in easdem contentiones incidamus: sed volo te dignitatem solū conseruare, tantumq; de potestate detrahere, vt tamen nihil de honore diminuas, ne qui nouis rebus student, quicquam moliri queāt. Quod quidem effeceris, si præter reliquas cautiones, eos in Urbem reduxeris, & magistratus tempore arma eis ademeris: idq; non statim, sed temporis progressu, quantum cuiq; satis esse videatur. Hoc enim pacto, nec etiam vlli exercitibus præfecti, nominis sui altitudine elati, noui quicquam

molientur. Itaq; in vita priuata aliquandiu
 commorati, mitescēt: qui verò ad eam per-
 tinebunt, conciones habento: omnesq; iu-
 dicandi, magistratus popularis tēpore cau-
 sas, præter capitales, potestas esto. Volo e-
 nim te iudices partim ex senatoribus, par-
 tim ex equitibus legere: sed omnium sum-
 ma sita in illis sit. Præfectus Urbis ex præ-
 stantissimis creetur, atque ex illis qui, quæ
 ad Rempublicam pertinent, omnia tracta-
 uerit. Id autem non vt is præfectus sit, dum
 Magistri equitum extra Urbem sunt: sed vt
 partim reliqua omnia urbana curet: partim
 causas ad alios magistratus reiectas, vt antè
 dixi, sine appellatione cognoscat. Iudicet
 etiam in Vrbe causas capitales, præter quo-
 rundam, de quibus dicam, & extra Urbem,
 vsque ad septingenta & quinquaginta sta-
 dia. Alius quoq; eiusdem conditionis ho-
 minum legatur, cuius munus sit de stirpe,
 opibus & moribus senatorum atq; equitū
 inquirere & inuestigare: isque eos errores
 corrigat, qui legibus non vindicantur, qui
 multorum magnorumque causa malorum
 essent, si contemnerentur. In rebus autem
 grauioribus te cōsulat. Hoc autem munus
 senatori, ac potius optimo cuique, secun-
 dum Urbis præfectum, quàm ex equestri
 ordine cuiquam, demandetur: isque à tua
 censura appelletur. Te enim omnino Cen-
 sorio

forio muneri præfectum esse, necessarium est: ex quo is Subcésor nominetur. Sint verò duo, qui per totam vitá hosce magistratus gerát, nisi fortè eorum alter deterior fieret: aut morbo, aut senio deficeret. Et quam hi magistratus diuturni sunt, tamen nullum ex eo incómodum sequetur: cum præsertim alter inermis sit, alter paucis militibus stipatus: cumq; bona temporis parte in oculis tuis versaturi sunt. Præterea in quenquam insurgere non auderent, suam debilitatem, aliorum verò quorundam potentiam agnoscentes. His porrò certum stipedium, cum propter ipsorum ocium, tum propter horum dignitaté, assignari debet. Hoc meum cõsiliu est. Sed Prætores, antequam præturam capiant, magistratum aliquam inter vectigales populos, quos dicam, tenuisse oportet. Primò atque iterum sint Proprætores: deinde Consules, si se bene gesserint, creentur: pòst ad maiores dignitates admoueantur. Ita enim res constituas, consulo. Italiam omnem, quæ ab Urbe ultra septingenta quinquaginta stadia distat, omnesque reliquas partes, quæ in insulis & continenti sunt, quæ quidem nobiscum consentiunt, in gentes & nationes distribuito, eas præsertim in ciuitates, quæ ab vno idoneo viro gubernari possunt: ibique milites aliquot constituito. præfectos

item in singulis locis. Vnum mitto ex iis qui Consules fuerint: duosque qui præturam gesserint: vnum, qui paulo antè ex Vrbe sit egressus, cui cura priuatarum rerum apparatusque necessarium incumbat: alter ex iis qui hoc gesserint munus, cui res vrbanæ curæ erunt: idemque militum præfectus esto, præterquam in publicis & capitalibus causis. Id enim præfecti consularis tantum est munus. In his Centuriones quoque priuatosque viros, qui primarij apud vnūquenque eorum erunt, excipio: huiusmodi enim viros vllius alterius iudicio subesse non patiè: ne eos ita timeant, vt quicquam vnquam contra te faciant. Quod autem dixi, oportere te militibus præficere vnum ex iis qui Prætores fuerint, eius generis est, vt si pauci milites in præsidiis externis, siue in aliqua vrbiū fuerint, rectè id fiat: sin verò duo ciuitatis, exercitus in vna eademque gente, ad hybernandum collocati fuerint, quoniam sic plusquam duos vni duci committeres, tibi non suaderem, vt duos illos Prætorios viros, singulis exercitibus separatim præficeres: similiter etiam ciuilibus & priuatis rebus sed consularis Dux, & hæc quæ ad causas, quæ de comitijs agentur, & quæ ad ipsum à suis prætoribus venient, cognoscet. Mirari verò te nolim Cæsar, quod te ad Italiã, in eas partes diuidendam hortor:

hortor: quoniam cum ampla & frequens
viris fit, fieri non potest ut ab urbanis magi-
stratibus recte gubernetur. Praefectum nam
que urbis in Urbe semper esse oportet: alijs
que magistratibus, quae facienda sunt, im-
perare. Omnibus vero ijs qui magistratus
extra Urbem gerent, certa stipendia, maio-
ribus ampliora, tenuiora interioribus, &
mediocrib. mediocria constituuntur. Fieri
enim nullo modo potest, ut in aliena regio-
ne quis suis sustentetur facultatibus, sum-
tumque incertum faciat, & sine modo. In lya-
quisque provincia non minus triennio ma-
neto: nisi quid forte iniuste fecerint: nec
plus quinquennio, tum quod annui & bre-
uis temporis, ubi aliquis quae agenda sunt,
didicerit, prius eum dimittant, quam quod
didicit demonstrare possit: tum quod diu-
turniores magistratus, plerisque elatiore ef-
ficiunt, eosque ad res novas agitandas indu-
cunt. Itaque minime censeo, magistratus vni
alios atque alios esse continuandos: nihil e-
nim interest, retineat quis in vna natione,
an in pluribus alium ex alio, diutius quam
par est, magistratum. Meliores autem sunt
temporis intermissione, dumque domum re-
deunt, & vitam priuata agunt. Igitur a se-
natoribus haec in hunc modum administra-
da esse censeo. Equitum vero duo praestari

tissimi, ad tui corporis custodiam primi
 deliguntor: vni enim eam committere, pe-
 riculosum: pluribus confusione non vaca-
 ret. Duo igitur huic muneri præficiuntor:
 vt si alter malè quid sentiret, viris qui te cu-
 stodiant, non careas. Hi verò duo ex ijs de-
 liguntor, qui diu militiã exercuerint: qui-
 que alijs multis muneribus præfuerint. Hi
 stipulatorib⁹ tuis, cohortiq; prætorix, cæte-
 risq; qui in Italia sunt militibus imperato-
 risq; capitis condemnare fontes ius esto,
 præter Centuriones, aliosq; qui magistra-
 tibus assignati sunt, modò Senatorij ordi-
 nis non sunt. Hi enim ab illis ipsis iudican-
 di sunt, vt eis vti quocunq; possint tempo-
 re: vt penes quos eos pœnis & præmijs af-
 ficiendi potestas sit. Reliquis verò omni-
 bus qui in Italia sũt militibus, illi duo præ-
 funto: aliosq; præfectos sibi obsequentes
 habento. Præterea Cæsarianos, qui in tua
 familia sunt, liberosque & cæteros qui a-
 licuius existimationis sunt, moderanto,
 quoniã hæc ab eis cõmodè apteq; admini-
 strari possunt. nã si plura quàm ferre queãt,
 eis cõmitteretur, necessaria munera obire,
 aut omnibus eis rebus intèti esse possent.
 Horũ aut munus eis perpetuũ esto, vt præ-
 fecti Urbis & subcësoris. Alius præterea præ-
 fect⁹ vigilũ legat, iteq; præfect⁹ annonæ, ali-
 arum.

arumq; rerum, quæ in Equitû foro venalia sunt: qui quidem viri, primi post eos sint, eoq; munere ad certû fungantur tempus, vt qui ex ordine senatorio lecti sût. Aerarij populi atq; Imperij tam Romæ, quàm alibi in Italia curam equites habent. Hi verò alijq; eiusdê ordinis viri, qui publicum gerunt munus, cæteri q; alij maius pro ipsorû dignitate, aut negotiorum magnitudine, stipendiû capiunt: idq; duabus de causis. Primùm, quòd fieri nō possit, vt hi qui Senatorib. tenuiores sunt, etiam Romæ suis facultatibus viuant: deinde, quòd fieri etiã non possit, vt ijdê homines & facultatib. suis & publicis pecunijs præsent. Vtile præterea est, vt omnia quæ ad imperiû spectât, à multis administrêtur, multiq; ex eo vtilitatem capiant, expertiq; in rebus gerendis fiât. Hac etenim ratione & populi subiecti ex cõmunibus bonis varios & diuersos fructus percipientes, obsequentiores erunt: & tu omnibus in rebus necessarijs semper quàm plurimis optimis viris vteris. In Vrbe autem, pro cuiusque exactiõis modo: extra verò Urbem, in singulis nationibus satis erit vnus ex equitibus, aut tuis libertis, qui tot habeat milites, quot necessitas poscet. Huiusmodi enim homines erunt adiungendi, vt & tui serui aliquo virtutis

præmio afficiantur: & tibi non desint, per
 quos verum possis cognoscere, si quid vel
 contra eorum voluntatem committatur.
 Quisquis igitur ex ordine equestri in mul-
 tis negocijs exercitatus, vir magnanimus
 fiet, adeò vt Senator esse possit: huic ætas
 impedimento esse non debet, quomi-
 nus in Senatum ascribatur. volo enim ex
 his etiam eligi, quamuis eorum aliqui in ci-
 uilibus copijs ordines duxerint: præter eos
 qui alicui muneri destinati sunt, vt qui va-
 sa aliãue onera portant. horum enim ali-
 quem turpe foret in Senatum ascribi. Nihil
 etiam obstat, quominus in Senatum eligã-
 tur ex illis qui ab initio Centuriones fue-
 rint. hæc de Equitibus & cõsularib. censeo.
 Ac præterea etiam illud, vt dum pueri sunt,
 ad scholas eant: vbi autem ad firmiorem
 ætatem peruenerint, equitare, armaq; tra-
 ctare discant, à magistris in hoc publico sti-
 pendio conductis. Hoc enim pacto à tene-
 ris edocti & exercitati in his omnibus quæ
 in virili ætate agenda sunt, post tibi erunt
 ad omnia munera vtiliores. Optimũ nãq;
 principem, non modò ipsum ea facere
 quæ decent, oportet: verum etiam vt alij o-
 mnes probi & fortes fiant, prouidere. Hoc
 autem consequere, si quæ volêt, facere eos
 permiseris. Deinde in eos qui deliquerint
 animad-

animaduertes: si modò priusquam delinquant, eos ad ea institueris, quæ si fecerint, tum tibi tum sibi vtilis esse possint. Illud autem in primis cauendum erit, ne eis vllam occasionem præbeas, vt aut diuitijs, aut nobilitate, aut alia quauis re virtuti affini freti, mollitiei se atque inertiaë dedant. Pleriq; enim inuidiam metuentes, ob huiusmodi præsertim opera, multa se indigna committunt, tanquam per ea tutiores futuri sint, ob eamq; causam misericordiam inuenturi: quasi iniurijs idcirco afficiantur, quòd eis rectè viuere non liceat. Sed eorum princeps, qui ex eo detrimentum caput, simulq; quòd viris probis priuetur, ex ea culpa ignominia afficitur. Tu igitur hoc haud paruifacies nec dubitabis, hominem his moribus ideo reb. nouis studere nõ aucturum: quin potius contrà omnes imperiti & vitiosi tibi suspecti esse debent. huiusmodi enim homines facilè ad magnas res agitandas inducuntur: primùm in seipsos, deinde in alios. Illi autem qui liberaliter educati atq; instituti sunt, ad iniuriam cuiuspiam faciendam haud impelluntur: ac præsertim ei, qui eius educationis atq; institutionis curam habuit. Quòd si quis etiam improbus ingratusq; fieret, ei nihil committes, quam obrem aliquod scelus patrare

possit. Qui si quid noui tētarit, is vt redarguatur & puniatur efficies: qua in re nulli⁹ reprehensionem formidabis, si meum consilium sequēre. quoniam in facinorosum animaduertēs, non errabis: vt nec medicus, cum igni & ferro sanat ægrotum: sed illum omnes culpabunt, qui educationis atq; institutionis eiusdem cum alijs factus participes, vitę tuę insidiatus sit. hæc igitur cum Senatoribus & equitibus erūt agēda. Præsidia præterea in singulis nationibus habēda erūt maiora minorāue pro necessitate: quæ præsidia tum ex ciuibus tum ex vestigalibus populis, tū ex socijs eligātur. Hos sēper in armis esse oportet, sēperq; in militariib. rebus exerceri. Domicilia in locis oportunitis habeāt, atq; ad certū ac definitū tēpus stipēdia faciāt: ita vt aliqua pars etatis ante senectutē vacationi relinquat. quæ præsidia nisi habuerim⁹, cū tā longē à nostri imperij terminis semoti simus, cumq; in omni parte hostes finitimos habeam⁹, eis vti opportunē nō poterim⁹. Quod si eis omnibus q̄ in p̄fecta etate sūt, exercere arma pmiserimus, semper propter hos dissensiones bellaq; ciuila consequentur. Sin etiam omnino rem militarē interdixerim⁹, cum auxiliū ab eis petem⁹, nostro cum periculo milite tyrone & inexercitato vtemur.

Hanc

Hanc ob causam alios inermes & sine munitionibus viuere volumus, robustissimos autem eligi & exerceri. hi enim melius pugnabunt, si in ea tantum meditatione & studio erunt occupati: alij verò melius agros colent, nauigabunt, aliaque pacis munera tractabunt: cum auxilia dare non cogantur, aliosque suarum fortunarum custodes ac defensores habeant. Qui verò in ætate firmiore viridiorèque sunt, quos latrocinijs viuere necesse alioqui esset, ij hoc pacto sine molestia sustentabuntur: reliquumque vitæ tempus expertes periculi ducent. Hic mihi dicet aliquis: Vnde pecunia, quæ in hosce & alios erit infumenda, capietur? Docebo, si prius vnum illud re monuero: nos etiam si in populari Reipublica ageremus, pecunia tamen opus habituros. Neque enim fieri potest, vt sine armatis nos tueamur: hi autem sine pecunia teneri non possunt. Ne igitur vnus principatu nos grauari dicamus, quasi in eo tantum pecuniarum aceruis opus habeamus: nec ob eam rem, ipsam fugiamus: sed tanquam necessaria sit, quacunque reipublicæ forma utamur, pecuniarum coaceruatio, ita consilium capere debemus. Censeo igitur, omnia bona publica vendas (hæc autem

video multa bellorum causa esse: exceptis quibusdam, quæ multum vtilia tibi & necessaria sunt) omnemq; pecuniam quæ ex eis redigetur, fœnori moderato tradas. Hoc enim pacto agri, vtpote à proprijs dominis bene colentur: ex quo etiam occasionem rei amplificandæ inuenerint, Rei quæ publicæ vestigal idoneum ac perpetuum constabit, Deinde quæ ex eo, atq; ex fodinis & metallis, & quacunq; alia certa ratione summa sit, videndum erit. Ratio præterea non solum impensarum quæ in milites fiunt, verum etiam in alias res omnes, quibus ciuitas bene habitatur, item quæ in tumultuarios exercitus atq; alia quæ ad tempus solent accidere, putanda erit: & ad horum rationem si quid deerit, vestigal omnibus bonis quæ aliquam possessori vtilitatem afferunt, imponendum. Tributa quoque ab omnibus quibus imperamus, nationibus exigenda. Aequum enim & cõueniens est, vt nulla earum immunis à tributo sit: nõ priuarº nõ populº, vt qui ex eis vtilitatẽ pariter cum alijs capiunt. Publicani in omnib. locis erunt collocandi, q̄ tẽpestiuè omnia vestigalia, quæ ad illorum munus pertinebunt, exigant. Eo enim fiet, vt ipsi facilius exigant: & qui pendet, minus grauentur: quia paulatim quod debebunt, ordine

ordine exponent: nec postea, si qua intermissio facta fuerit, totam summam simul pendere cogentur. Neque tamen me latet hæc vectigalia & tributa, vbi primùm imponentur, graua fore. Sed nec illud ignoro, si non fraudabuntur, credentq; quod reuera est, se hæc omnia pro salute propria collaturos, suisque bonis sine periculo vrsuros: nihil à præfectis & gubernatoribus, & militibus plus, quàm quod constitutum est, exactum iri metuêtes: tibi magnam habebunt gratiam, pauca pro multis pendentes, ex quibus fructum à te sine vlla iniuria percipiant: præcipuè verò videntes te moderate viuere, nullumque sumptum superuacaneum facere.

Ecquis nam est qui animaduertens te in propria domo parcissimum esse, in rebus autem communibus liberalissimum, non libenter sit collaturus, cum tuas opes cogitabit securitatem & abundantiam esse propriam ac suam? Hoc igitur pacto magnam pecuniæ vim coaceruare possis. Reliqua verò suadeo in hunc constituas modum. Hanc urbem omni sumptu exornabis, omnique genere iucundissimorum collegiorum illustrem facies. Nam par est, vt qui multis imperamus, reliquis in omni genere præstemus. Hæc enim in socijs nostris

reuerentiam aduersus nos inducunt, hostibus verò terrorem incutiunt. Cætera verò sic constitues. Primum, populi nullam potestatem habento: neque in consilium vlllo modo veniunto. nã præterquam quòd nihil boni sentirent, sæpe omnia perturbarent. Quapropter censeo, ne populum quidem nostrum aut in iudicia, aut ad creandos magistratus, aut vllum in alium cœtum, vbi aliquid tractandum sit, adhibendum esse. Præterea nec multitudine ædificiorum, nec magnitudine, præter necessitatem vti posse: nec impensas in ludos multos & varios facere, ne studijs inani- bus consumantur: nec inimici fiant stulta ambitione. Volo enim eos certas sodalitates, & ludos, præter equorum cursum, qui apud nos vsurpatur, habere: (non tamen tot, vt publica res, aut priuatæ illorum domus detrimentum capiant) vtque peregrinus aliquis apud eos aliquid impendere cogatur, cibumque perpetuum victori quibusdam in ludis præbere. Aequum enim est, vt diuites extra patriam aliquem sumptum facere cogantur. Gladiatores autem præmijs, quæ singulis in locis instituta sunt, contenti esse debent: nisi quis eorum Olympia, aut Pythia, aut quemuis aliorum ludorum, quibus vtatur
ipfi

ipsi, vicerit. hi enim soli nutriri debent, ne ciuitates frustra atterantur: nec ququam, præter dignos victoria, exerceatur, cum aliud tractare, sibi & reipub. vtilius possit. Hæc igitur mea est hæc de rebus sententia. Equestres verò ludos, qui præter gymnicos fiunt, nulli alij ciuitati permittendos censeo, ne frustra magna pecunia insumatur, virique miserè inaniant: atque inprimis, vt equites nostri bonis equis abundet. Hac ipsa de causa haud prorsus dissuadeo, quo minus alibi quoque celebrentur: alijs verò moderationem adhibendam censui, vt homines spectaculis, & musicis cantibus moderatè vtentes, maiore cū tranquillitate, ac sine discordijs viuant.

Nemo eorū monetas & mensuras proprias habeat, sed nostris omnes vtatur. Nemo ad te legationem mittat, nisi negotiū quodpiam sit, quod decisionē tuam postulet: sed omnes Præfecto suo, quid velint, declarent, ac per eū tibi petitiones suas, quas ille approbauerit, offerant. Hòc enim pacto nullam ipsi impensā facient, nec malè res suas gerēt: sed respòsa integra sine vllò sūptu & labore habebunt. Alia quoq; optimè in hūc modum geres, si legationes hostiū, fœderatorū, Regū & populi, in Senatū introduxeris. nā præterq̄ qđ honestū &

æquum est, senatum videri omnium rerū moderatorem, atque etiam ut hostes nostri se multos aduersarios habere cognoscant. Leges quoque omnes & decreta velim te, autore senatu sancire: hac enim via imperij maiestas magis stabiliet, legūq; auctoritas apud omnes certior erit & clarior.

Si senatorum quispiam, filijue foeminaeue graue aliquod delictum commiserint, propter quod aut ignominia aut exilio, aut morte mulctandi sint, Senatus iudicio, sine vlla tua sententia, permittes, eique iudicium integrum & liberum trades: ut qui deliquerint, ab æqualibus suis puniantur, quo fiet, ut & tu extra odium sis, & illi ignominiam publicam metuentes meliores euadant. Ea autem nunc maleficia intelligo, propter quæ leges sunt latae. Nam si quis in te conuicium iecisset, aut de te ineptius locutus esset, accusationem ne audito, neue eiusmodi res inquireto. Turpe enim est, credere quenquā in te contumeliosum fuisse, cum tu nemini iniuriā feceris, sed potius beneficijs omnes affeceris. Soli namq; improbi principes hæc credunt, ex sua conscientia, talia quod vera sint, de se dicta esse existimantes. Deinde dura res est, de eis rebus, si vera sunt, molestiam suscipere: præstat enim ab eis abstinere.

inere. Sin falsa sunt, stultū est maiorem an-
sam præbere huiusmodi sermonibus: vt ple-
rique hoc modo fecerunt, de quibus mul-
tò turpiora pòst dicta sunt. De ijs igitur
qui in te còtumeliosi fuisse insimulati fue-
rint, hæc mea sententia est. Te enim omni
iniuria superiorem atque altiorem esse o-
porteret, nec vnquam in opinionem venire,
aut existimare, quæquã turpe aliquid pos-
se facere: vt de te ea opinio sit, quæ de dijs
ipsis immortalibus habetur: nimirum te
sacrosanctum, atque non violabilem esse.
Quòd si quis quèpiam ad te detulerit, qui
tibi insidias facere voluerit (quod quidem
interdum accidere poterit) tu de huiusmo-
di re ne iudicato, nèe sententiã ferto. Ini-
quum enim foret, eundem & accusatorem
& iudicem esse: sed tunc in Senatum duci-
to, ibique causam dicere iubeto: qui si con-
uictus fuerit, pœnas ab eo quàm modera-
tissimas, vt ea iniuria fidem inueniat, sumi-
to. nemo enim facilè credet, inermem ar-
mato insidias facere ausum esse. Quod qui-
dem vt credatur, hac vna ratione obtinere
poteris, si in puniendo absit iracundia &
crudelitas. Hæc dico, non de eo qui exerci-
tum habeat: huiusmodi enim non disce-
patione, sed armis, quasi hostis, illico vlcis-
cendus erit. Hæc igitur, atq; huiusmodi

multa grauiſſima, quæ ad publicã rem ſpe-
 ctant, ſenatui permittito. Publica enim per
 publicas perſonas gerenda ſunt. Eſt enim
 hoc omnibus ferè hominibus à natura da-
 tum, vt tanquam pares eius, qui dominus
 eorum eſt, ſe tractari gaudeãt: laudentque
 quicquid aliquis vnà cum iſtis decreuerit,
 & quaſi ſuum iſtorum decretũ ac volun-
 tarium amplectatur. Itaque vt ea ad Sena-
 tum referantur, æquũ eſſe aio, vt omnes re-
 liqui præſentes dicere ſuam ſententiã poſ-
 ſint. Cum autè ex iſtorum ordine quiſpiã
 deferetur, tunc nõ omnes, niſi qui antè Se-
 natores fuerint, aut Quæſtores, ſententiã
 dicant. Etenim abſurdũ fuerit, vt qui antè
 aut Tribunus, aut Aedilis nõ fuerit, ſenten-
 tiã in eiufmodi hominẽ, aut horũ aliq̃s cõ-
 tra eos q̃ Prætores fuerint, ferat, aut horũ e-
 tiã quiſpiã contra virũ Conſularẽ: ſed hos
 volo poteſtatẽ in pares, ac etiã in inferio-
 res tantũ habere. Tu verò eas cauſas co-
 gnoſcito, quæ à maiorib⁹ magiſtratibus, à
 Procuratorib⁹, ab Urbis Præfecto, à Subcẽ-
 ſore, ab Hipparchis, ab annonæ, itemq̃ vi-
 gilũ præfecto ad te reiectę fuerint: quia nemo
 tantã integrã poteſtatẽ in iudicijs habere de-
 bet, quin ab eo ꝑuocare liceat. Eadẽ de E-
 quitibus & Centurionibus adſcriptis, de-
 que priuatis hominibus primarijs, cum de
 infa-

infamia aut nece illorum agitur, intelligenda sunt. Etenim eiusmodi res à te pendere omnes debent, nec à quoquam per se, ob iam dictas causas, iudicari. Ea enim iudicia ab honestissimis senatoribus & equitibus, atque etiam à consularibus & prætorijs viris ferri tecum debent, vt tu in eo ipsorum rationibus cognitis, eis posttutiùs vti possis: vicissimque illi moribus & consilijs tuis assuefacti, tales in prouincias profiscantur. Horum autem sententias quæ diligentiore deliberationem poscunt, ne palàm rogato, ne forte vt eos decet, liberè loqui non ausingant: sed sententiam suam ad te schedulis inscriptam mittant facito, quæ in tuas tantum perueniant manus, ne quis præter te eas videre possit: mox eas statim aboleto: hoc enim pacto cuiusque sententiam maximè perspicias, si eam alijs non patefactum iri existimabunt. Præterea in cubiculis, tum in literis, tum decretis ciuitatis, petitionibusque priuatorum hominum: itemque in alijs rebus omnibus, quæ ad imperij administrationem pertinebunt, adiutores & ministros ex equestri ordine habeto. hac enim ratione faciliùs & singula procedent, & tu neq; iniquè aliquid cõmittes, nec offēdes;

nec laborem, ut si solus administrares, vni-
quam senties. Facultatem te adeundi cui-
cunque tibi consilium aliqua in re dare vo-
lenti, præbeto. Si enim eius verba tibi sa-
tis fecerint, non exiguam utilitatem capi-
es: sin apud te pondus non habebunt, nul-
lam iacturam feceris. Quorum autem con-
silia bonum exitum habent, eos laude ho-
noreq; afficito: quorum verò minus pro-
cedunt, eos ne vituperato, neue inculato.
Mens enim cuiusq; expendenda est, non
euentus rerum reprehendendus. Hoc ipsū
etiam in rebus bellicis observato. neque
enim grauior cuiquam propter infelicitate-
m esse debes, nec inuidere propter eius
res secundas: ut omnes alacriter & libenter
pericula pro te adire non dubitent, cogitā-
tes, etiam si minus successerit, se tibi pœnas
tamen non duros: si successerit, inuidiā
non subituros. Pleriq; enim inuidiam a-
pud eos qui cum imperio sunt, metuentes
errare, quàm res ad felicem exitum addu-
cere maluerunt. quamobrem illi quidem
tuti fuerunt: sed in principes damnū redū-
dauit. Itaq; ipse maiore ab vtrisque & de-
terioribus & præstantioribus fructū per-
cepturus, nunquā velis verbo quidē alijs,
re autem tibi ipsi inuidere. Dicitō facitoq;
omnia, quæcunque alios facere & sentire
volue-

volueris. Hoc namq; pacto eos melius institueris, quàm si legū seueritate eos retinere coneris: quoniã altero eos æmulatione puocaueris, altero metū eis incusseris. nemo enim est, quin magis rectè factorū exemplo in admirationē traducat, quàm vt quæ legib⁹ vetita sūt, viret. Omnia autē diligenter facito, nec tibi vlla in re indulgeto: vt quicquid noueris, quicquid dixeris fecerisue, illico cūctis mortalib. notū fore: ita vt ne nimū quidem delictum occultare queas. Nihil enim solus vnquam facere poteris, quòd nūquam sis futurus solus, omnesq; reliqui mortales libenter Principum facta inquirunt. Qui si semel animaduertērint, te alia eis præcipere, alia verò agere, nihili tuas deinceps minas fecerint: sed facta poti⁹ imitabūtur. Aliorū vitā ipse inspicito, haud tamen in eam diligentius inquirito: sed ea tantū iudicato, quæ ab alijs delata erunt. Nec ea tu, quæ nemo accusauit, rescire cura: præter delicta, quæ in Rempublicam committantur. eiusmodi enim vel sine accusatore inquirenda sunt. Alia verò ad rem priuatam pertinentia, idcirco scire voles, ne vnquam erres in ministro inepto ad aliquod munus vocando: tamē eos redarguere non curabis. nam sæpentero natura homines ad peccandum con-

tra leges inducit: quos si quis in iudicium
vocare voluerit, aliquem aut nullum im-
punè abire necesse est. Quòd si quis equita-
te leges temperabit, hac fortè via eos ad
meliorem frugem reuocabit. Leges enim
etsi seuerè exigant pœnas, tamen vincere
semper naturam non possunt. Quidam e-
nim quod se latère posse putât, alij leniter
admoniti fiunt meliores: illi conuinci ve-
rentes, hi iterum peccare verecundantes.
At si in lucem pertrahantur, & ignominia
afficiantur, aut vltra modum puniantur, tû
confundunt & proculcant omnes leges,
naturæque tantum suæ libidinem sequû-
tur. Quamobrem haud facile est, omnes ca-
stigare: nec tamen æquum est permittere,
vt aliqui palàm sint viciosi. Hoc igitur meû
de delictis & pœnis consilium est: eis exce-
ptis, quæ ferri nullo modo possunt. Bene-
facta verò maioribus etiam, quàm res po-
stulat, præmijs afficito: quòd hac ratione
homines liberalitate à vitijs reuocabûtur,
& magnanimitate tua ad virtutem expe-
rendam incitabuntur. Pecuniæ autem, at-
que alia quibus benefacta hominum remu-
nereris, vt tibi desint, ne metuas. nam mul-
tò paucissimos fore puto eos, qui tuis be-
nificijs digni sint, cum tu tam amplum ter-
ra marique imperium habeas. Nec etiam

metuas

metuas, ne quidam à te beneficijs affecti in te ingrati fiant. nihil enim tam vel subigit, vel conciliat aliquem, etiam si alienus sit aut hostis: quàm non affici iniuria; & insuper etiam beneficijs affici. Erga alios igitur te vt in hunc modũ geras suadeo. Quæ tibi dantur, quæ quidem aliquam præstantiam aut elationem contineant, omnia cogita, siue à senatu, siue ab alijs deferantur, siue factò, siue verbo: quòd honos abs te alijs habitus, ipsis ornamento sit: tibi verò nihil maius rependi possit, quàm quod in te est. Omnino enim nemo videtur volens huiusmodi res decreto, potentiori tribuere: quòd si quis suo iure sibi omnia vendicet, is non modò non laudatur, sed contra potius irridetur. Itaque tu aliam gloriam, aliumq; splendore ex benefactis tibi comparabis. Vt tibi imagines aureæ aut argenteæ fiant, ne permittito: propterea quòd hæc non modò sumptu onerant, verum etiam fragilia & caduca sunt: sed in hominum animis beneficijs alias imagines fabricari studeto, quæ æternæ sint & immortales. Templum nullum tibi fieri finito: magna enim pecunia in huiusmodi res inaniter impenditur, quæ vtilius in res necessarias insumeretur. Magnæ namq; opes non tam multa capiendo, quàm pauca in-

sumendo comparantur. Ex his autem delubris exigua gloria comparatur, quoniã virtus est, quæ mortales Dijs simillimos efficit: hominum autem decretis nemo unquam Deus factus est. Igitur si bonus fueris, æquitateque imperaueris, terra uniuersa tibi loco sacrarij erit: omnes vrbes vicetemplorum, omnes homines instar statuarum, quòd tu in eorum mentibus cum vera gloria perpetuò fixus hærebis. Qui verò secus imperant, tantum abest vt ex his rebus gloriosi sint, quanquam in omnibus urbibus in altum tollantur, vt potius vituperentur: quòd ea vitiorum & iniustitiæ quædam trophæa & monuméta sunt: quæ quòd erunt diuturniora, eò diutius illorum extabit infamia. Itaque si verè immortalis esse cupis, hæc quæ à me dicta sunt, facito. Præterea deos patrio ritu ipse venerator: alios vt idem faciant cogito. Qui peregrinos colendi ritus inuexerunt, eos detestator, punitoque non modò deorum causa (quos qui parui facit, is nec alium quempiam Deum coleret:) verum etiam quòd, qui novos istos deos introducunt, indicio plerunque sunt, se peregrinis legibus viuere, atq; ex eo coniurationes & seditiones existunt, quæ ab vnus dominatu alienæ sunt. Ne igitur quenquã aut sine Deo, aut

vene-

veneficum esse patiére. Diuinationo tamen necessaria omnino est. Aruspices, auguresque certos constituito: quos, qui opus habebunt, consulant. Magi nulli sunt: quòd eiusmodi homines vera interdum dicentes, sæpenumero autem mentientes, mortales ad res nouas agitandas incitant. Hoc ipsum quidam etiam faciunt, qui se fingunt philosophari. Hos igitur etiam vitato. Et quanquam Arium Athenodorumque bonos atque honestos esse homines comperis: non tamen omnes alij, qui se dicunt philosophari, eorum similes sunt. Quidam enim nomine & pretextu Philosophiæ infinitorum malorum causas, populis priuatisque hominibus attulerunt. Te igitur animo tranquillo esse oportet, nec quidquã præter id quod habes, optare. Quòd ad apparatus attinet, te bellicosissimum esse volo, ne quis velit, audeatue tibi iniuriam facere: si quis deprehensus sit, facile & subito det pœnas. Et quoniã tum propter hæc tum propter alia, quosdam intentos esse speculandis & subausculandis omnib. ad imperium tuum spectantibus, necesse est, ne quid te lateat, quod aut custodiam aut correctionem desideret: memineris omnibus eorum sermonibus fidem habendam non esse, sed omnia diligenter expendenda.

da. Plerique enim siue quorūdam odio, siue quòd eorum fortunas appetāt, siue quibusdam gratificandi gratia, siue quod petunt, pecunias obtinere nequeūt, hisce de causis homines quasi nouarū rerum studiosos, aut quasi sentiant dicantūe turpe quidpiam contra Imperatorem, deferunt. Decet igitur te, eis haud ita facile assentiri, sed omnia diligenter expendere atque inuestigare. Nam si assensionem sustinueris, nullum insigne detrimentum cœperis: sed si citò credideris, fortè errorem cōmiseris, quem pòst emendare non possis. Itaq; bonos liberosque; & alios qui circa te sunt, honore afficito: ex qua re te magnum ornamentum, magnaq; securitas consequetur. Nullam tamen eis intolerabilem ac superbam potestatem indulgeto, sed moderatè se gerant facito, ne illorum causa malè apud alios audias. Quicquid enim boni maliūe fecerint, tibi ascribetur, ipseq; talis ab omnib⁹ habebere, quales ipsos esse patieris. ut igitur potentior quispiam cui piam iniuriā faciat, eumūe calumniatur iniuria, ne permittito, ne quisquam illorū nimix potentiæ accusari possit, etiam si nullum conceperit scelus. Qui iniuriam sunt passi, eos summo iure tuetor, ne tamē aures delatoribus facile præbetor: sed res per se diligentissimè

rissimè expendito. Qui quidpiã faciūt, in-
 ueniunt tūe quod vtile sit eis, honorē habe-
 to: inertes autē, tum qui rem quampiã no-
 xiam cōflarint, odito, vt rectè facta propter
 vtilitatē expetentes, malè verò facta suppli-
 ciorum metu fugientes, in rebus priuatis
 meliores, in publicis vtiliores euadāt. Pri-
 uatorū hominū cōtrouersias ad quā paucis-
 simas fieri poterit, contrahito: easq; quā
 ocysimè dissoluito. populorū motus co-
 hibeto: qui si quod votum pro tua salute,
 proq; imperio & fortuna tua nūcupare vo-
 luerint, & quēpiã ad sumptū supra faculta-
 tes faciendū adegerint, ne annuito: omnes
 æmulationes quæ inter eos sunt extirpare
 studeo. Nomina eos vsurpare ex quib. fa-
 cilè in dissēsiones inciderēt, ne finito. Om-
 nes enim tibi in his atq; alijs rebus tū publ-
 licis tum priuatis, si hæc non permiseris,
 obtēperabunt. Præterea quoniam inæqua-
 litas ædificia alioqui benè cōiuncta dissol-
 uit, idcirco quòd concessurus non sis, ab i-
 nitio petere phibeto: ac statim nequis quæ
 vetita sunt, petat, adigito. De his igitur ita
 sentio. Omnino autē ac generatim tibi cō-
 sulo, ne tua vnquam abutare potētia: neue
 si minus simul omnia quæ potes, effeceris,
 de tua potētia aliquid decedere existimes:
 sed quātò maior erit libertas faciendi quæ

voles, tantò magis quæ honesta sunt velle studeas. semper quod ages, æquū ne sit an contrā, & quib. rebus faciēdis à quib. ameris, quibusue nō ameris, tecū expēdito: vt quædā facias, quædam verò omittas. Ne tūc iustè agere putato, cū à nemine te redargui audieris: nec vnquā aliquē tā stultum fore, qui te velit palā reprehendere. Hoc enim nemo faceret etiā magna à te affectus iniuria: quin potius cōtrā fieri solet, vt videlicet multi, dū se minimè iratos esse conātur ostendere, eos laudent à quib. iniuriā acceperunt. A Principe enim cuiusq; animus non ex verbis, sed ex rebus quib. verisimile est aliquē ita sentire, cōsiderādus est. Hæc & multa si milia quæ prætereo, te vt facias hortor: neq; enim omnia simul cōprehendi diciq; possunt. Reperam igitur summatim, quæ à me dicta sunt: & quæ restant cōplectar. Hæc autē illa sunt: si quæ alium Principē erga te velles facere, ea tu si sponte feceris, nunquā errabis: omniaq; ad felicem exitū perduces, magnaq; cum suauitate, & extra periculum vitā deges. Omnes enim te tanquam parentē & conseruatorē suū intuebuntur: te moderatum, vita inculcata, strenuū, & pacificū amabunt, cū nemini iniuriā feceris, cū non rapies aliena, cū te æqualiter cū illis gerēs: cū is

non

non eris qui diues fiat alienâque exigat pecuniam: cum is non eris, qui in delicijs vitam agens, alios ad labores cōpellat: cum non tu libidinosè viuens, alios castigabis: sed in omnibus cum illis æquo iure viues.

Quamobrè cum tu magna septus custodia sis, quòd neminem vnquã læseris, nemini iniuriam feceris, cōfide, & mihi qui hoc tibi confirmo, crede, te nunquam odia hominum insidiasue sensurum. Quæ cum ita sint, necesse erit te in magnis voluptatibus vitam agere. Quæ namq; maior voluptas, quàm aliquem omniũ humanorum bonorũ fructũ cum virtute percipere, & cum alijs communicare posse?

Hæc itaq; atque alia quæ tibi exposui, tecum reputans, mihi credito: fortunã quæ te elegit, cæterisq; omnibus principẽ impoſuit, ne dimittito. Quòd si omnino principatũ eligere decreuisti, regni tamen nomen tanquã detestandũ metuis, id ne accipito: sed Cæsaris appellatione contentus regiã potestatem apud te retineto. Quòd si alijs titulis opus erit, tibi Romani nomen Imperatoris dabunt, vt etiam patri tuo dederunt: alijsq; te nominib. ornabunt, adeò vt omnia regni instrumenta sine vllò odio aut inuidioso titulo, reipsa possideas.

INDEX RERVM IN Machiaueli Principem.

A quirendi studium	tia	108
à natura	cur interfectus	109
A ctionum contraria	eius error	ibid.
rum principum disputa-	Auxiliaria arma euocanti	
tio	pernitiosa	71.72
A dhortatio ad Italiam à Bar-	Arcem Mediolani constru-	
baris liberandam	xisse magnus error	120
A gathocles ex infimo in re-	Arces qui malè edificat	121
gem euasit.	Arces seruanda, an destru-	
in quibus laudandus &	enda	120
visuperandus sit	Arma qui primi in Italia ex-	
A gathoclis & Olinerosi col-	citarint post exactos Casa-	
latio.	res	69
A lexander Imperator tam	Arma principis qua	63
probus cur interemptus	Arma propria & mercena-	
106. eius laudes	ria quib. differat.	73.74
A lexander V I. pontifex, sū-	Davidis exemplo	74
mus impostor & scilicet	Arma propria mercenarij	
gus	mixta	75
A lexandri Sexti cogitationes	Arma propria qua sint	76
noni principatus 31. &	qua ratione ordinanda	
artes	77	
A uaria siue parcitas vitium	Arma conduclitia pernicio-	
quidem, sed dominandi ra-	sa exemplis probatur 65.	
tionem non impedit.	66. & c.	86
A loysii regis Gallie error in	Arma mercenaria pericu-	
gent.	losa.	63
A nnibalís Bentiuoli coniu-	Arma pia qua	144
rationis exemplum	Arma quibus auferenda à	
100	principe	116
A nnibale seuitia in exerci-	Ars Imperantis qua & qua	
tu augustū reddidit	se virtutis	77
A ntonius Venafrus Petru-	Artificum Tribus principi in	
cij aduulter, hero existi-	honore habenda	127
mationē conciliauit	Assentatores qua ratione à	
128	princi	
A ntony Imp. virtutes & vi-		

INDEX.

principe fugiēdi	129.130	cipha causa	103
B		Ciuitates quę seipsas perdūt	21
Bellum iustum, quod neces-			
sarium.	144	Ciuitates quę libertatē ami-	21
Borgia firma principatus fū-		serūt, vt regi debehāt	21
damenta	38	Ciuitates principi parere as-	22
Borgia factū in signe	36.37	suetæ.	22
animi magnitudo	38	Clemētia ne abutatur dāda	88
C		opera princip. b.	88
Carmagnola cur à Venetis		Cltmens princeps esse debet	ibid.
occisus	68	non crudelis	ibid.
Caroli VII. Gall. regis pru-		Colūni à Borgia arriti	33
den, consiliū in parandis		Columnenses & Vrſini cur	62
proprijs armis	75	quiescant.	62
Carthago cur deleta	21	Coloniæ cur fideles	7
Causa cur pontificius prin-		Colonias ad retinendā pro-	ibid.
cipatū in rebus profanis		uinciam prodesse	ibid.
ante Alexandrū VI. con-		Commodus Imp. cur interfe-	
tēneretur.	59.60	ctus	110
Cæsar Borgia vt principatū		Coniurationes paucis felici-	99
adeptus sit	30	ter ceſſiſſe.	99
Cæsar Borgia exemplū noui		Capua cur deleta.	21
principatus	40	Cyri exemplum.	25
Cæs. Borgia artes	32.33	D	
consilia	34.35.36	Darius vt regnū adeptus	29
Cæsaris Borgia fundamenta		Decertandi duo genera, legi-	93
ad principatum	31	bus & viribus	93
Cæsaris Borgia verba ad Ma-		Defectio subditorum quid	4
chiauellum	39	principi profi	4
Cæsar. Borgia actiones nouo		Disciplina noua militaris in	147
principi præcepta esse pos-		ſituenda ab Italij	147
sunt	31	Dominat ^o nouiter parti	135
Cæs. Borgia imprudētia	40	Duces exercitus mercenarij.	64
Cæs. Borgia quid defuerit,	36.	E	
qui cardinales timēdi		Exiſtimationē quomodo q̄	121
ibid.		ſibi compares	121
Cæsaris Borgia laus	39	Exercitus Imp. ſanus potius,	
Cæsarum interſectorū præ-			

INDEX.

quã clemēs esse debet. 90	facile timeant 56
F	bene munita ibid.
Felices qui dicuntur homines, qui infelices 141	Germanorũ & Heluetiorũ
Ferdinandi Aragonij res ge- ste & gloria 121. Pia se- nitia 122	eadem disciplina milita- ris 147
Fidē seruare in principe lau- de dignum. 92	H
Flaminia restituta Valenti- ni crudelitate 176	Heluetij an vinci possint 146
Florētinorũ imperiũ cur ar- mis mercenarijs auctũ 66	Hieron Siracusanus ex pri- uato princeps factus 28
Fœdera & conuentia à malis nō seruari, quare nec illis seruanda fides. 93. 94	Hieronis Syracus. ars regnã di ibid.
Fortunã corrēti ex montibus fluēti cōparat auctor 136	Hispanos ab equitatu Gal- lico proteri 147
Fortunam Iulio 2. effrena- te agēti, fauisse 139. 140	Hominiũ improbitas & per- fidia, principi eludēda 94
Franciscus Sfortia principa- tum acquirit 30	I
Francisci Sfortiæ & filiorũ contraria exēpla 77. 78	Imper. militaris liberalis de alieno esse debet 86.
G	87
Gallia non difficulter occu- pari possit, & cur 19	Imperatores & principes li- beralitate res magnas cō- tecisse & intelligēdi 86
Galliã occupare volēti, diffi- cultates occurrūt & cur 18	Imperatorũ cædes ex odio & contemptu profectæ 113
Galliarum regni quæ maior securitas 102	Imperatorum nomina 1
Galliarum regnũ bene cōsti- tutum & sapienter 101	Immanitas Valentini Borgiæ quid boni pepererit 88
Gallorum error. 14	Inclementia nouitate regni excusãda ibid.
Galli regē suũ reuerētur 17	Iniuria vnde fiãt 40
Græciã cur Turca cōseruet 6	in Libera ciuitate duo inesse 49
Germaniæ ciuitates cur nã	Io. Aucuthus Florentinorũ dux. 66
	Ioan. Foglianus 44
	Italiæ excidiũ à mercenarijs auxilijs 64
	Italorum ignauia 145
	Italos

INDEX.

<i>Italos belli imperitor, ait Gal-</i>	<i>pocritam instruit</i>	95
<i>lus: Italus respōdet, Gal-</i>	<i>Maximini errores, & eadē</i>	
<i>los regnandi rationem nō</i>	<i>causē</i>	113
<i>tenere</i>	<i>Maximiliani ingeniu in gu-</i>	
15	<i>bernanda rep.</i>	138
<i>Iulius 2. quantū Pontificiu</i>	<i>cur in proposito non ma-</i>	
<i>regnum auxerit</i>	<i>nebat</i>	<i>ibid.</i>
61	<i>Metui an amari princeps cau-</i>	
<i>Iulius 2. quā bella parcitate</i>	<i>rare debeat</i>	89
<i>sua gesserit</i>	<i>Militia Italica cur corrupta</i>	
85		145
<i>item Ferdināndus Hisp. rex</i>	<i>Militia in Italia inutilis</i>	70
<i>catholicus</i>	<i>Milites si loco coloniarū sub-</i>	
<i>ibid.</i>	<i>stituantur.</i>	7
L	<i>Militaris disciplina princi-</i>	
<i>Legislatores armati</i>	<i>pis ars.</i>	77
27	<i>Militaris discipline quos</i>	
<i>Leges bonæ, ubi arma bona</i>	<i>sint formæ.</i>	62. 63
<i>sunt.</i>	<i>Modi tres regendi principa-</i>	
63	<i>tus nouiter partii.</i>	21
<i>Leges ouite seruata princi-</i>	<i>Mosis, Cyri & Thesei virtus</i>	
<i>pem conseruant</i>	<i>quando enituit</i>	142
5	<i>Mosen more aliorū non es-</i>	
<i>Legum conditores vt expen-</i>	<i>se assecutiū principatū sed</i>	
<i>dendi</i>	<i>Dei iussu</i>	24
27	N	
<i>Leges nouas dare difficile.</i>	<i>Nabidis Spartiani exēplū</i>	52
26 & cur,	<i>Numantia cur deleta</i>	21
<i>ibid.</i>	O	
<i>Lentitas in exercitum Scipio</i>	<i>Occasio adipiscendi principa-</i>	
<i>ni exprobatā</i>	<i>tum</i>	25
92	<i>Odiū inueteratū nouis be-</i>	
<i>Liberalitas erga milites v-</i>	<i>neficijs non deleri</i>	41
<i>tilis.</i>	<i>Oliuerottus Firmanus, eius</i>	
86. 87	<i>virtus & facinora</i>	44
<i>Ludouicus duodecimus Me-</i>	<i>eius solertia</i>	45. 46
<i>diolanū non potuit reti-</i>	<i>Opinio quæ rerū cōuersiones</i>	
<i>nerē</i>	<i>fortuna tribuit</i>	135
4		
<i>Ludouicus duodecimus rex</i>		
<i>Galliæ leges administrā-</i>		
<i>di non seruauit.</i>		
12		
<i>Ludouici XII. regis Galliæ</i>		
<i>consiliū prudens</i>		
11		
<i>Ludouici regis XII. errores</i>		
14		
<i>Ludouici regis Galliæ XII.</i>		
<i>maximus error.</i>		
13		
M		
<i>Machiauellus principem hy-</i>		

INDEX.

Oppugnationes in quæ prin- cipem difficiles	97	Prælia quib. Itali succubue- runt	46
Optimates à principe dilige- di aut odio habendi	51	Premijs qui à principe affi- ciendi	127
Optimates in libera ciuitate imperare volunt	49	Propugnaculum firmum, o- dio populari carere	120
P		Prouincia nuper parta qua ratione retinenda	118. 119
Pandolphus Petrucius Se- nensium princeps	118	In prouincia offensa retinen- da à quib. cauendum	8
Paulus Vitellius	44	Prouinciæ quæ facile & dif- ficulter retineantur	6
Paulus Vitellius Florentino rum dux	67	Prouinciæ externo milite re- tenta quæ patiantur	8
Paulus Ursinus quib. artib. deceptus	33	Prouidentia in imperijs re- tinendis opus	10
Pertinax cur occisus	103	Prudentia ubi perspicua fi- at	126
Philopæmenis laus	79	Prudens princeps quid pro- uideat	10
Pisani in Gallorum cliētela	37	Principatus nouus acquisi- tus	23
Pisanorum exemplum	22	Principat. ut acquiratur	1
Pontificatus Turcico impe- rio similis	80	Principatus iure heredita- rio acquisitus z. eius gu- bernandi ratio	ibid.
Pontificatus quantum potē- tia valeat	61	Principatus qua ratione cō- firmeur	49
Pontificius principatus cur securus & indefensus	58	Principatus ex qua causa magis firmus sit	49. 50
cur tantum in rebus pro- fanis accreuerit ut à re- gibus timeatur	59	Princeps liberalis exactior intolerabilis efficitur	84
Pontificium regnum post ex- actum Italia imp. quibus artibus creuerit in pro- fanis	69	Princeps militiae ignarus nulli. precij apud milites	78. quib. studijs ornatus esse debeat 78. 79
Popularis aura quando & cui non captanda	52	Princeps erga administratos qualis esse debeat	128
Populus interdum vni im- perium defert	49	Prin-	
Populus sibi ab optimat. im- perari non vult	49		

INDEX.

- Princeps quibus de causis
 conuenitur* 97
*quã opinionẽ in hominũ
 animis infingere debeas* 97
*principis boni primũ præce-
 pium vt discat qua ratio-
 ne, loco & tempore possit
 esse non bonus* 82
*Principis ars præcipua mili-
 taris disciplina* 77
*de Principis institutis, quæ
 auctor scribere velit vti-
 lia & vera, nõ simulachra*
 81.82
*Principum vires quomodo
 astimanda* 54
*Principis quæ sit præcipua
 cura* 101
*Princeps probũ vel impro-
 bũ administrum vnde co-
 gnoscat* 128
*Principi temperantia opus
 esse* 117
*Principi modo leonis, modò
 vulpulae ingenium in-
 duendum* 93
*Principi quæ vitia cauenda,
 si virtutes omnes affecu-
 tus non sit* 83
Principi quæ cauenda 96
*Principi à quibus abstinẽ-
 dum, ne in odiũ incurrat*
 90
*Principi à fortunis populi
 & pudicitia mulierũ ab-
 stinendum* *ibid.*
*Principi coniurationes par-
 ti faciendæ* 108
*Principi cur crimen anari-
 tia non sit fugiendum*
 86
*Principi consilium capien-
 dum* 131
*& cum capit, quomodo
 se gerendũ* *ibid.*
*Principi expendendum pro-
 prijs, an alienis viribus
 consistere possit* 54
*Principi vt beneficia instil-
 landa populo* 48
*principi salubrius amicum
 vel inimicũ se declarare
 quàm in nullam partem
 inclinare* 123.124.125
*principi cauendum ne odio
 aut neglectui suis sit* 87
*principi cura esse debet pro-
 cerum existimatio citra o-
 dium populi* 102
*Principi nouo quæ præcepta
 danda* 31
*principem parcum esse præ-
 stare, quàm raptores*
 87
*principi nouo semel tantum
 seuiendum* 47
principi historiae sũt legendæ
 8
principes qui imitandi 39
*principes qui in Italia prin-
 cipatum amiserũt & cur*
 134.135
*principum diuersa natura
 & contraria* 82

INDEX.

principes nostri cur magis satiū facere debeant popu- lis quàm militibus	III	incūda Venetorū exēpto	126
à Quibus optimatibus prin- ceps cauere debeat.	51	Studia liberae ciuitatis	94
Recla cōsilia à principis pru- dentia deriuari, non è cō- tra	133	Sulthanici & pontificij im- perij similitudo	112
Remediū aduersus coniura- tores.	98	Thesci exemplū.	25
Romani quæ obseruarint in subactis prouincijs retinē- dis	9	Turca & Gallus in quibus conueniant	17
Romani cur ciuitates prin- cipes res deleuerint.	21	Turcæ imperium, Darij simi- le	19
Romani Imperij euerso ex cōductijs armis	76	Turcis imperator. maior est habenda militum ratio quàm populorum	112
Saxona rola quid acciderit	27	Turcia qua ratione occupan- da	18
Scipioni cur lenitas gloriae fuit	91 92	Turcia cur nō facile occupa- ri possit	ibid.
Secretarij qui à principibus deligendi	127	Valentinus Borgia	15
Sententia notanda	16	Valentinus minor Florenti- no populo	88
Sparitate vt Athenas rexe- runt	21	Veneri quando feliciter bella gesserint, quando non	67
Squitig nomen principi ali- quādo parui ducendū	88	Veneriorum error	12
& cur	ibid.	Vita & imperiū principi an- te omnia cōseruanda.	96
Seueri imperatoris laudes	106	Vitia illa principi non caue- da sine quib. principatus retineri non potest	83
Vulpeculae & Leonis ingeniū induit	106. 107	que virtutes abiciēda. ib	
Simile de flumine montano & fortuna	136	Virtute qui regnum adipi- scuntur.	30
Societas cum potentiori, nō		Virtutis amator studeat ha- beri princeps	126
		Vrbis primariae municio principi admodum vtilis & necessaria est.	55
		Vrsini deleti à Borgia	34